

KONCEPCIA ROZVOJA PRÍRODNÉHO CESTOVNÉHO RUCHU V BANSKOBYSTRICKOM KRAJI DO ROKU 2030

Koncepcia rozvoja prírodného cestovného ruchu v Banskobystrickom kraji do roku 2030.

Spracovateľ: Aevis n.o.

2021

Recenzenti:

Ing. Juraj Švajda, PhD. (Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici/Fakulta prírodných vied)
Ing. Daniela Chrančoková, PhD. (Krajská organizácia cestovného ruchu Banskobystrický kraj Turizmus)
Ing. Jiří Pěč, PhD. (Asociácia organizácií cestovného ruchu Slovenska/OOCR Stredné Slovensko)
Mgr. Andrea Rúfusová, PhD. (Banskobystrický samosprávny kraj)
Ing. Zuzana Okániková (OZ Pronatur)

Spracovanie koncepcie je výstupom medzinárodného projektu „**Menej bariér pre viac úžitku z prírody**“, ktorý realizuje Aevis n.o. v spolupráci s VIA IURIS (SR), Linking Tourism & Conservation (Nórsko) a Frankfurt Zoological Society (Nemecko).

Rozvojová agentúra BBSK, n.o. a Krajská organizácia cestovného ruchu Banskobystrický kraj Turizmus sú regionálnymi partnermi tohto projektu. Ich zámerom je vytvárať podmienky pre implementáciu princípov udržateľného cestovného ruchu v chránených územiach a tvorbu produktov prírodného cestovného ruchu na území Banskobystrického kraja. Koncepcia svojím zameraním priamo prispieva k rozvoju produktových línií destinácií kraja založených na jedinečnom prírodnom dedičstve národných parkov a chránených krajinných oblastí, ktoré boli zároveň zaradené medzi strategické priority programu rozvoja cestovného ruchu v rámci „Programových priorít pre Dobrý kraj“.

Osobitné poďakovanie patrí národnej koordinátorky Karpatského dohovoru, Mgr. Zlatici Csontos Šimoňakovej, Správam chránených území v Banskobystrickom kraji a ďalším odborníkom Štátnej ochrany prírody SR, MŽP SR, Slovenskej agentúry životného prostredia, odborníkom zapojeným do prípravy Envirostratégie BBSK 2030, odborníkom v organizáciách cestovného ruchu v Banskobystrickom kraji (OOCR, KOOCR a RABBSK, n.o.) a v neposlednom rade zástupcom tretieho sektora a medzinárodných organizácií za ich cenné podnety a pripomienky k obsahu tejto koncepcie.

Tím Aevis, n.o., RABBSK, n.o. a KOOCR Banskobystrický kraj Turizmus

Ioeland
Liechtenstein
Norway **Active
citizens fund**

„Projekt „MENEJ BARIÉR PRE VIAC ÚŽITKU Z PRÍRODY“ je podporený z programu ACF - Slovakia, ktorý je financovaný z Finančného mechanizmu EHP 2014-2021. Správcom programu je Nadácia Ekopolis v partnerstve s Nadáciou otvorenej spoločnosti Bratislava a Karpatskou nadáciou“.

Obsah

Zoznam skratiek	4
Úvod.....	5
VÝCHODISKÁ	7
1. Prírodný cestovný ruch v strategických dokumentoch	8
1.1 Súlad koncepcie s národnými a medzinárodnými dokumentmi	8
1.2 Súlad koncepcie s rozvojovými prioritami Banskobystrického samosprávneho kraja	10
1.3 Význam koncepcie pre územie Banskobystrického kraja	12
ANALYTICKÁ ČASŤ	16
2. Potenciál Banskobystrického kraja pre rozvoj prírodného cestovného ruchu	17
2.1 Intenzita cestovného ruchu v Banskobystrickom kraji.....	20
2.2 Súčasný stav rozvoja cestovného ruchu v chránených územiach	22
2.3 Návštevník v prírodnom cestovnom ruchu	24
2.4 Kľúčoví aktéri v rozvoji prírodného cestovného ruchu na území Banskobystrického kraja	26
2.5 Špecifiká chránených území z hľadiska rozvoja cestovného ruchu	29
2.6 Predpoklady rozvoja prírodného cestovného ruchu v Banskobystrickom kraji	33
NÁVRHOVÁ ČASŤ	36
3. Aktivity s príspevkom k rozvoju prírodného cestovného ruchu v chránených územiach v Banskobystrickom kraji	37
3.1 Kvalitné zázemie založené na spolupráci	38
3.2 Atraktívne chránené územia z hľadiska ponuky v prírodnom cestovnom ruchu	42
3.3 Atraktívne prostredie a služby pre pobyt návštevníka v prírodnom cestovnom ruchu.....	45
3.4 Dostupnosť chránených území a prírodných lokalít	47
Záver	49
Zdroje.....	50
PRÍLOHY	52
Príloha 1 Prehľad strategických dokumentov na medzinárodnej a národnej úrovni.....	52
Príloha 2 Návrh cieľov BBSK v rozvoji cestovného ruchu na roky 2021 - 2027	53
Príloha 3 Prepočítaná intenzita prenocovaní a hustota kapacít.....	54
Príloha 4 Základné charakteristiky návštevníkov CHÚ zapojených do prieskumu	57
Príloha 5 Charakteristika chránených území v Banskobystrickom kraji.....	59
Príloha 6 Návštevnícke hodnotenie vybraných chránených území v Banskobystrickom kraji.....	66
Príloha 7 Silné a slabé stránky chránených území v Banskobystrickom kraji	67

Zoznam skratiek

BBK	Banskobystrický kraj
BBSK	Banskobystrický samosprávny kraj
CHA	Chránený areál
CHKO	Chránená krajinná oblasť
CHVÚ	Chránené vtáčie územie
KOCR	Krajská organizácia cestovného ruchu
KST	Klub slovenských turistov
MDVSR	Ministerstvo dopravy a výstavby SR
MKSR	Ministerstvo kultúry SR
MCHÚ	Maloplošné chránené územie
MŽPSR	Ministerstvo životného prostredia SR
NAPANT	Národný park Nízke Tatry
NP	Národný park
NPP	Národná prírodná pamiatka
NPR	Národná prírodná rezervácia
NRO	Najmenej rozvinutý okres
ODB	Odbor
ODD	Oddelenie
OOCR	Oblasťná organizácia cestovného ruchu
OSN	United Nations (Organizácia spojených národov)
PP	Prírodná pamiatka
PR	Prírodná rezervácia
RABBSK	Rozvojová agentúra Banskobystrického samosprávneho kraja
SAŽP	Slovenská agentúra životného prostredia
SR	Slovenská republika
ŠOP SR	Štátna ochrana prírody SR
TBZ	Turistický bod záujmu (z angl. POI – Point of Interest)
UEV	Územie európskeho významu
UNWTO	United Nations World Tourism Organisation (Svetová organizácia cestovného ruchu)
VCHÚ	Veľkoplošné chránené územia

Úvod

Územie Banskobystrického kraja má veľmi dobrý kultúrny, kultúrno-historický aj prírodný potenciál pre rozvoj udržateľného cestovného ruchu. Nachádza sa tu deväť veľkoplošných chránených území, ale aj množstvo iných lokalít v prírode, ktoré sa stávajú pre trávenie voľného času čoraz atraktívnejšie. Tento trend je v súčasnej dobe spojený aj s pretrvávajúcou pandémiou COVID-19, ktorá sa podpísala na zmene správania ľudí a preferovanie trávenia času v prírode a sa stane dlhodobým trendom. V Banskobystrickom kraji sú lokalizované tri geoparky, a to aj s prienikom s chránenými územiaми. Významné prírodné a kultúrne dedičstvo Banskobystrického kraja výrazne pomáha rozvíjať cestovný ruch v kraji, ale aby sme si ho udržali, musíme k nemu pristúpiť zodpovedne. Nerozvíjať len samotné športovo-rekreačné aktivity v prírode, ale cielene rozvíjať aj vzťah návštevníkov k nej.

Prírodný cestovný ruch znamená omnoho viac ako len trávenie času v prírode. Nejde len o aktivity ako pešia turistika, bežecké lyžovanie, cykloturistika a iné, kvôli ktorým príde návštevník do chráneného územia, ubytuje sa a spotrebuje iné služby, ktoré pozdvihnú región. Jeho kľúčovou odlišnosťou a znakom je to, že **musí aj priamo prispievať k zlepšeniu ochrany prírody, biodiverzity a krajiny. K tomu prispieva nielen tak, že sa v chránených územiach rozvíjajú programy a produkty pre návštevníkov, ktoré vysvetľujú význam prírody a teda zvyšujú environmentálne povedomie, vychovávajú a vzdelávajú. Prírodný cestovný ruch musí byť nastavený tak, aby aj časť príjmov, ktoré cestovný ruch na „využívaní“ krajiny a prírodného dedičstva vygeneruje, priamo smerovala na starostlivosť o toto prírodné a kultúrne dedičstvo.**

Prírodný cestovný ruch môže priniesť ekonomický rozvoj menej rozvinutým oblastiam Banskobystrického kraja, pretože nie je náročný na rozvoj infraštruktúry športovo-rekreačných služieb. Zahŕňa širokú škálu aktivít v prírode, ktoré sa dajú rozvíjať v každom ročnom období aj klimatickom pásme. Preto má potenciál pomôcť aj infraštruktúrne rozvinutejším územiaм kraja k zníženiu sezónnosti v cestovnom ruchu. Potvrdzujú to skúsenosti z mnohých zahraničných destinácií, v ktorých prebieha systematický rozvoj prírodného cestovného ruchu založený na spolupráci aktérov v chránených územiach.

Rozvoj cestovného ruchu v Banskobystrickom kraji je postavený na princípoch destinačného manažmentu, v ktorom zohrávajú kľúčovú úlohu oblastné organizácie cestovného ruchu a krajská organizácia cestovného ruchu. V spolupráci s ďalšími partnermi v území realizujú rozvojové, ale aj marketingové aktivity na princípoch verejno-súkromného partnerstva. Od spolupráce je závislý aj rozvoj prírodného cestovného ruchu. Táto spolupráca je o to náročnejšia, že spája veľa rôznorodých partnerov. Na Slovensku nie sú v súčasnosti splnené všetky predpoklady rozvoja prírodného cestovného ruchu (na národnej, ale aj regionálnej úrovni). Nevylučuje to však začiatok dialógu a užšej spolupráce na konkrétnych aktivitách, ktoré k jeho rozvoju a tiež zachovaniu prírodného dedičstva prispievajú.

Koncepcia predstavuje ucelený návrh aktivít, ktoré pomôžu jednotlivým aktérom koordinovane rozvíjať prírodný cestovný ruch v Banskobystrickom kraji tak, aby sa čo najviac priblížil tomu, že:

v roku 2030 budú chránené územia v Banskobystrickom kraji atraktívne a návštevníkmi vyhľadávané miesta pre pobyt a vykonávanie rôznych rekreačných, športových ale aj vzdelávacích aktivít v prírode, ktoré budú vo vzájomnej rovnováhe s ochranou prírody aj potrebami domácich obyvateľov.

*Chránené územia aj regióny Banskobystrického kraja budú v roku 2030 ekonomicky, environmentálne a sociálne **udržateľné destinácie** aj vďaka tomu, že sa všetci aktéri budú spoločne podieľať na starostlivosti o prírodné dedičstvo a na riešení rozvojových potrieb v cestovnom ruchu.*

ZHRNUTIE CIEĽOV A ZÁMERU KONCEPCIE

Čo koncepcia identifikuje?

Prečo? Pretože...

<p>1. Východiská</p> <p>Čo je prírodný cestovný ruch?</p> <p>Prečo samostatný koncepčný dokument?</p> <p>Z akých informácií dokument vychádza?</p> <p>Na čo má slúžiť v Banskobystrickom kraji?</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ povedomie o prírodnom cestovnom ruchu na Slovensku je relatívne nízke, mnoho subjektov v území pod ním rozumie všetky aktivity v prírode; ✓ téma je osobitne aktuálna s ohľadom na zvyšovanie dôrazu na udržateľnosť v cestovnom ruchu a plnením cieľov na národnej úrovni do roku 2030; ✓ pre rozvoj prírodného cestovného ruchu sú v zahraničí pre organizácie a destinácie podobného charakteru ako je Banskobystrický kraj štandardne nastavované samostatné koncepčné dokumenty; ✓ koncepcia obsahom nadväzuje na poznatky zahraničných destinácií, usmernenia pre strategické dokumenty medzinárodných organizácií a expertov, ktorí sa rozvoju prírodného cestovného ruchu venujú už takmer štyri desaťročia.
<p>2. Analytická časť</p> <p>Aký je súčasný stav rozvoja cestovného ruchu v chránených územiach?</p> <p>Aký je návštevník chráneného územia v Banskobystrickom kraji?</p> <p>Kto sa podieľa na rozvoji prírodného CR?</p> <p>Aké sú základné predpoklady rozvoja prírodného cestovného ruchu v Banskobystrickom kraji?</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ prírodné dedičstvo Banskobystrického kraja je vyhľadávané za účelom rôznych športovo-rekreačných aktivít. Každé chránené územie je rôzne rozvinuté, vie byť pre návštevníka jedinečné. ✓ Návštevníkom v prírodnom cestovnom ruchu je aktívny, ale aj menej zdatný návštevník, ktorý vyhľadáva pobyt v prírode a má záujem o jej zachovanie/ochranu. Potrebujeme vedieť, či aj súčasní návštevníci chránených území v Banskobystrickom kraji a na Slovensku môžu byť návštevníkmi v prírodnom cestovnom ruchu, t.j. takí návštevníci, ktorí sú ochotní prispieť na ochranu prírody. Zároveň nás zaujíma, čo od služieb v chránenom území ako konzumentí očakávajú. ✓ Rozvoj cestovného ruchu musí byť postavený na princípoch spolupráce všetkých aktérov v území; ✓ potrebujeme vedieť, ktorí aktéri vedia prírodný cestovný ruch rozvíjať (prinesie im tento rozvoj úžitok, ale vedia prispieť aj k tomu, čo návštevník od chráneného územia očakáva). ✓ Účelom koncepcie je vytvoriť návod pre strategické plánovanie rozvoja prírodného cestovného ruchu v Banskobystrickom kraji. K tomu musia byť najskôr identifikované základné predpoklady; ✓ potrebujeme vedieť ako sú na tom chránené územia dnes a čo im z pohľadu rozvoja prírodného cestovného ruchu chýba.
<p>3. Návrhová časť</p> <p>Aké ciele treba sledovať a aké aktivity pomôžu rozvoju spolupráce v CR?</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ rozvoj prírodného cestovného ruchu v Banskobystrickom kraji vyžaduje súbor aktivít (od foriem spolupráce aktérov, až po riešenia konkrétnych potrieb). ✓ návodom aktivít vieme aktérom ukázať, čo pre rozvoj prírodného cestovného ruchu môžu postupne spoločne urobiť.

VÝCHODISKÁ

1. Prírodný cestovný ruch v strategických dokumentoch

Udržateľnosť je kľúčovým princípom rozvoja cestovného ruchu, ktorý musí byť zohľadnený v strategickom plánovaní v cestovnom ruchu v kraji.

Spracovanie Konceptie rozvoja prírodného cestovného ruchu v Banskobystrickom kraji do roku 2030 (ďalej „Konceptia“) vychádza z medzinárodných odporúčaní a zahraničných príkladov dobrej praxe pre tvorbu takto špecificky zameraných strategických a koncepčných materiálov. Ide najmä o Usmernenia pre plánovanie a manažment udržateľného cestovného ruchu v chránených územiach vypracované Programom OSN pre životné prostredie, Svetovou organizáciou cestovného ruchu (UNWTO)¹ a Medzinárodnou úniou pre ochranu prírody (IUCN) [1]. Ich odporúčania využívajú aj iné krajiny, ktorých stratégie sa rovnako stali inšpiráciou pre tvorbu tohto dokumentu (napr. Národná stratégia rozvoja prírodného cestovného ruchu v chránených územiach Gruzínska [2]).

Kľúčovým vstupom pri spracovaní tohto dokumentu je aj príručka „Príklady dobrej praxe pre rozvoj prírodného cestovného ruchu ako nástroja na podporu národných parkov na Slovensku“ [3]², ktorá bola spracovaná medzinárodnou organizáciou Linking Tourism and Conservation (LT&C) so sídlom v Nórsku [4]. Z dôvodu, že príručka bola spracovaná aj pre účely tejto Konceptie a ide o komplexný a vysoko odborný materiál vypracovaný medzinárodnými expertami pre podmienky Slovenska, nie sú detailné príklady dobrej praxe súčasťou tejto Konceptie.

1.1 Súlad konceptie s národnými a medzinárodnými dokumentmi

„Udržateľný cestovný ruch je taký, ktorý plne zohľadňuje svoje súčasné aj budúce hospodárske, sociálne a environmentálne dopady, riešenia potrieb návštevníkov, odvetví hospodárstva, životného prostredia aj domáceho obyvateľstva.“

Uvedené vyjadrenie nie je len oficiálnou definíciou, ktorú prijala UNWTO [5], ale odzrkadľuje aj prístup k rozvoju cestovného ruchu, ktorý už dlhodobo rezonuje v medzinárodnom prostredí. Asi najvýraznejšie od prijatia Deklarácie z Rio de Janeiro o životnom prostredí a rozvoji v roku 1992 [6] a Agendy 21 [7]. Najkomplexnejším súborom globálnych priorít na dosiahnutie udržateľného rozvoja je v súčasnosti Agenda 2030 prijatá v roku 2015 OSN [8]. Na význam udržateľného cestovného ruchu upozorňuje aj UNWTO, ktorá sa spolu s Rozvojovým programom OSN zameriava nielen na to, že cestovný ruch musí byť rozvíjaný udržateľným spôsobom, ale aj na to, ako môže jeho rozvoj priamo alebo nepriamo prispieť k naplňaniu cieľov Agendy 2030. Organizácie zdôrazňujú, že cestovný ruch môže prispieť ku všetkým jej 17 cieľom [9].

Napriek vysokému významu, ktorý je udržateľnému cestovnému ruchu pripisovaný na medzinárodnej úrovni, na Slovensku sa jeho rámce pre národné strategické dokumenty rezortu Ministerstva dopravy a výstavby SR (pod ktoré patrí oblasť cestovného ruchu) zatiaľ len kľúžia. K princípom zabezpečenia udržateľného rozvoja sa Slovensko zaväzuje v rámci viacerých medzinárodných zmluvných záväzkov a to najmä Protokolu o trvalo udržateľnom cestovnom ruchu k Rámcovému dohovoru o ochrane a trvalo udržateľnom rozvoji Karpát (Karpatského dohovoru) [10].

Karpatský dohovor vymedzuje trvalo **udržateľný cestovný ruch** ako:

“cestovný ruch, ktorý zabezpečuje trvalo udržateľné využívanie environmentálnych zdrojov, predchádza vzniku hrozieb pre biologickú a krajinnú diverzitu, od ktorej je vnútorne závislý a minimalizuje nepriaznivé environmentálne, ekologické, kultúrne a sociálne vplyvy; poskytuje príležitosť pre vzdelávanie zvyšujúce poznanie a rešpektovanie prírodných ekosystémov a biologických zdrojov; rešpektuje sociálno-kultúrnu autenticnosť hosťiteľských komunít, pričom zachováva nimi vytvorené a živé kultúrne dedičstvo a tradičné hodnoty, prispieva k pochopeniu a tolerancii medzi kultúrami, prispieva k zabezpečeniu životaschopných, dlhodobých ekonomických činností, poskytuje sociálno-ekonomické výhody všetkým zainteresovaným, ktoré sú spravodlivo rozdelené vrátane stabilných pracovných a zárobkových príležitostí a sociálnych služieb pre hosťiteľské komunity, čím prispieva k zmierňovaniu chudoby” [10, kapitola I, čl.3t].

Prírodný cestovný ruch je medzinárodný trend a príležitosť pre rozvoj udržateľného cestovného ruchu na Slovensku.

Prírodný cestovný ruch je jednou z foriem udržateľného cestovného ruchu, v zahraničných zdrojoch a strategických dokumentoch označovaný aj ako **ekologický cestovný ruch**. UNWTO sa ním zaoberá už od 90-tych rokov 20. storočia. Usiluje sa podporovať rozvoj cestovného ruchu, **ktorý rovnomerne prispieva k ochrane biodiverzity, sociálnemu blahobytu a ekonomickému rastu cieľových miest a ich**

¹ Svetová organizácia cestovného ruchu (UNWTO- United Nations World Tourism Organisation) je špecializovanou inštitúciou Organizácie spojených národov (OSN) v oblasti cestovného ruchu.

² spracovaná v rámci projektu „Menej bariér pre viac úžitku z prírody“.

hostiteľských komunit. Krajinám aj destináciám sa v spolupráci s ďalšími medzinárodnými autoritami snaží v jeho strategickom rozvoji pomáhať aj súborom odporúčaní pre nastavenie politik na národnej, regionálnej aj lokálnej úrovni [11]. Práve na základe nich bol v roku 2019 spracovaný „Koncept prírodného turizmu v slovenských podmienkach“, ktorý komplexne vymedzuje **prírodný cestovný ruch** 10 znakmi, ale identifikuje aj rôzne legislatívne prekážky jeho rozvoja na Slovensku [12].

10 znakov prírodného cestovného ruchu:

1. Odohráva sa v prírode a stredobodom jeho záujmu je príroda (druhy, spoločenstvá, procesy, krajinný obraz, prírodné javy, atmosféra) a jej zachovanie, ako aj budovanie pozitívneho vzťahu návštevníka k nej. Nemusí byť striktné realizovaný v chránených územiach, no nevyhnutnou podmienkou sú aktivity zamerané na podporu života a interpretáciu hodnôt.
2. Hlavnou motiváciou pre návštevníkov sú kvalitné autentické zážitky z poznávania prírody, ako aj života miestnych komunit a ich kultúry.
3. Rozvíja sa udržateľným spôsobom a minimalizuje negatívne vplyvy na prírodné, sociálne a kultúrne prostredie.
4. Podporuje zachovanie prírodných a kultúrnych hodnôt a zlepšenie ochrany prírody v oblastiach, v ktorých sa realizuje.
5. Vedie k zmene názorov a konania návštevníkov, zvyšuje ich ekologické a kultúrne povedomie.
6. Je organizovaný pre menšie skupiny návštevníkov a zabezpečovaný lokálnymi poskytovateľmi služieb vrátane sprievodcov.
7. Jeho produkty sú často cenovo náročnejšie (keďže zohľadňujú špecifickú cieľovú skupinu, menší počet návštevníkov, ekonomickú návratnosť, pridanú hodnotu produktu).
8. Prispieva k pozitívnemu vplyvu na miestne komunity a zlepšenie ich podmienok pre život, podporuje tradičné lokálne produkty vrátane zachovania postupov ich výroby.
9. Je ekonomicky efektívnejší a výhodnejší ako bežné necitlivé spôsoby využitia územia, je alternatívnou rozvoja a využívania prírodných zdrojov. Jeho realizácia je obzvlášť vhodná pre menej rozvinuté regióny, kde predstavuje objektívne najperspektívnejšiu možnosť ich udržateľného rozvoja.
10. Časť príjmov z jeho realizácie je vždy určená na ochranu prírodných a kultúrnych zdrojov. Tieto príjmy je nevyhnutné investovať naspäť do územia v podobe posilnenia ochrany prírody (napr. na druhovú ochranu, rekonštrukciu prostredia a i.), ako aj rozvoja miestnej komunity (služieb a vzdelávania) [12].

Prírodný cestovný ruch nebol do roku 2020 identifikovaný v rámci národných strategických dokumentov Slovenska ako jedna z nosných foriem jeho rozvoja, a to aj napriek tomu, že bol už takmer pred 20 rokmi Globálnym etickým kódexom cestovného ruchu [13] prijatým UNWTO, zhodnotený ako jedna z najvhodnejších alternatív dosahovania udržateľného rozvoja. Dôvodom mohlo byť aj to, že pre jeho rozvoj neboli splnené základné predpoklady jeho rozvoja v chránených územiach. Priamy súlad tejto „Konceptie“ s národnou stratégiou momentálne nevieme potvrdiť z dôvodu, že „Stratégia rozvoja udržateľného cestovného ruchu do roku 2030“ je v súčasnosti v príprave Sekciou cestovného ruchu Ministerstva dopravy a výstavby SR.

Tento dokument je plne v súlade s cieľmi *Vízie a stratégie rozvoja Slovenska do roku 2030* (Slovensko 2030), ktorá má plniť úlohu základného implementačného nástroja Agendy 2030 pre udržateľný rozvoj v SR aj úlohu Národnej stratégie regionálneho rozvoja SR [14]. Stratégia je v súlade s dokumentom Slovensko 2030, Integrovaným rozvojovým programom 1. Ochrana a rozvoj zdrojov, a to cieľom **I.5 Zabezpečiť efektívny a udržateľný manažment prírodných zdrojov**, konkrétne:

- Ochranu a zveľaďovanie prírodných zdrojov vrátane zabezpečenia stability a zdravia ekosystémov a ich služieb a premietnutie opatrení adaptácie na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy do všetkých rezortných strategických dokumentov a dokumentov rozvoja obcí a regiónov ako nadradený verejný záujem (napr. v plánovaní dopravy, energetike, územnom plánovaní, vodnom hospodárstve, pôdohospodárstve, lesníctve, cestovnom ruchu, v celkovej starostlivosti o krajinu a iné);
- vytvoriť integrovaný koncept ochrany a tvorby sídelnej aj otvorenej krajiny na základe Európskeho dohovoru o krajine a konceptu ochrany ekosystémov a ekosystémových služieb;
- prehodnotiť a zjednodušiť systém chránených území a stupne ochrany a dopracovať zostávajúce programy starostlivosti pre chránené územia; zvýšiť rozlohy bez zásahových území, tvoriacich jadrovú zónu národných parkov do roku 2025 na 50 % a do roku 2030 na 75 % celkovej rozlohy každého národného parku.

Konceptia je v súlade s Integrovaným rozvojovým programom II. Udržateľné využívanie zdrojov, **cieľom II.1 Podporiť rozvoj silných inovačne založených regionálnych ekonomík** (bod: Využiť prevenciu a adaptáciu na zmenu klímy pre vývoj a výrobu nových produktov technológií, procesov a služieb v sektore pôdohospodárstva, priemyselnej výroby, či cestovného ruchu), **cieľom II.3 Zlepšiť udržateľnosť a odolnosť národnej a regionálnych ekonomík** (bod: Maximalizovať pokrytie domáceho dopytu po produktoch a službách vlastnou regionálnou produkciou, predovšetkým v oblasti potravinárskej produkcie, energetike a oblasti služieb vrátane udržateľného cestovného ruchu a bod: Podporovať environmentálnu výchovu,

vzdelávanie a osvetu za účelom zabezpečenia udržateľného využívania zdrojov a ochrany životného prostredia) [14].

Táto Konceptcia je priamo v súlade so Stratégiou environmentálnej politiky Slovenskej republiky do roku 2030 (Envirostratégia 2030). Envirostratégia 2030 [15] dáva dôraz na formy cestovného ruchu s nízkym vplyvom na prírodu, ktoré môžu pomôcť zvyšovaniu environmentálneho povedomia a byť zdrojom príjmov pre ochranu prírody. V samostatnom opatrení venovanému zvyšovaniu environmentálneho povedomia prostredníctvom kultúrneho a prírodného dedičstva a cestovného ruchu uvádza dokument konkrétne aktivity, ktoré priamo prispievajú k rozvoju prírodného cestovného ruchu. Za osobitne dôležitú považujeme aktivitu Envirostratégie 2030, ktorej zámerom je preskúmať spôsoby, ako **by cestovný ruch mohol prispieť platbami na služby, ktoré poskytuje manažment krajiny. Ide o jeden zo základných princípov prírodného cestovného ruchu a princíp, v ktorom sa prírodný cestovný ruch odlišuje od ostatných foriem cestovného ruchu.**

Konceptcia je v súlade s Konceptciou ochrany prírody a krajiny do roku 2030³ a jeho operatívnym cieľom **4.2 Zefektívniť ochranu prírody, krajiny, biodiverzity a prírodných zdrojov prostredníctvom zlepšenia povedomia a znalostí o hodnotách a význame prírody, biodiverzity a krajiny ako aj prostredníctvom rozvíjania zručností pre praktickú ochranu prírody a krajiny a vhodnom manažmente prírody a krajiny.** V tomto ciele boli formulované opatrenia relevantné aj v súvislosti s rozvojom prírodného cestovného ruchu, a to:

- vytvoriť systém podpory tvorby tzv. zelených pracovných miest v chránených územiach. Očakávané/merateľné výstupy sú zamerané na zvýšenie podielu zamestnancov v chránených územiach, ktorých práca je priamo naviazaná na ochranu prírody a krajiny, napr. sprievodcovia, informátori, pracovníci pre realizáciu manažmentových opatrení (napr. kosenie, pasenie, údržba chodníkov, údržba informačných zariadení) a pod., realizovaná podpora podnikania priamo naviazaná na ochranu prírody buď prostredníctvom manažmentových opatrení v chránených územiach alebo v rámci rozvoja tzv. jemných foriem cestovného ruchu (ekologický cestovný ruch) v dotknutých regiónoch;
- vybudovať a prevádzkovať zariadenia/infraštruktúru na realizáciu výchovy v ochrane prírody, biodiverzity a krajiny s cieľovým stavom porovnateľným so štandardom európskych krajín a tvorba nových vzdelávacích programov.

Detailná analýza medzinárodných a národných strategických dokumentov a súladu uplatňovania princípov udržateľného cestovného ruchu a rozvoja prírodného cestovného ruchu ako jednej z jeho foriem je obsahom samostatnej analýzy strategických dokumentov⁴. Zhrnutie týchto dokumentov je obsahom Prílohy 1.

1.2 Súlad koncepcie s rozvojovými prioritami Banskobystrického samosprávneho kraja

Rozvoj udržateľného cestovného ruchu v prírodnom prostredí Banskobystrického kraja je jedným zo strategických cieľov.

Cestovný ruch je jednou zo strategických oblastí "Programových priorít pre Dobrý kraj", hlavného programového dokumentu Banskobystrického samosprávneho kraja, ktorý bol formulovaný s cieľom ekonomického a sociálneho rozvoja BBSK a obsahuje jeho rozvojové a programové priority pre obdobie rokov 2017 až 2022. Súčasťou je aj program rozvoja cestovného ruchu.

Táto Konceptcia priamo nadväzuje na jednu zo strategických priorít programu rozvoja cestovného ruchu na území kraja, a to rozvoj produktových línií kraja, ktoré odzrkadľujú jedinečné a unikátne zážitky pre návštevníka v jednotlivých destináciách kraja, ako je **prírodné dedičstvo (prírodný cestovný ruch v národných parkoch, chránených krajinných oblastiach a geoparkoch)**, kultúrne dedičstvo (poznávanie lokalít UNESCO, technických pamiatok, hradov, NKP, osobností), vidiecke prostredie a kúpele [16].

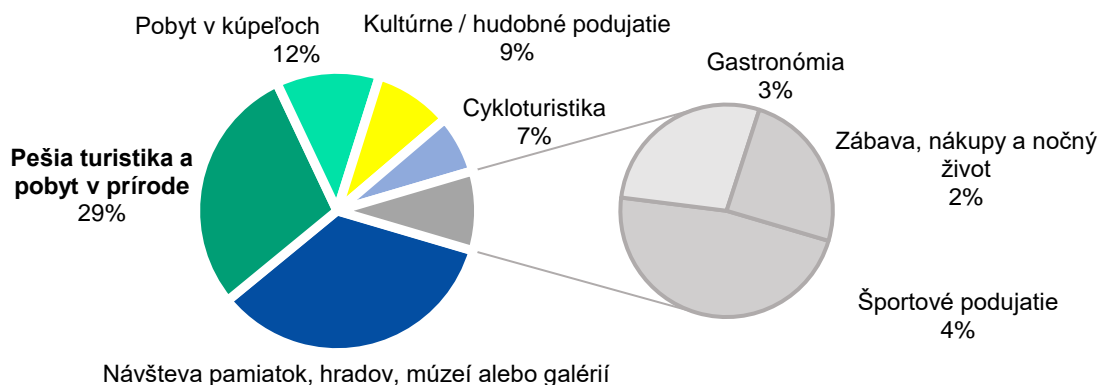
Na území Banskobystrického kraja sa nachádza päť národných parkov (Národný park Nízke Tatry, Národný park Veľká Fatra, Národný park Muránska planina, Národný park Slovenský kras a Národný park Slovenský raj) a štyri chránené krajinné oblasti (CHKO Štiavnické vrchy, CHKO Poľana, CHKO Cerová vrchovina, CHKO Ponitrie). Zároveň sa tu nachádzajú tri geoparky (Banskobystrický geopark, Banskoštiavnický geopark a Novohradský geopark (Novohrad-Nógrád geopark), ktoré ako jediné tvoria sieť geoparkov na Slovensku. Novohradský geopark je okrem toho na Slovensku prvým medzinárodným geoparkom európskej i globálnej siete geoparkov UNESCO⁵ [17].

³ V procese vyhodnotenia medzirezortného pripomienkového konania LP/2019/890 Konceptcia ochrany prírody a krajiny do roku 2030. Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/-/SK/LP/2019/890>.

⁴ Analýza strategických dokumentov so zameraním na podmienky a predpoklady rozvoja prírodného cestovného ruchu na Slovensku, 2020 bola spracovaná v rámci projektu „Menej bariér pre viac úžitku z prírody“.

⁵ Geopark predstavuje územie obsahujúce jedno, alebo viac miest vedeckej dôležitosti nielen z geologického aspektu, ale aj z hľadiska jeho archeologickej, ekonomickej alebo kultúrnej osobitosti európskeho významu. Je v súlade so stratégiou trvalo udržateľného rozvoja a má silnú ríadiacu štruktúru, ktorá je podporovaná európskym programom financovania, ktorý prispieva k jeho ďalšiemu rozvoju [17].

Zameranie tohto dokumentu vychádza okrem potenciálu aj z hlavného motívu návštevy Banskobystrického kraja. Pešia turistika a pobyt v prírode boli podľa návštevníckeho prieskumu zrealizovaného v roku 2018 hlavným motívom návštevy **počas letnej turistickej sezóny** pre takmer jednu tretinu návštevníkov (29 %) [18].

Hlavný motív návštevy Banskobystrického kraja.

Zdroj: Rozvojová agentúra BBSK, n.o.

Banskobystrický kraj sa v roku 2019 podieľal na prenocovaniach zrealizovaných na území Slovenska 16,2 % z celkového počtu prenocovaní domácich návštevníkov a 4,5 % z prenocovaní zahraničných návštevníkov. Jeho podiel na prenocovaniach domácich návštevníkov sa v porovnaní s rokom 2019 zvýšil o 0,3 % (z 15,9 %) [19]. Na zahraničnej návštevnosti sa spomedzi všetkých krajov Slovenska dlhodobo podieľa najnižším objemom zrealizovaných prenocovaní, z čoho vyplýva aj potreba tvorby atraktívnych produktov s vysokou pridanou hodnotou. Medzi takéto produkty patria aj produkty v prírodnom cestovnom ruchu.

Napriek hodnotnému potenciálu celého kraja je rozvoj cestovného ruchu v súčasnosti geograficky nerovnomerne rozložený. Rovnako sa tu, tak ako aj na celom Slovensku, významne prejavujú sezónne výkyvy a teda veľké rozdiely medzi návštevnosťou počas letnej a zimnej sezóny a mimo nich. Počet prenocovaní na území kraja v roku 2019 bol na úrovni viac ako 2,1 mil. [20], z toho až dve tretiny boli zrealizované na území 11 obcí. Najvyšší počet prenocovaní dosahuje kúpeľné mesto Dudince (380 tis.), horská obec Horná Lehota (146 tis.), ktorá má takmer rovnaký počet prenocovaní ako krajské mesto Banská Bystrica (145 tis.), nasleduje obec Donovaly (135 tis.), kúpeľné mestá Sliač a Kováčová a 5 ďalších obcí (Vyhne, Zvolen, Banská Štiavnica, kúpeľné mesto Sklené Teplice a horská obec Bystrá) s počtom prenocovaní medzi 50 tis. a 100 tis. Len jedna tretina prenocovaní bola zrealizovaná na ostatnom území.

Typ destinácie	Počet prenocovaní	Zmena 19/18	Podiel BB kraj
Mestské destinácie s počtom prenocovaní > 50 tis. ročne (Banská Bystrica, Zvolen, Banská Štiavnica)	301 469	+ 32 %	14,1%
Horské destinácie s počtom prenocovaní > 50 tis. ročne (Donovaly, Bystrá, Horná Lehota)	338 708	+ 25 %	15,8%
Kúpeľné destinácie s počtom prenocovaní > 50 tis. ročne (Dudince, Sliač, Kováčová, Sklené Teplice)	696 473	+ 33 %	32,5%
Ostatné obce spolu	804 839	+ 23 %	37,6%
z toho			
• iné obce s počtom prenocovaní > 50 tis. ročne (Vyhne)	81 288	+ 7 %	3,7 %
• ostatné obce v okresoch BB, ZV, BR, BŠ, ZH, KA (s prenocovaniami < 50 tis. ročne)	326 284	-	15,2 %
• obce v okresoch DT, LC, PT, RA,RS,VK, ZC (s prenocovaniami < 50 tis. ročne)	397 267	+ 22 %	18,6%
BB kraj spolu	2 141 489	+ 17 %	100,0%

Počet prenocovaní zrealizovaných na území Banskobystrického kraja v roku 2019.

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov ŠÚSR, 2020.

V okresoch Lučenec, Poltár, Revúca, Rimavská Sobota, Veľký Krtíš (najmenej rozvinuté okresy), ale aj Detva a Žarnovica nie je ani jedna obec, v ktorej by bolo zrealizovaných ročne viac ako 50 tis. prenocovaní. Aj pre tieto regióny môže byť prírodný cestovný ruch zaujímavou alternatívou socio-ekonomického rozvoja.

Nadväznosť Konceptie na pripravované strategické dokumenty na úrovni kraja

Koncepcia má byť dôležitým podkladom pre určenie rozvojových potrieb v rámci prípravy a neskoršej implementácie **Integrovanaj územnej stratégie BBSK na roky 2021 – 2027**⁶. V rámci prípravy tohto dokumentu bol v súvislosti s rozvojom cestovného ruchu navrhnutý hlavný cieľ, ktorý je ďalej rozpracovaný do siedmych kľúčových oblastí (Príloha 2). **S dôrazom na špecifiká veľkoplošných chránených území** rozpracúva táto koncepcia jednu zo špecifických oblastí zameranú na:

„zvyšovanie atraktívnosti prírodného potenciálu kraja pre rozvoj udržateľného cestovného ruchu a produktov založených na významnom prírodnom dedičstve“ a s tým súvisiacimi rozvojovými potrebami, ktoré sú v podstate prierezové pre všetky (aj ďalšie) formy cestovného ruchu.

Aj napriek tomu, že je cestovný ruch oblasťou hospodárstva, tento dokument prispieva nielen k riešeniu ekonomických výziev, ale aj výziev životného prostredia. S cieľmi v oblasti životného prostredia je cestovný ruch úzko prepojený aj v pripravovanej Integrovanaj územnej stratégii BBSK aj v pripravovanej **Envirostratégii BBSK 2030**⁷.

Tento dokument nenahrádza koncepcné a strategické dokumenty jednotlivých destinácií (regiónov cestovného ruchu) na území Banskobystrického kraja, ale má ich strategické plánovanie dopĺňať pre lokality v rámci chránených území. Koncepcia nenahrádza ani hlavný strategický materiál pre rozvoj cestovného ruchu Banskobystrického samosprávneho kraja. V súčasnosti je na úrovni BBSK prijatá „Koncepcia rozvoja cestovného ruchu Banskobystrického samosprávneho kraja na roky 2016 – 2021“ [21]. Vzhľadom na končiacu platnosť tohto dokumentu a zároveň vysokú potrebu širšieho zakomponovania aspektov udržateľnosti⁸ v programovom dokumente pre ďalšie obdobie je samostatná koncepcia rozvoja prírodného cestovného ruchu osobitne významná.

1.3 Význam koncepcie pre územie Banskobystrického kraja

Zámerom koncepcie je formulovať odporúčania a navrhnúť aktivity, ktoré prispievajú k rozvoju prírodného cestovného ruchu v chránených územiach ako významných lokalitách a subdestináciách Banskobystrického kraja.

Vzhľadom na rozsah aj doterajší stav spracovania problematiky rozvoja udržateľného cestovného ruchu v prírodnom prostredí na Slovensku, táto koncepcia sa v analytickej aj návrhovej časti zameriava **primárne na veľkoplošné chránené územia**. Dôvodom je aj ich najširšie plošné pokrytie pre tvorbu produktu v prírodnom cestovnom ruchu aj najširší rozsah skupín aktérov s rôznymi a často protichodnými záujmami. Tieto územia sa v Banskobystrickom kraji prelínajú aj s územiaми geoparkov, ktoré sa tiež vyznačujú silným potenciálom pre rozvoj cestovného ruchu⁹ a v mnohých prípadoch sa vyžaduje zosúladenie aktivít aktérov spravujúcich (riadiacich) tieto územia. Dôležité je aj ich prepojenie na aktivity manažérskej autority v rozvoji cestovného ruchu v širšom regióne – oblastnej organizácie cestovného ruchu (ďalej OOCR) ale aj ďalších aktérov v území.

Snahou tejto koncepcie je nadviazať na odborné vymedzenie foriem udržateľného cestovného ruchu, najmä prírodného cestovného ruchu vo vzťahu k zlepšeniu ochrany prírody, biodiverzity a krajiny, ktoré sú výsledkom práce zahraničných expertov a medzinárodných organizácií počas niekoľkých desaťročí a boli zakomponované aj do národných strategických dokumentov v oblasti životného prostredia. V roku 2019 bol na základe medzinárodných odporúčaní a štúdií spracovaný „Koncept prírodného turizmu v slovenských podmienkach“, ktorý vnímame ako základné východisko pri vymedzení prírodného cestovného ruchu [12].

Analytická časť Konceptie uvádza detailný prehľad všetkých chránených území v Banskobystrickom kraji podľa jednotlivých kategórií (vrátane území medzinárodného významu), ich vzájomný presah aj prienik s územiaми geoparkov, ktoré majú z hľadiska rozvoja prírodného cestovného ruchu osobitný význam. Tento prehľad potenciálu umožňuje zároveň pohľad na voľnú – nechránenú krajinu, kde sa navyše eliminujú prípadné problémy s obmedzeniami zo strany ochrany prírody. Aj tá má potenciál rozvoja aktivít spojených s trávením času v prírode. Okrem toho má väčší potenciál pre vykonávanie rôznych aktivít obyvateľmi vidieka.

Detailne sa analytická časť Konceptie zameriava na zhodnotenie súčasného stavu rozvoja cestovného ruchu v jednotlivých veľkoplošných chránených územiach Banskobystrického kraja na základe údajov Štatistického

⁶ Integrovaná územná stratégia BBSK pre programové obdobie rokov 2021 – 2027 (v príprave). Dostupné na: <https://www.bbsk.sk/Strategick%C3%A9dokumenty.aspx>

⁷ Základným východiskovým dokumentom Envirostratégie BBSK 2030 je „Zelenšie Slovensko - Stratégia environmentálnej politiky do SR roku 2030 (Envirostratégie 2030) prijatá na národnej úrovni.

⁸ Potrebu zabezpečenia súladu s medzinárodnými ale aj pripravovanými národnými dokumentmi (viď časť 1.1).

⁹ Geoparky majú spracovaný vlastný strategický dokument „Koncepcia geoparkov SR“ [22], pričom všetky v súčasnosti schválené geoparky sa nachádzajú práve na území Banskobystrického kraja.

úradu SR (ďalej ŠÚSR) [20], ktorý vedie Register ubytovacích zariadení¹⁰ a tiež podľa výsledkov návštevníckeho prieskumu realizovaného počas letnej sezóny v roku 2019 a 2020¹¹.

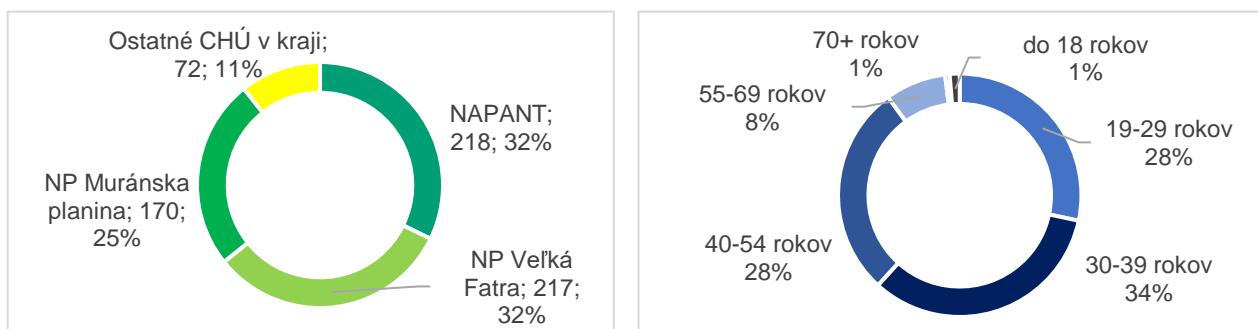
Pre spracovanie tohto dokumentu **neboli k dispozícii komplexné údaje o dennej návštevnosti**, len informácie o počte návštevníkov, ktorí v územiach prenocujú. Neobsahuje teda údaje o jednodňových návštevníkoch (výletníkoch) ani počte domácich obyvateľov, ktorí lokality navštívia vo voľnom čase, ani informácie o návštevníckych tokoch, resp. presunoch ľudí medzi lokalitami a regiónmi, ktoré sa nemonitorujú.

Intenzita prenocovaní a hustota ubytovacích kapacít boli prepočítané v obciach Banskobystrického kraja s najvyšším počtom prenocovaní aj na plochu zastavaného územia a počet obyvateľov. Účelom bolo porovnanie stavu rozvoja cestovného ruchu aj pomocou indikátorov ročnej turistickej hustoty a intenzity (prepočítané na základe dostupných štatistických údajov). Obdobné indikátory sa v niektorých zahraničných destináciách využívajú na vyhodnotenie sezónnosti aj rozsahu vybudovanej infraštruktúry zariadení cestovného ruchu [23]. V chránených územiach v zahraničí vykonávajú monitoring návštevnosti jednotlivých zón (celých oblastí alebo lokalít), vyhodnocujú úroveň ich zaťaženia v čase a na základe toho dokážu ovplyvňovať návštevnícke toky, najmä v prípade senzitívnejších lokalít. Umožňuje to rozvoj cestovného ruchu, ktorý prostredie nezaťažá súbežne so zabezpečením ochrany prírody.

Detail metodiky využitej v tejto koncepcii pre porovnanie intenzity prenocovaní a hustoty kapacít obcí v Banskobystrickom kraji je obsahom Prílohy 3. Vychádzajú zo systému dát navrhovaných expertnou skupinou UNWTO pre meranie udržateľnosti rozvoja cestovného ruchu [24]. Pre potreby tejto koncepcie plnia najmä porovnávaciu funkciu, a to z dôvodu, že na Slovensku zatiaľ nie sú určené ich odporúčané, resp. hraničné hodnoty vo vzťahu k udržateľnosti. Boli zostavené na základe údajov za rok 2019, pred vypuknutím pandémie Covid 19, ktorá sa podpísala jednak pod znížený počet prenocovaní, ale aj zvýšený počet denných výletníkov, ktorý momentálne nevieme zmerať.

Porovnanie súčasného stavu rozvoja cestovného ruchu v chránených územiach Banskobystrického kraja dopĺňa informácie o odlišnej návštevnosti jednotlivých území, ktoré vychádzajú z dostupných štatistických údajov. Analytická časť neobsahuje komplexnú analýzu potenciálu jednotlivých chránených území. Jej zámerom je poukázať na „nevyužitý“ potenciál rozvoja prírodného cestovného ruchu a ostatných udržateľných foriem, pre ktoré majú tieto územia prirodzené predpoklady.

Návštevník chránených území. To, či majú chránené územia predpoklady pre rozvoj prírodného cestovného ruchu, dopĺňajú v analytickej časti informácie z dotazníkového prieskumu zrealizovaného pre účely tejto koncepcie. Prieskum poskytuje pohľad na návštevnícke správanie na vzorke 677 respondentov, ktorí navštívili chránené územie, ktoré sa nachádza v Banskobystrickom kraji počas letnej sezóny 2019 a 2020. Oslovení návštevníci vykonávali v chránenom území rôzne aktivity, nielen na území Banskobystrického kraja ale aj v susediacich krajoch (napr. v prípade NP Veľká Fatra alebo Národného parku Nízke Tatry).

Počet návštevníkov chránených území Banskobystrického kraja, ktorí sa zapojili do prieskumu a ich štruktúra podľa veku.

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2020.

Aj keď sú motívy návštevy chránených území v Banskobystrickom kraji rôzne, v centre záujmu tejto koncepcie nie je návštevník, ktorého hlavné aktivity sú spojené so športovou infraštruktúrou (komplexnými strediskami zimných a letných športov). Dôvodom je, že koncepcia má formulovať predpoklady aj pre menej rozvinuté oblasti Banskobystrického kraja z hľadiska turistickej infraštruktúry, aj keď rozvoj športovo-rekreačných aktivít táto koncepcia nevyklučuje. Druhým dôvodom oslovenia špecifickej skupiny návštevníkov bolo, že prieskum bol navrhnutý tak, aby zohľadnil charakteristiky **potenciálneho návštevníka v prírodnom cestovnom ruchu**

¹⁰ Register je vedený podľa zákona č. 540/2001 Z. z. o štátnej štatistike. Do registra sa zapisujú údaje o ubytovacích zariadeniach, ktoré poskytujú prechodné ubytovanie osôb a údaje o ekonomických subjektoch, ktoré ich prevádzkujú - podnikatelia bez ohľadu na počet zamestnancov a hlavnú činnosť; ktorí poskytovali prechodné ubytovanie návštevníkom v ubytovacích zariadeniach cestovného ruchu. Údaje sú zisťované na základe mesačného zisťovania CR 1-12 (mesačný výkaz o činnosti ubytovacieho zariadenia).

¹¹ Realizovaný v rámci projektu „Menej bariér pre viac úžitku z prírody“ pre účely spracovania tohto dokumentu.

(podľa štúdií medzinárodných organizácií a strategických dokumentov národných parkov v zahraničí, ktoré mu venovali pozornosť vo vzťahu k nastaveniu produktov a služieb).

Segmentácia návštevníka v prírodnom cestovnom ruchu

Zahraniční experti rozlišujú tri skupiny návštevníkov v prírodnom cestovnom ruchu, pričom pre všetky je dôležitá interpretácia prírodných hodnôt v chránenom území. Ich motívy a správanie v chránenom území sa odlišujú v závislosti od toho, aké vysoké je ich environmentálne povedomie a vzdelanie, v očakávaniach na dostupnosť služieb, či preferujú vykonávanie aktivít individuálne alebo skupinovo alebo podľa toho, či vykonávajú v chránených územiach fyzicky náročnejšie alebo skôr pasívnejšie aktivity:

1. **Návštevník s veľmi silným individuálnym nasadením v ochrane životného prostredia a veľmi vysokým environmentálnym povedomím** (tzv. „hard-ecotourist“). Ide o individuálnych návštevníkov, ktorí pociťujú silný záväzok k ochrane životného prostredia, zachovaniu prírodných hodnôt a so silným odhodlaním prispieť k udržateľnosti. Zameriavajú sa na dlhšie a úzko špecializované návštevy chránených území (vrátane vedeckých a výskumných motívov), počas ktorých chcú byť fyzicky aktívni, miesta vyhľadávajú také, v ktorých sú málo dostupné služby, čo zlepšuje ich zážitok aj osobnú skúsenosť a väčšinou si tieto cesty plánujú individuálne, t.j. bez sprostredkovateľov.
2. **Návštevník s nízkym osobným nasadením v oblasti ochrany životného prostredia** (tzv. „soft-ecotourist“). Títo návštevníci majú nižšie environmentálne povedomie aj vedomosti v oblasti zachovania biodiverzity ako predchádzajúca skupina návštevníkov. Nepociťujú taký vysoký záväzok zabezpečenia udržateľnosti. Realizujú viacúčelové návštevy chránených území, počas ktorých, aby sa dozvedeli o prírodných hodnotách, vyhľadávajú kratšie a fyzicky nenáročné výlety. V mieste pobytu očakávajú dostupné služby a pre organizáciu výletov využívajú aj sprostredkovateľov ako sú cestovné kancelárie a cestovné agentúry.
3. **Návštevník, ktorý je kombináciou predošlých dvoch typov návštevníkov v prírodnom cestovnom ruchu** (kombinovaný, tzv. „mixed-structured ecotourist“). Má silné environmentálne povedomie, pociťuje silný záväzok k ochrane životného prostredia a prírodných hodnôt aj zabezpečení udržateľnosti. Túži po fyzickej aktivite. Jeho pobyt v chránenom území nepozostáva len z interpretačných programov. Výlety a aktivity v chránenom území realizuje nielen sám, ale aj v skupinách. V mieste pobytu (ubytovania) očakáva dostupné základné služby a pre organizáciu výletov využíva aj sprostredkovateľov ako sú cestovné kancelárie a cestovné agentúry [1], [2]. V porovnaní so „soft ecotourist“ je teda fyzicky aktívnejší a zároveň má vysoké environmentálne povedomie.

Základné charakteristiky respondentov, ktorí sa zapojili do prieskumu sú obsahom Prílohy 4. Tieto vybrané charakteristiky (motív návštevy regiónu, spôsob pricestovania do územia, segment a ďalšie) neodrážajú štruktúru všetkých návštevníkov CHÚ, pretože **boli cieľene oslovení návštevníci na trasách, nie v tematických parkoch, areáloch a zariadeniach stredísk, ani aktívni alebo pasívni účastníci športových a iných podujatí v chránených územiach, ktorí sa tiež významne podieľajú na pobytovom cestovnom ruchu**. V prieskume boli oslovení návštevníci, ktorí v chránených územiach Banskobystrického kraja vykonávali aktivity spojené s pohybom na trasách (pešia turistika, menej náročné prechádzky v prírode, horolezectvo, návšteva pamiatok v národnom parku, cykloturistika a pod.). To zohľadňovalo dve charakteristiky týchto návštevníkov ako potenciálneho segmentu návštevníka v prírodnom cestovnom ruchu:

- ✓ nimi vykonávané aktivity (pohyb na trasách) sa dajú potenciálne spojiť s programami (produktami) zameranými na interpretáciu prírodných hodnôt (napríklad sprevádzanými produktami, vzdelávaním v prírode a pod.);
- ✓ vyhľadávaním pohybu v prírode (nie v strediskách), ide o návštevníkov s určitým environmentálnym povedomím.

Prieskum sa nezameriaval na návštevníkov, ktorí v chránenom území nevykonávajú aktivity na trasách (napríklad tí návštevníci, ktorých pobyt bol spojený s využitím komplexnej infraštruktúry pre vykonávanie letných a zimných športov ako sú lanové dráhy, bike-parky a pod.). Pri týchto návštevníkoch predpokladáme, že práve športová a rekreačná infraštruktúra v stredisku významne ovplyvňuje ich rozhodovanie pri výbere miesta dovolenky a jej dostupnosť a kvalita je pre nich dôležitejšia ako možnosti pohybu na trasách, keďže sa väčšina z nich na trasách ani nenachádzala (vzorka návštevníkov na trasách, ktorí do chráneného územia prišli kvôli wellness pobytu alebo inej infraštruktúre bola zanedbateľná). Túto skupinu návštevníkov síce môže osloviť nejaká služba spojená so spoznávaním prírody, ale predpoklad, že do chráneného územia príde kvôli spoznávaniu prírody, je nízky¹².

¹² Určiť presnú štruktúru návštevníkov chránených území nie je cieľom tejto Konceptie. Jej zámerom je zhodnotiť prístup tých návštevníkov, ktorí môžu byť potenciálne návštevníkmi v prírodnom cestovnom ruchu, ich očakávania a požiadavky, a to najmä tých návštevníkov, ktorých hlavné aktivity sú spojené s pohybom a aktivitami na trasách a vo voľnej prírode.

Aktéri v rozvoji prírodného cestovného ruchu a ďalších foriem udržateľného cestovného ruchu v chránených územiach. Z hľadiska strategického plánovania musí byť kladený dôraz na spoluprácu všetkých aktérov v cestovnom ruchu, organizácií venujúcich sa zachovaniu a zlepšeniu stavu ekosystémových služieb, miestneho obyvateľstva a realizátorov ostatných ekonomických činností tak, aby boli v rovnováhe. Tieto skupiny aktérov Konceptia rámcovo identifikuje pre územie Banskobystrického kraja.

Návrhová časť Konceptie predstavuje súbor Usmernení (odporúčaní, cieľov a navrhovaných aktivít), pre koncepčný rozvoj prírodného cestovného ruchu v chránených územiach Banskobystrického kraja so zameraním na veľkoplošné chránené územia. Dôvodom je ich potenciál postupného umiestňovania na trhu cestovného ruchu ako samostatných destinačných/subdestinačných celkov v rámci Banskobystrického kraja aj prepojenia s geoparkami. Návrhová časť však zohľadňuje aj špecifiká a potreby ostatných kategórií chránených území v súvislosti s rozvojom cestovného ruchu, ako aj ich potenciál pre poskytovanie/tvorbu produktov v prírodnom cestovného ruchu (či už v rámci veľkoplošných chránených území alebo mimo nich).

Na Slovensku zatiaľ nie sú na regionálnej úrovni prijaté žiadne dokumenty podobného charakteru, t.j. dokumenty zamerané na rozvoj takej formy cestovného ruchu, ktorá by priamo prispievala k ochrane prírody a zároveň k rozvoju regiónov. Konceptia a najmä jej návrhová časť predstavuje rámec pre ďalšie strategické plánovanie na lokálnej a regionálnej úrovni. Formuluje ciele a jednotlivé aktivity, ktoré vedia prispieť k postupnému rozvoju prírodného cestovného ruchu v Banskobystrickom kraji.

Jednotlivé oblasti návrhovej časti boli navrhnuté na základe aktivít modelovo zrealizovaných pre územie Národného parku Muránska planina počas roka 2020 a 2021¹³ v spolupráci so Správou Národného parku Muránska planina, RABBSK, n.o., KOČR Banskobystrický kraj Turizmus, OOCR na danom území a ďalších aktérov v rozvoji cestovného ruchu. Preto má tento dokument dostatočný základ na to, aby bol použiteľným návodom (pomôckou) pre strategické plánovanie rozvoja prírodného cestovného ruchu a ostatných foriem udržateľného cestovného ruchu aj v ostatných veľkoplošných chránených územiach kraja a plnil tak pre lokálnu úroveň rovnakú úlohu ako dokumenty (usmernenia) medzinárodných organizácií.

¹³ V rámci prípravy pilotného dokumentu „Stratégie rozvoja udržateľného cestovného ruchu v Národnom parku Muránska planina do roku 2030“ (2020 – 2021; v súčasnosti v príprave). Dokument spracúva Správa Národného parku Muránska planina v spolupráci s RABBSK, n.o., neziskovou organizáciou Aegis.

ANALYTICKÁ ČASŤ

2. Potenciál Banskobystrického kraja pre rozvoj prírodného cestovného ruchu

Pobyt v prírode patrí medzi hlavné motívy návštevy Banskobystrického kraja aj jednoduchých výletov. V centre záujmu návštevníkov sú najmä lokality v chránených územiach, ktoré sa výrazne podieľajú na návštevnosti kraja.

Ekonomické prínosy spojené s realizáciou pobytového cestovného ruchu v Banskobystrickom kraji generuje v súčasnosti len niekoľko horských a rekreačných stredísk. Ide o strediská s vybudovaným rozsiahlym športovo-rekreačným zázemím pre vykonávanie letných a zimných športov a vybudovanými atrakciami, ktoré rozširujú možnosti trávenia času počas dovolenky pre rodiny s deťmi, aktívnych ľudí so špecifickými športovými záujmami. Väčšina územia Banskobystrického kraja rozsiahlou infraštruktúrou nedisponuje.

Pre návštevníka v prírodnom cestovnom ruchu je podstatná interpretácia prírodných hodnôt. Túto funkciu prirodzene plnia chránené územia, ktorých hlavným záujmom je ich zachovávanie. V súčasnosti nevieme určiť, aký je podiel tohto typu návštevníka v chránených územiach v Banskobystrickom kraji, keďže sa návštevnícky prieskum zameriaval len na návštevníkov na trasách, teda návštevníkov, ktorí primárne nevyhľadávajú vybudované tematické atrakcie ani parky. Zámerom bolo zistiť, aký je prístup práve tohto typu návštevníka k prírode a starostlivosti o ňu a či títo návštevníci majú podobné charakteristiky ako návštevníci identifikovaní v zahraničných prieskumoch a štúdiách ako návštevníci v prírodnom cestovnom ruchu. Len veľmi malá skupina návštevníkov nevyžaduje žiadne služby, preto je nevyhnutné vytvárať aj ďalšie podmienky pre pobyt návštevníka. Veľký potenciál pre tvorbu dobrých podmienok pre pobyt návštevníka v prírodnom cestovnom ruchu má práve najbližšie okolie chráneného územia, lokality vo vstupných bodoch a najmä nechránená krajina, kde sú navyše lepšie podmienky pre nadväzné aktivity a socio-ekonomický rozvoj regiónu. To otvára možnosti aj pre menej rozvinuté oblasti Banskobystrického kraja, širšie okolie chránených území. Dôvodom je, že pre pobyt návštevníka v prírodnom cestovnom ruchu (s vysokým environmentálnym povedomím) nie je nevyhnutné budovať investične náročné tematické atrakcie, ale rozvíjať lokálne služby nadväzujúce na lokálny poľnohospodársky potenciál, výrobný potenciál a ďalšie služby, ktoré môže využívať počas pobytu aj v okolí chráneného územia. Vnútro chráneného územia tak zostáva pre návštevníka v prírodnom cestovnom ruchu atraktívne pre pohyb na trasách a s tým súvisiace aktivity.

Charakteristika chránených území a geoparkov v Banskobystrickom kraji

Chránené územia tvoria takmer jednu tretinu územia Banskobystrického kraja.

Kraj	Národná sústava chránených území	Územia sústavy Natura 2000		SPOLU (zohľadňuje prieniky CHÚ)
		chránené vtáčie územia	územia európskeho významu	
Banskobystrický kraj	26,36	14,88	12,70	31,01
Bratislavský kraj	30,67	31,83	15,13	39,34
Košický kraj	15,47	47,79	10,55	49,25
Nitriansky kraj	5,61	10,78	3,59	15,05
Prešovský kraj	20,39	35,08	14,49	43,62
Trenčiansky kraj	23,31	12,66	13,02	31,10
Trnavský kraj	12,35	16,05	4,25	23,15
Žilinský kraj	52,34	40,18	23,95	59,38
SR	23,40	26,70	12,53	37,39

Percentá rozlohy chránených území z rozlohy krajov (2018).

Zdroj: MŽP SR, 2021.

Detailný prehľad chránených území v Banskobystrickom kraji je obsahom Prílohy 5. Národné parky a chránené krajinné oblasti patria medzi osobitne chránené územia podľa zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny [25]. Sú geograficky definovaným územím, ktoré je určené alebo regulované a spravované so zámerom dosiahnuť špecifické ciele ochrany [26]¹⁴. Z veľkoplošných chránených území (VCHÚ) je päť národných parkov (NP) a štyri chránené krajinné oblasti (CHKO), pričom štyri z piatich NP a dve CHKO presahujú aj na územie susediacich krajov. Národný park Slovenský raj sa na území Banskobystrického kraja nachádza len katastrálnym územím obce Telgárt (v okrese Brezno), pričom na územie tejto obce zasahuje aj Národný park Nízke Tatry.

¹⁴ Zriaďovanie chránených území a starostlivosť o ne je nástrojom realizácie územnej ochrany, ktorá má prispieť k zachovaniu rozmanitosti podmienok a foriem života na Zemi, k ochrane a trvalému udržiavaniu prírodných zdrojov, k záchrane prírodného dedičstva, charakteristického vzhľadu krajiny a k dosiahnutiu a udržaniu ekologickej stability. Medzi osobitne chránené územia (2. až 5. stupeň ochrany) patria národné parky a chránené krajinné oblasti (tzv. „veľkoplošné“ chránené územia) a chránené areály, (národné) prírodné rezervácie, (národné) prírodné pamiatky a chránené krajinné prvky (tzv. „maloplošné“ chránené územia) [27]. VCHÚ a MCHÚ spolu tvoria národnú sústavu chránených území.

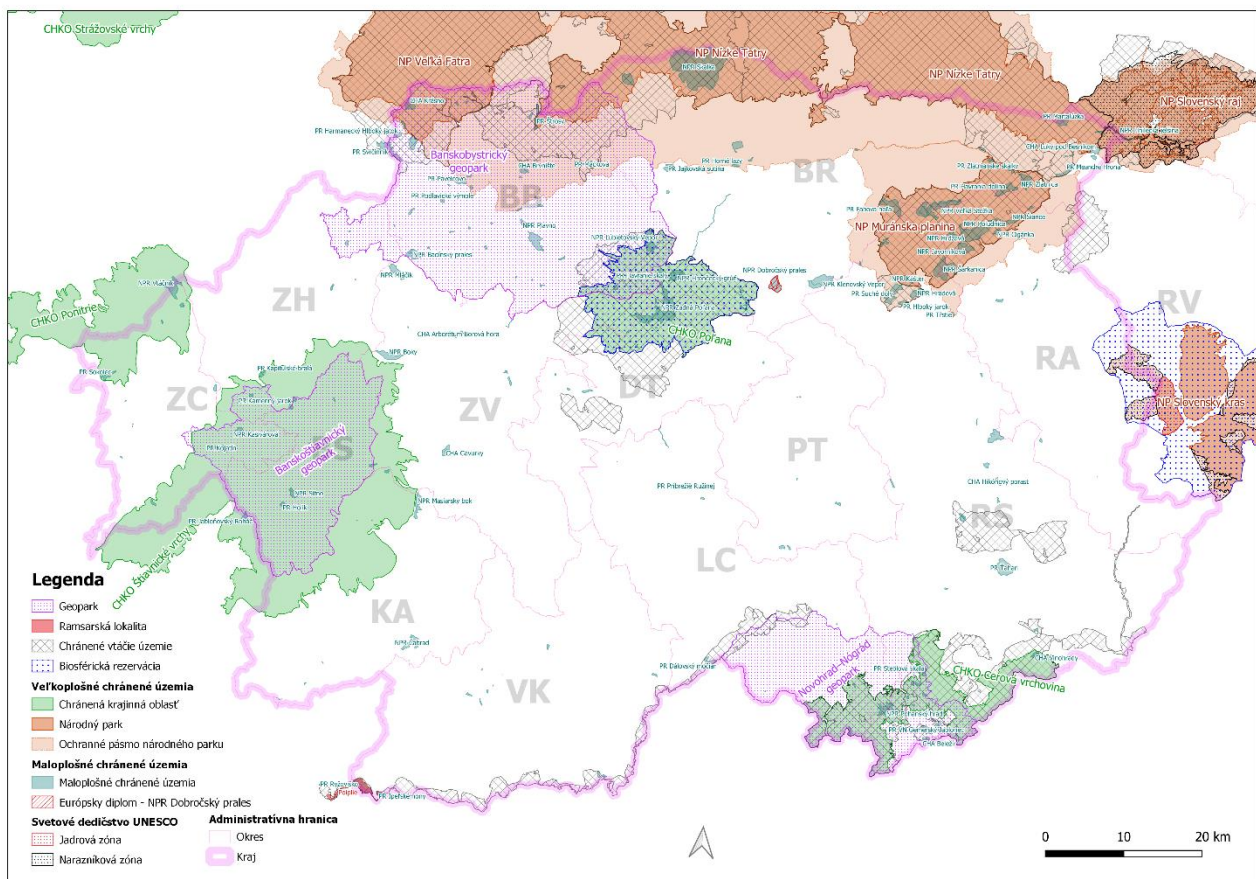
Názov veľkoplošného CHÚ	Výmera (v ha)	Ochranné pásmo; zóna D (v ha)	Správa
NP Nízke Tatry	72 842,00	110 162	Správa NP Nízke Tatry
NP Veľká Fatra	40 371,00	26 133,00	Správa NP Veľká Fatra
NP Muránska planina	20 317,80	21 697,96	Správa NP Muránska planina
NP Slovenský kras	34 611,08	11 741,57	Správa NP Slovenský kras
NP Slovenský raj	19 413,67	5 474,76	Správa NP Slovenský raj
CHKO Štiavnické vrchy	77 630,00	n/a	Správa CHKO Štiavnické vrchy
CHKO Poľana	20 360,48	n/a	Správa CHKO Poľana
CHKO Cerová vrchovina	16 771,00	n/a	Správa CHKO Cerová vrchovina
CHKO Ponitrie	37 665,41	n/a	Správa CHKO Ponitrie

Základná charakteristika VCHÚ na území Banskobystrického kraja.

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa zdrojov Prílohy 5, 2021.

Okrem deviatich veľkoplošných chránených území (VCHÚ) sa v Banskobystrickom kraji nachádza 223 maloplošných chránených území (MCHÚ) a 90 chránených stromov [28]. Nachádzajú sa tu aj územia európskej sústavy chránených území Natura 2000¹⁵. Tie tvorí 8 chránených vtáčích území (CHVÚ) a 134 území európskeho významu (ÚEV)¹⁶ [29]. Z území medzinárodného významu sú v kraji:

- lokality svetového dedičstva UNESCO (Jaskyne Slovenského a Aggteleckého krasu na hranici kraja);
- dve biosférické rezervácie (Slovenský kras a Poľana);
- Ramsarské lokality¹⁷ (Poiplie);
- územie, ktoré je držiteľom Európskeho diplomu Rady Európy pre chránené územia (NPR Dobročský prales) [30].

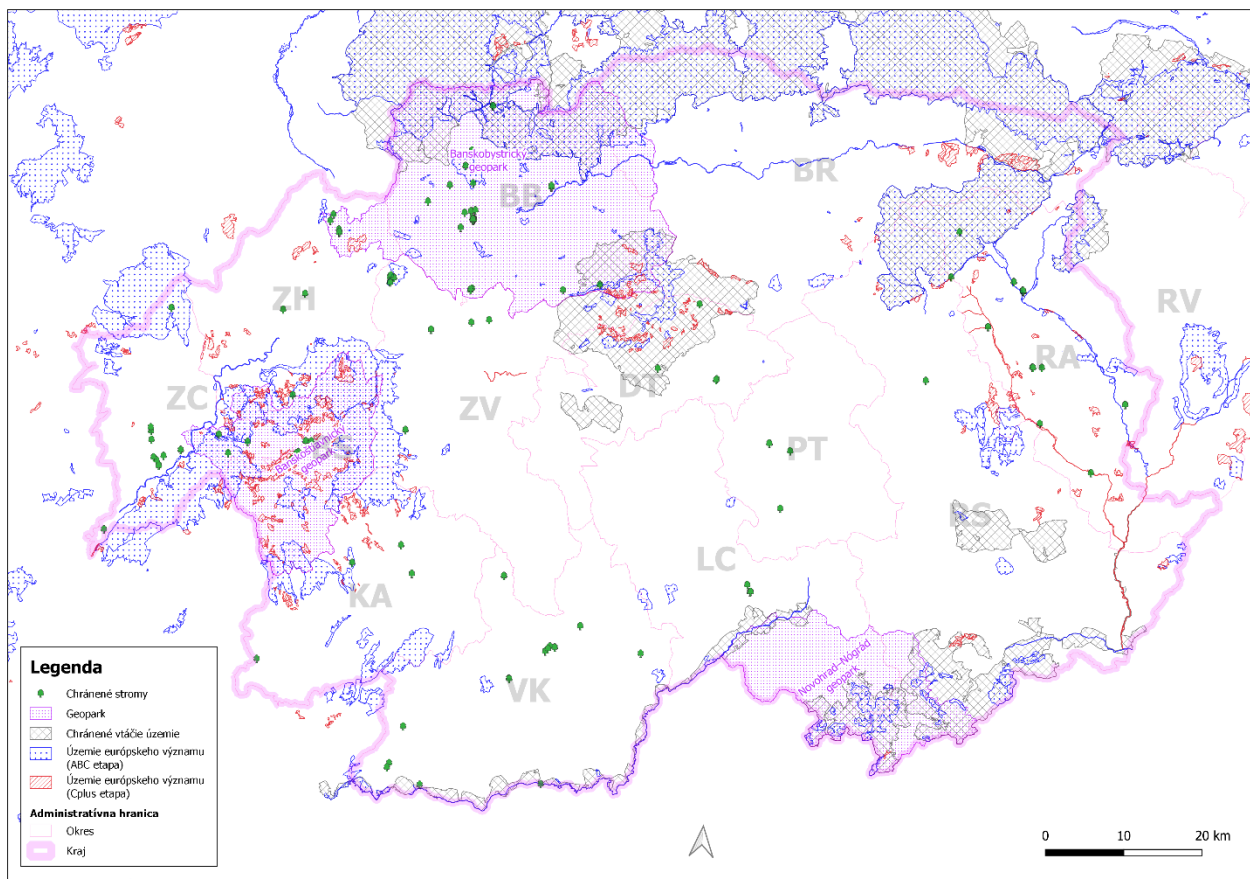
Národná sústava chránených území, chránené vtáčie územia a územia medzinárodného významu a ich prienik s geoparkami v Banskobystrickom kraji.

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa [17], [28], [29], [30], 2021.

¹⁵ Natura 2000 je európska sústava chránených území, ktorú členské štáty Európskej únie vyhlasujú pre zachovanie najcennejších a ohrozených druhov a biotopov Európy. Pozostáva z chránených vtáčích území a území európskeho významu [29].

¹⁶ Vrátane území C etapy.

¹⁷ Ramsarské lokality sú mokrade medzinárodného významu, ktorých ochrana si vyžaduje zvýšenú pozornosť najmä z hľadiska vodného vtáctva. Zapísané sú do svetového Zoznamu mokradí medzinárodného významu v zmysle Ramsarského dohovoru [30].

Územia sústavy Natura 2000, chránené stromy a prienik území s geoparkami v Banskobystrickom kraji.

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa [17], [28], [29], [30], 2021.

Tri geoparky Banskobystrického kraja (v súčasnosti jediné zapísané na zozname geoparkov Slovenska) môžu jedinečným spojením prírodných, geologických a kultúrnych hodnôt prispievať k vyššej atraktivite destinácií (regiónov), pretože rozširujú ponuku pre návštevníka v prírodnom cestovnom ruchu.

Názov geoparku	Banskobystrický geopark	Banskoštiavnický geopark	UNESCO Geopark Novohrad-Nógrád
Výmera (v ha)	20 632	20 632 (+ochranné územie 60 128)	157 800 (z toho územie SR 33 600)
Počet obcí	46	18	94 (SR 30)
Počet geotopov	46	63	76 (SR 46)
Ochrana geoparku	Národný park Nízke Tatry	CHKO Štiavnické vrchy	CHKO Cerová vrchovina (SR), NP Bükk (MR)
Prezentované tematiky:	geológia, montanistika, ekológia	geológia, montanistika, ekológia	geológia, ochrana prírody, história, ľudová kultúra
Geologická charakteristika:	jadrové pohoria, neovulkanity	neovulkanity	neovulkanity
Správa/kontakt	Banskobystrický geomontánny park	Združenie Región Sitno	Geopark Novohrad-Nógrád, z.p.o.

Základná charakteristika geoparkov na území Banskobystrického kraja.

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa [17], 2021.

Ochrana prírody a krajiny plní funkciu zachovania prírodného dedičstva pre budúce generácie, v podstate toho, čo je atraktívne aj pre návštevníka a prečo danú lokalitu vyhľadáva.

Prehľad chránených území [25] uvádza územia s potenciálom pre rozvoj produktov v prírodnom cestovnom ruchu a osobitne aj pohľad na rozsah VCHÚ. Umožňuje však aj pohľad na potreby chránených území, ktoré je nevyhnutné zohľadniť v procese plánovania rozvoja prírodného cestovného ruchu a aktivít na trasách. To zahŕňa nielen opatrenia priamo obsiahnuté v zákone o ochrane prírody a krajiny, ale aj v nadväzných dokumentoch, rámcoch priestorovej ekologickej stability územia Slovenska a v ďalšej dokumentácii ochrany prírody schválenej pre územie Banskobystrického kraja (napr. dokumentácia regionálnych územných

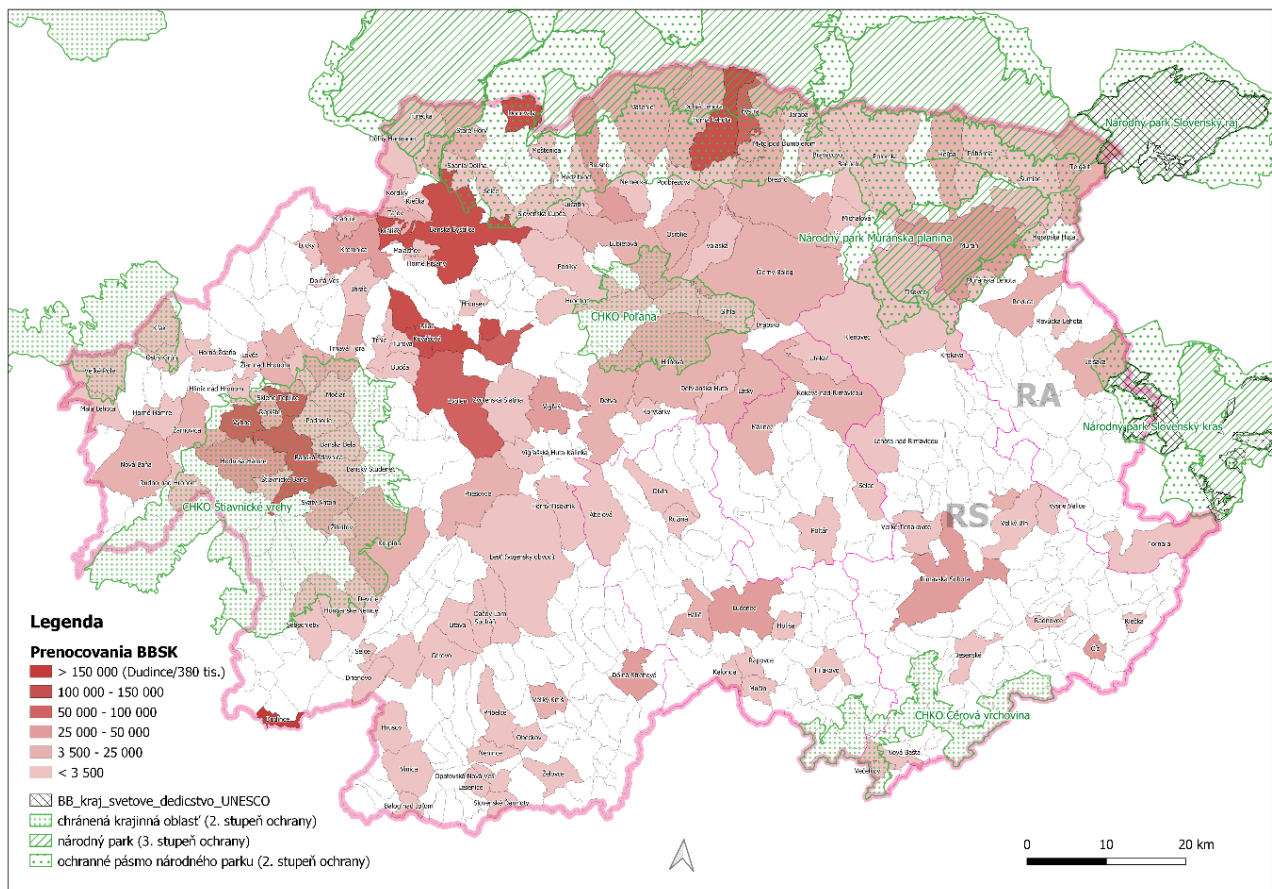
systémov ekologickej stability, programy starostlivosti jednotlivých CHÚ a i.). Tie sú záväzné aj pre územia mimo VCHÚ.

Prehľad CHÚ v Banskobystrickom kraji umožňuje zároveň pohľad na voľnú – nechránenú krajinu, kde sa navyše eliminujú prípadné problémy s obmedzeniami zo strany ochrany prírody. Aj tá má potenciál rozvoja aktivít spojených s trávením času v prírode a osobitne má potenciál pre rozvoj zázemia pre pobyt návštevníka chránených území. Voľná - nechránená krajina má väčší potenciál pre vykonávanie rôznych aktivít obyvateľmi vidieka.

2.1 Intenzita cestovného ruchu v Banskobystrickom kraji

Prírodný cestovný ruch vnímame ako jednu z foriem, ktorá môže prispieť k znižovaniu sezónnosti v cestovnom ruchu, ale aj k rozvoju v súčasnosti menej navštevovaných regiónov kraja. Môže prispieť k vyššej výkonnosti bez vytvorenia väčšieho tlaku na prostredie, pretože nevyžaduje budovanie rozsiahlej športovo-rekreačnej infraštruktúry.

Nízky stupeň rozvoja cestovného ruchu je najmä v najmenej rozvinutých okresoch Banskobystrického kraja. To je dané aj horšou socio-ekonomickou situáciou, ktorá sa prejavuje v slabšej vybavenosti územia, nielen z hľadiska infraštruktúry, ale aj ľudských zdrojov.

Počet prenocovaní v Banskobystrickom kraji (2019).

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2020.

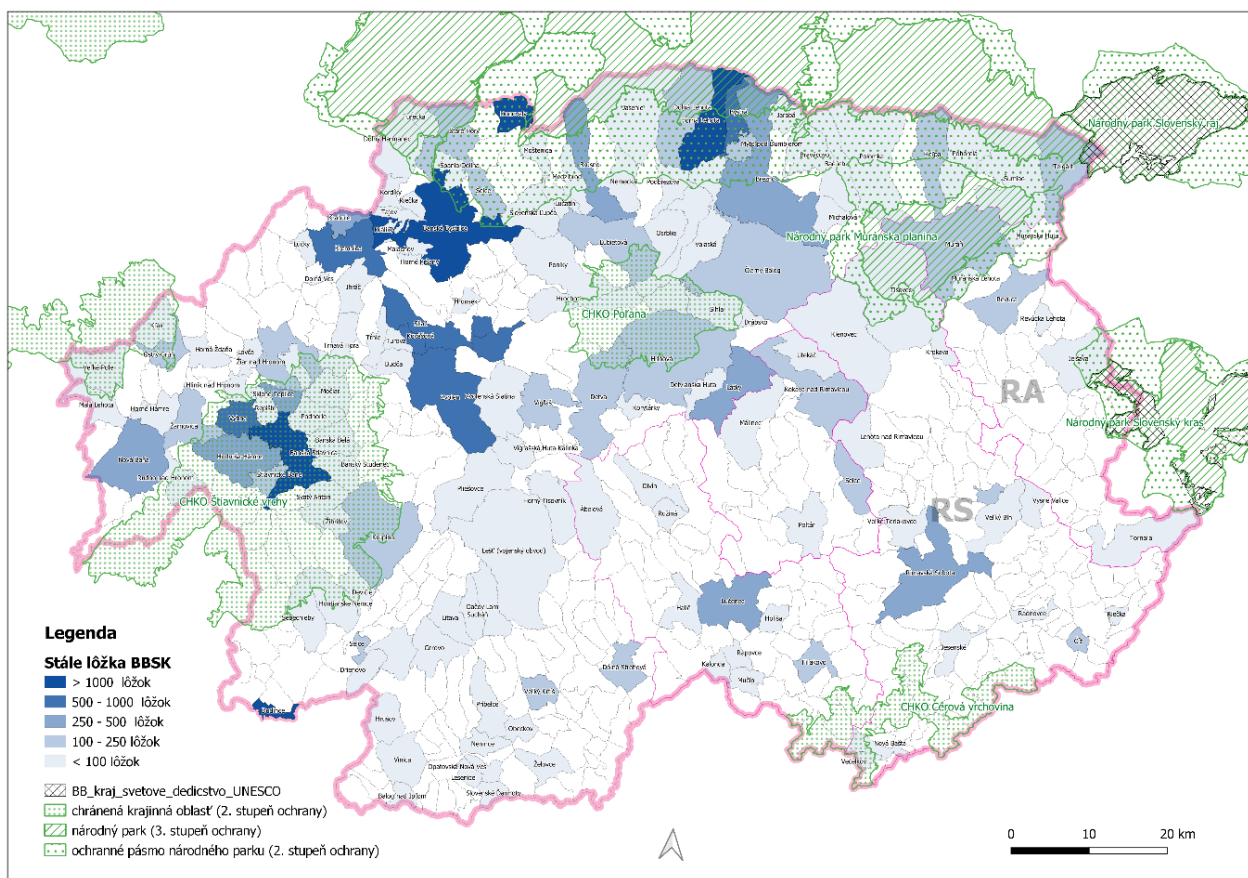
Intenzita prenocovaní (počet prenocovaní) a hustota ubytovacích kapacít (počet stálych lôžok) **na plochu zastavaného územia a počet obyvateľov obce** zohľadňujú pri porovnaní stupňa rozvoja (udržateľnosti aktivít) aj veľkosť obce, ale aj určitý sociálny rozmer, resp. skutočnosť, že v prípade niektorých obcí už ide skôr o formovanie sídelných útvarov – stredísk (Príloha 3). V najväčšom rozsahu je tento trend viditeľný práve v horských obciach Národného parku Nízke Tatry (Donovaly, Horná Lehota a Bystrá) a v kúpeľných mestách, v ktorých je ale tlak na prostredie počas jednotlivých mesiacov roka rovnomernejšie rozdelený, čo je dané charakterom vykonávaných aktivít (kúpeľného cestovného ruchu).

Obec s počtom prenocovaní vyšším ako 50 tis. ročne	Intenzita			Hustota		
	Poččet prenocovaní	Intenzita prenocovaní na km ² zastaveného územia obce	Intenzita prenocovaní na 100 obyvateľov	Poččet stálych lôžok	Hustota ubytovacích kapacít na 1 km ² zastav. územia obce	Hustota ubytovacích kapacít na 100 obyvateľov obce
Dudince	379 831 (1)	213 388,2 (2)	27 228,0 (3)	1740	977,5 (6)	124,7
Horná Lehota	145 903 (2)	167 704,6 (6)	24 236,4 (4)	1685	1 936,8 (3)	279,9 (2)
Banská Bystrica	145 065 (3)	9 646,6 (9)	185,8 (11)	1929	128,3 (10)	2,5
Donovaly	135 803 (4)	172 997,5 (5)	53 256,1 (1)	1816	2 313,4 (2)	712,2 (1)
Sliach	133 605 (5)	8 3607,6 (10)	2 694,2 (8)	762	476,8 (8)	15,4
Kováčová	117 758 (6)	200 268,7 (4)	7 355,3 (6)	506	860,5 (7)	31,6
Vyhne	81 288 (7)	141 616,7 (7)	6 965,6 (7)	580	1 010,5 (5)	49,7
Zvolen	81 162 (8)	6 645,5 (11)	192,5 (10)	925	75,7 (11)	2,2
Banská Štiavnica	75 242 (9)	15 402,7 (8)	752,1 (9)	1073	219,7 (9)	10,7
Sklené Teplice	65 279 (10)	201 478,4 (3)	17 088,7 (5)	336	1 037,0 (4)	88,0
Bystrá	57 002 (11)	298 439, 8 (1)	31 492,8 (2)	516	2 701,6 (1)	285,1 (3)

Intenzita prenocovaní a hustota ubytovacích kapacít v obciach s počtom prenocovaní >50 tis. ročne (2019)¹⁸.

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2020.

Horské obce lokalizované v Národnom parku Nízke Tatry dosahujú najvyššiu intenzitu cestovného ruchu na 100 obyvateľov, pričom ročne na tento počet pripadá v obci Donovaly viac ako 53 tis. prenocovaní, v obci Bystrá 31,5 tis. a v obci Horná Lehota, ktorá je z nich najľudnatejšia (602 obyvateľov), to je viac ako 24 tis. prenocovaní ročne.

Hustota ubytovacích kapacít (počet stálych lôžok) v Banskobystrickom kraji (2019).

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2020.

¹⁸ Zaradenie obcí s najvyššou návštevnosťou v Banskobystrickom kraji (ročný počet prenocovaní > 50 tis.): Horské destinácie (prírodné prostredie): Donovaly, Horná Lehota, Bystrá; Kúpeľné destinácie: Sliach, Kováčová, Sklené Teplice; Mestské destinácie: Banská Bystrica, Zvolen, Banská Štiavnica; Rekreačné: Vyhne.

Najvyššia hustota ubytovacích kapacít daná maximálnym počtom stálych lôžok prevádzkovaných počas roka je v krajskom meste Banská Bystrica (1929 lôžok), ktorá je približne rovnaká ako v horskej obci Donovaly (1816), nasleduje kúpeľné mesto Dudince (1714) a horská obec Horná Lehota (1685).

Vysoký počet lôžok sa v horských obciach NAPANTu (Donovaly, Horná Lehota, Bystrá) prejavuje aj najvyššou hustotou kapacít na ich zastavanom území, ktorá sa pohybuje od cca 2 000 stálych lôžok na km². Takto vysokú hustotu dosahujú v rámci Banskobystrického kraja len horské obce (je minimálne dvoj a viac násobná v porovnaní s inými obcami). Rovnako je tu najvyššia hustota v prepočte na 100 obyvateľov, a to práve v obci Donovaly (712 lôžok na 100 obyvateľov, Bystrá (285) a Horná lehota (279). Určitá transformácia obcí ako miest života obyvateľov na strediská je niekedy spojená nielen s pokračujúcou výstavbou zariadení cestovného ruchu, ale aj rozsiahlym rozvojom apartmánového bývania pre rekreačné účely, ktorý je z hľadiska ekonomických prínosov najmenej vhodnou alternatívou rozvoja miestnej ekonomiky, pretože prináša len krátkodobé (prípadne žiadne) účinky pre miestnych (tvorba zamestnanosti a pod.).

2.2 Súčasný stav rozvoja cestovného ruchu v chránených územiach

V 65 obciach Banskobystrického kraja, ktorých katastrálne územia sú lokalizované vo veľkoplošných chránených územiach, bolo v roku 2019 zrealizovaných spolu 623 tis. prenocovaní, čo predstavuje približne 30 % všetkých prenocovaní kraja.

Do tohto počtu prenocovaní nie sú zahrnuté prenocovania na území vybraných miest, ktorých väčšina územia sa nachádza v ochrannom pásme VCHÚ a/alebo sa tu predpokladá iný prevažujúci motív návštevy ako je pobyt v prírode alebo dovolenka priamo v horskom stredisku¹⁹.

Na návštevnosti Banskobystrického kraja sa najvýraznejšie podieľa NAPANT. Počet prenocovaní na tomto území tvorí takmer jednu pätinu všetkých prenocovaní kraja. Z 21 obcí, ktoré sa nachádzajú na jeho území (zóna C), sa cestovný ruch v rôznom rozsahu rozvíja v 17 z nich, **avšak až 80 % prenocovaní** je realizovaných na území obcí Donovaly, Horná Lehota a Bystrá.

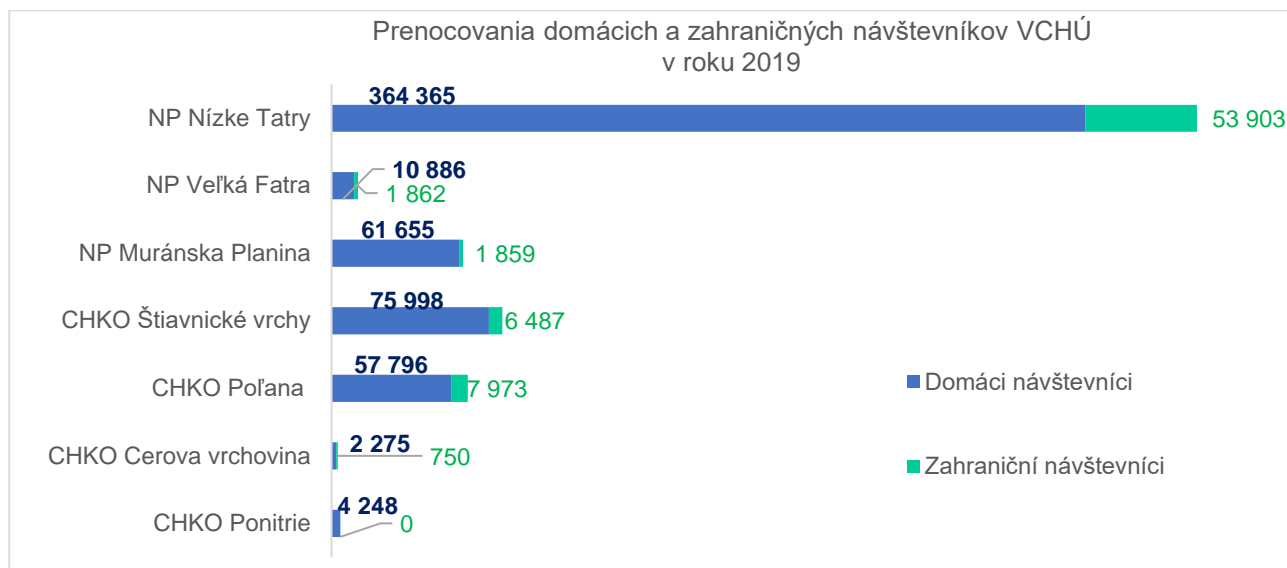
Najnižšiu návštevnosť má CHKO Cerová vrchovina, kde je len zanedbateľný počet prenocovaní vrátane prenocovaní v najbližšom okolí. To môže byť spájané práve s nedostatočnou infraštruktúrou celého širšieho regiónu (NRO). Z hľadiska potenciálu predpokladáme vysoký nielen prírodný, ale aj kultúrny potenciál tohto územia, pretože sa nachádza na území geoparku Novohrad-Nógrad. Rovnako je nízka návštevnosť v CHKO Ponitrie, čo je dané nielen menšou rozlohou na území Banskobystrického kraja, ale aj tým, že obce v jej bezprostrednom okolí patria rovnako medzi oblasti s nedostatočnou infraštruktúrou v cestovnom ruchu a chýbajúcim prístupom k základným službám.

VCHÚ	Počet návštevníkov	Počet prenocovaní	Podiel návštevnosť BBK	Podiel Domáci	Podiel Zahraniční
NP Nízke Tatry	165107	418 268	19,5%	87,1%	12,9%
NP Veľká Fatra	7322	12 748	0,6%	85,4%	14,6%
NP Muránska Planina	26024	63 514	3,0%	97,1%	2,9%
CHKO Štiavnické vrchy	36468	82 485	3,9%	92,1%	7,9%
CHKO Poľana	24276	65 769	3,1%	87,9%	12,1%
CHKO Cerová vrchovina	1861	3 025	0,1%	75,2%	24,8%
CHKO Ponitrie	968	4 248	0,2%	100,0%	0,0%
* NP Slovenský kras	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
* NP Slovenský raj	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
odchýlka	9387	27 447	1,3%	n/a	n/a
VCHU SPOLU	252639	622 610	29,1%	88,7%	11,3%
BB KRAJ SPOLU		2 141 489	n/a	86,8%	13,2%

Návštevnosť CHÚ na území Banskobystrického kraja (2019).

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2020.

¹⁹ Zahrnuté neboli údaje za mestá Banská Bystrica, Brezno, Banská Štiavnica, Krupina, Žiar nad Hronom, Žarnovica, kúpeľné mestá Brusno a Sklené Teplice a rekreačná obec Vyhne.

Prenocovania domácich a zahraničných návštevníkov v obciach CHÚ na území Banskobystrického kraja (2019).
Zdroj: Vlastné spracovanie, 2020.

Nedostatočne rozvinutá infraštruktúra zariadení v južnej časti okresu Rimavská Sobota a Lučenec v obciach v okolí **CHKO Cerová vrchovina** sa prejavuje nielen na najnižšej návštevnosti (z hľadiska počtu návštevníkov a prenocovaní), ale aj najkratšej dĺžke pobytu, a to len 1,63 prenocovania. To môže byť spojené s chýbajúcimi doplnkovými službami, možnosťami stravovania a produktu. Práve v nížinných oblastiach Banskobystrického kraja s veľkým výskytom vzácnych druhov vtáctva je veľký potenciál rozvíjať produkty zamerané na pozorovanie vtáctva (birdwatching).

Zahraničná návštevnosť je významnejšia v NAPANTE, NP Veľká Fatra a v CHKO Poľana, v ktorých sa zahraniční návštevníci podieľajú viac ako s 12 % na počte prenocovaní a zároveň je v týchto územiach počet zahraničných návštevníkov relevantný. V CHKO Štiavnické vrchy je podiel prenocovaní zahraničných návštevníkov na úrovni takmer 8 % a najnižší je v NP Muránska planina (len necelé 3 %) ²⁰.

VCHÚ	Spolu		Domáci návštevníci			Zahraniční návštevníci		
	Ø dĺžka pobytu (dni)	Počet prenocovaní	Podiel VCHÚ spolu	Ø dĺžka pobytu (dni)	Počet prenocovaní	Podiel VCHÚ spolu	Ø dĺžka pobytu (dni)	
NP Nízke Tatry	2,53	364 365	66,0%	2,50	53 903	9,8%	2,81	
NP Veľká Fatra	1,74	10 886	2,0%	1,74	1 862	0,3%	1,73	
NP Muránska Planina	2,44	61 655	11,2%	2,44	1 859	0,3%	2,49	
CHKO Štiavnické vrchy	2,26	75 998	13,8%	2,28	6 487	1,2%	2,03	
CHKO Poľana	2,71	57 796	10,5%	2,67	7 973	1,4%	3,07	
CHKO Cerová vrchovina	1,63	2 275	0,4%	1,60	750	0,1%	1,71	
CHKO Ponitrie	4,39	4 248	0,8%	4,39	0	0,0%	0,00	
* NP Slovenský kras	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	
* NP Slovenský raj	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	
odchýlka	n/a	24 988	n/a	n/a	2 459	n/a	n/a	
VCHU SPOLU	2,46	552 235	100,0%	2,44	70 375	100,0%	2,65	
BB KRAJ SPOLU	2,88	1857883	n/a	2,94	283606	n/a	2,53	

Priemerná dĺžka pobytu domácich a zahraničných návštevníkov CHÚ na území Banskobystrického kraja (2019).
Zdroj: Vlastné spracovanie, 2020.

Prírodný cestovný ruch má potenciál prispieť k zníženiu sezónnych rozdielov a s ohľadom na vykonávané aktivity a charakteristiky nevyžaduje ani rozsiahle pokrytie infraštruktúrou. Dokonca môže ísť o lokality, ktoré sa vyznačujú jej nízkym stupňom rozvoja.

²⁰ CHKO Cerová vrchovina a CHKO Ponitrie má zanedbateľný počet návštevníkov aj prenocovaní, preto pre tieto územia nie je hodnotený podiel domácej a zahraničnej návštevnosti.

Motívov návštevy chránených území je viac. Strediská s komplexne vybudovanou infraštruktúrou a športovo-rekreačným zázemím sú motívom návštevy najmä pre návštevníka, ktorý vyhľadáva dobrodružstvo a možnosti trávenia voľného času spôsobom, pri ktorom využíva vybudovanú infraštruktúru pre vykonávanie letných a zimných športov, tematické atraktivity a parky. Prírodné prostredie, v ktorom je zázemie lokalizované, je pridanou hodnotou pobytu návštevníka, ale prírodné hodnoty ako také a ich spoznávanie nie sú hlavným motívom návštevy. Chránené územia sú však atraktívne pre trávenie voľného času aj vtedy, keď takouto komplexnou infraštruktúrou nedisponujú, a to najmä pre návštevníka, pre ktorého je dôležitý pohyb na trasách v prírode a zachovanom prostredí.

2.3 Návštevník v prírodnom cestovnom ruchu

V centre záujmu návštevníka v prírodnom cestovnom ruchu je príroda.

Najčastejšie vykonávanou aktivitou návštevníkov chránených území Banskobystrického kraja oslovených počas letnej sezóny 2019 a 2020 (na trasách a v prírode aj s presahom aktivít v tomto území do susediacich krajov) bola **pešia turistika a pohyb v prírode (77,4 %)**. Druhou najčastejšie vykonávanou aktivitou bola **cykloturistika/horská cykloturistika (5,6 %) a rovnako aj pozorovanie rastlín, živočíchov a divokej prírody (5,6 %)**, pri ktorých už môžeme hovoriť o priamom prepojení s interpretáciou prírodných hodnôt. Medzi podobné aktivity patrila tiež návšteva jaskýň v národnom parku (1,2 %) a vedecký výskum fauny a flóry (0,9 %).

Ďalšími vykonávanými aktivitami návštevníkov bola návšteva pamiatok v národnom parku (2,2 %), športový tréning (2,1 %), jazda na koni (0,74 %) a ďalšie, ako napr. horolezectvo, agroturistika, pozorovanie hviezd, vedecký výskum podzemia, wellness, ubytovanie z dôvodu účasti na seminári, pričom však išlo o nízko početné odpovede, preto boli vyhodnotené spoločne (4,28 %).

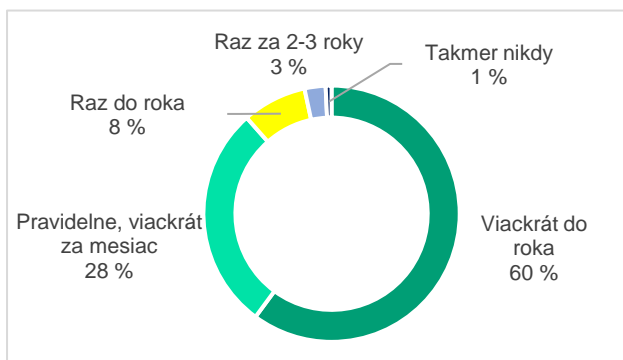
Až 88 % návštevníkov navštevuje chránené územia pravidelne, viackrát do roka alebo dokonca viackrát za mesiac. Nedá sa pritom konštatovať, že by bola frekvencia návštevy chránených území rozdielna u rôznych typov návštevníkov podľa toho, s kým chránené územie navštevujú. Teda nie je rozdiel medzi dvojicami, rodinami a ďalšími skupinami, to znamená, že pohyb v chránených územiach viackrát ročne alebo viackrát za mesiac je atraktívny pre väčšinu návštevníkov z každého z týchto typov.

Zhruba 12 % návštevníkov je takých, ktorí realizujú v chránených územiach pešiu turistiku a ďalšie (menej fyzicky náročné) aktivity príležitostne, t.j. raz za rok alebo len raz za niekoľko rokov (medzi týmito príležitostnými návštevníkmi neboli cyklo-turisti ani návštevníci, ktorí prichádzajú za účelom športového tréningu častejšie).

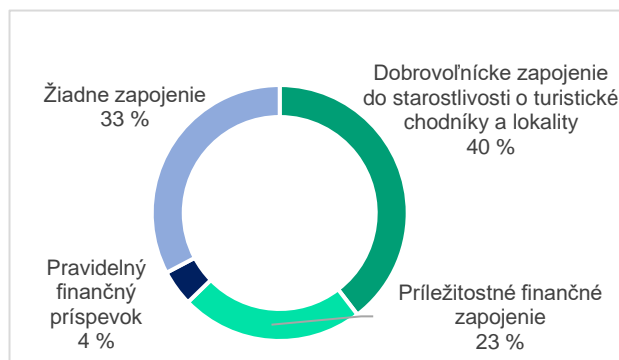
Prístup návštevníka k ochrane prírody

Pre rozvoj prírodného cestovného ruchu a ostatných mäkkých foriem cestovného ruchu v chránených územiach a pre zabezpečenie udržateľnosti je rozhodujúci prístup návštevníka k prírodnému dedičstvu a všetkým hodnotám a cieľom, ktoré plnia a tiež jeho ochota finančne, či inak sa na ich plnení podieľať.

Chránené územie navštevuje prevažná časť návštevníkov (88 %) pravidelne viackrát do roka alebo dokonca viackrát za mesiac, ale až jedna tretina návštevníkov žiadnym spôsobom nepodporuje ani v minulosti príležitostne nepodporila ochranu prírody. **Pravidelne finančne podporuje ochranu prírody len 5,2 % návštevníkov** (podpora ochrany prírody všeobecne, nielen v chránenom území). Príležitostne finančne podporuje ochranu prírody 26,3 % návštevníkov, dobrovoľníckymi aktivitami zameranými na čistenie a starostlivosť o turistické chodníky a lokality 48 % návštevníkov (vrátane malej časti návštevníkov, ktorí sa zapojili do sadenia stromčekov). Pri týchto príležitostných aktivitách však nevieme určiť frekvenciu (či ide o aktivitu jedenkrát ročne alebo raz za niekoľko rokov, alebo či sa do tejto aktivity nezapojili napríklad len jedenkrát v živote). Pozitívne to však môžeme hodnotiť aj vtedy, ak by tento výsledok zodpovedal aspoň jednému doterajšiemu zapojeniu (aktivite). To by znamenalo, že 71 % návštevníkov sa doteraz minimálne jedenkrát zapojilo do aktivít spojených so starostlivosťou o chránené územie (dobrovoľníckou prácou alebo finančným príspevkom) a ďalších 5 % pravidelne finančne podporuje ochranu prírody.

Pravidelnosť návštevy chránených území.

Spôsob podpory ochrany prírody návštevníkmi CHÚ.

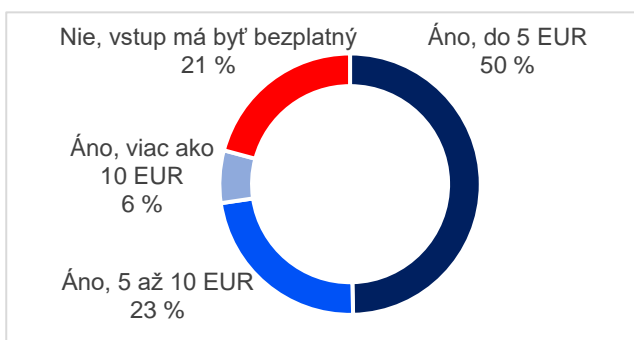
Zdroj: Vlastné spracovanie, 2020.

Jedným zo znakov prírodného cestovného ruchu, bežne využívaným nástrojom v chránených územiach v zahraničí, je model financovania, ktorý umožňuje časť príjmov od návštevníkov cestovného ruchu ďalej využívať na zabezpečenie udržateľnosti chráneného územia (zachovanie biodiverzity, rozvojové a komunikačné aktivity v cestovnom ruchu, ktoré k tejto udržateľnosti prispievajú). Na Slovensku nie je takýto komplexný systém zatiaľ vytvorený a to čiastočne aj z dôvodu, že na území prebieha súbežne viac špecifických manažmentov a absentuje komplexný integrovaný manažment územia. V niektorých chránených územiach (napr. Národný park Slovenský raj) sú čiastočne tieto potreby riešené z príjmov od návštevníkov za vstup na trasy.

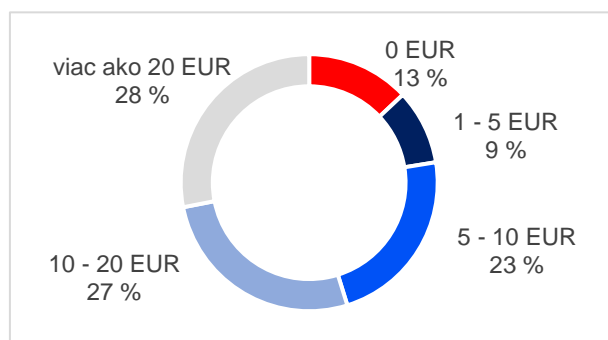
50 % návštevníkov by bolo ochotných platiť za vstup do chráneného územia do 5 € na osobu, ak by peniaze smerovali na ochranu prírody a manažment, necelá jedna tretina návštevníkov by bola ochotná zaplatiť aj viac ako 5 € na osobu a približne 20 % si myslí, že vstup do chráneného územia má byť bezplatný. Pri ochote platiť za vstup do NP nie sú výrazné rozdiely medzi návštevníkmi podľa vykonávanej aktivity alebo podľa toho, s kým chránené územie navštívili.

Produkty v prírodnom cestovnom ruchu sú ďalším zdrojom príjmov z cestovného ruchu v chránených územiach. Medzi ne patrí napr. pozorovanie voľne žijúcich zvierat, sledovanie prírodných procesov, fotografovanie zvierat a krajiny, rôzne terapie a relaxačné pobyty v prírode, pozorovanie hviezd a spanie pod nočnou oblohou. Obzvlášť účinnou formou sú interpretačné programy so sprievodcom zamerané najmä na ekovýchovu, poznávaciu pešiu alebo konskú turistiku, stopovanie zvierat, poznávanie liečivých rastlín, húb a lesných plodov, jaskyniarstvo, splavovanie divokých riek, kulinárske zážitky z prírodných produktov [12]. Tie môžu realizovať rôzne subjekty, avšak ďalším kľúčovým princípom rozvoja udržateľného cestovného ruchu (vrátane prírodného) je, že prínosy z rozvoja zostávajú na lokálnej úrovni (či už v podobe príjmov alebo s tým súvisiacim príspevkom k tvorbe pracovných miest a zamestnanosti miestnych).

Produkty spojené so sprevádzaním v prírode využilo podľa prieskumu počas letnej sezóny 2019 a 2020 v chránených územiach Banskobystrického kraja **8 %** návštevníkov, pričom takmer jedna tretina z nich bola so službou skôr alebo úplne nespokojná. Najlepšie hodnotenie spokojnosti so sprievodcovskými službami v chránenom území mal spomedzi hodnotených národných parkov Národný park Muránska planina (89 % spokojných návštevníkov). V chránených územiach plnia funkciu interpretácie prírodných hodnôt aj náučné chodníky a náučné lokality, ktoré sú dôležitou súčasťou trás pre pešiu turistiku, konskú turistiku a v určitom rozsahu aj cykloturistiku.

Ochota návštevníkov platiť za vstup do CHÚ.

Ochota platiť za platenú sprievodcovskú službu v CHÚ.

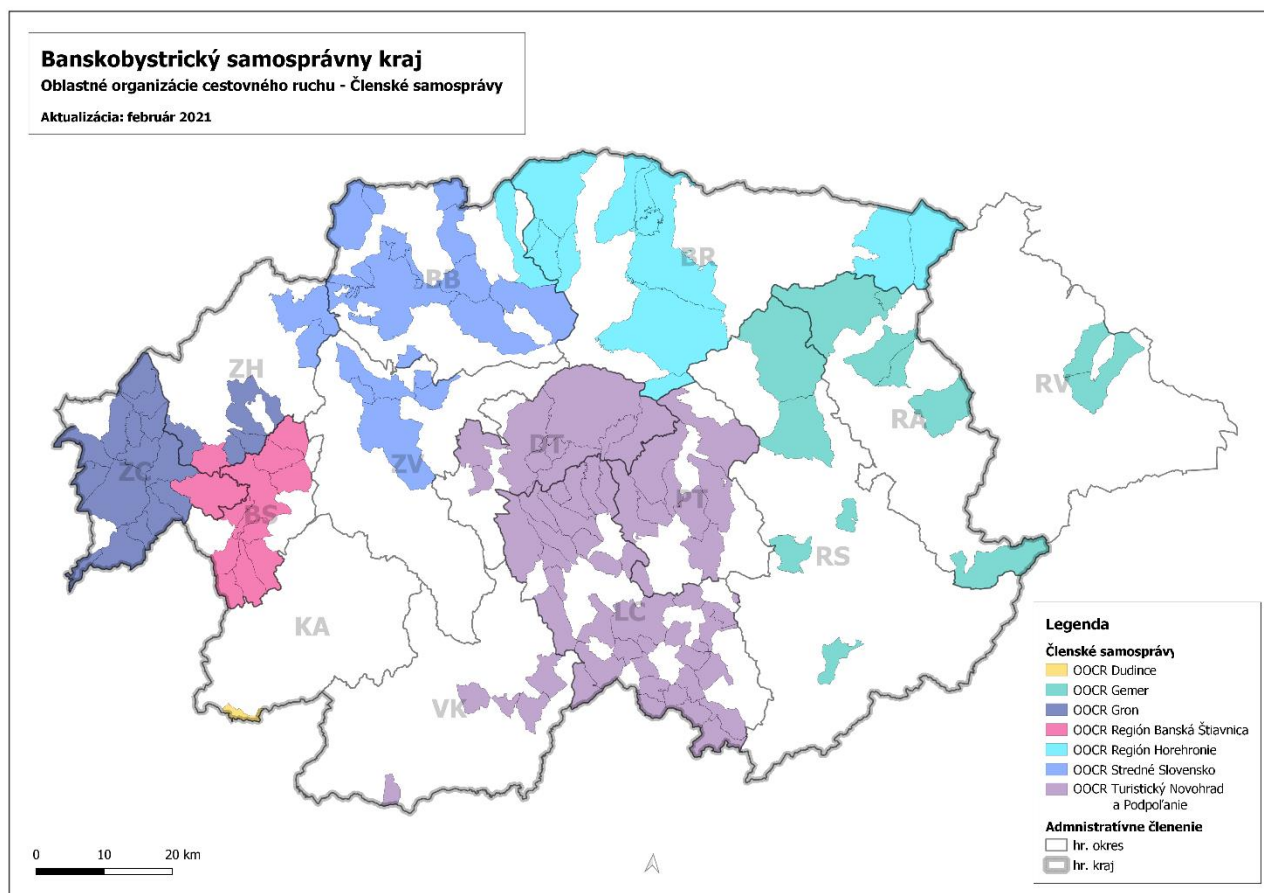
Zdroj: Vlastné spracovanie, 2020.

2.4 Kľúčoví aktéri v rozvoji prírodného cestovného ruchu na území Banskobystrického kraja

Rozvoj cestovného ruchu ovplyvňuje veľké množstvo aktérov, ktorí rozvíjajú atraktivity, trasy a poskytujú služby návštevníkom. Ide o miestne obyvateľstvo, podnikateľské a iné subjekty. Za účelom koordinácie rozvoja cestovného ruchu v širšom území sú na Slovensku zriaďované oblastné organizácie cestovného ruchu (OOCR) a krajské organizácie cestovného ruchu (KOCR). Ide o verejno-súkromné partnerstvá, ktoré majú širší ako podnikový/lokálny dosah, pretože sa nezameriavajú na jednu obec alebo konkrétne miesto (zariadenie), ale na širší región/destináciu, ako miesto návštevy návštevníka. Pre toto územie realizujú destinačný manažment a marketing, čo je hlavným cieľom ich činnosti²¹. Členstvo v týchto organizáciách je dobrovoľné.

V širšom kontexte regionálneho rozvoja združujú subjekty na regionálnej úrovni (miestne komunity, podnikateľské subjekty, samosprávy a iných aktérov) aj iné verejno-súkromné partnerstvá, medzi ktoré patria napríklad miestne akčné skupiny. Cieľom združovania je riadenie miestneho rozvoja smerom zdola nahor. Taktiež sa niektoré subjekty (vrátane podnikateľských) združujú do rôznych profesijných organizácií podľa predmetu ich činnosti na lokálnej, regionálnej a národnej úrovni.

Destinačný manažment a marketing rozvíja v Banskobystrickom kraji sedem OOCR a KOCR Banskobystrický kraj Turizmus (KOCR BBKT), ktorá združuje OOCR v kraji a BBSK.

Oblastné organizácie cestovného ruchu v Banskobystrickom kraji.

Zdroj: Rozvojová agentúra BBSK, n.o., 2021.

Osobitne realizuje rozvojové potreby v cestovnom ruchu v Banskobystrickom kraji na krajskej úrovni v spolupráci s OOCR aj Rozvojová agentúra BBSK, n.o. V konkrétnych špecifických strategických témach, ktoré vytvárajú pre rozvoj cestovného ruchu v kraji predpoklady, zohráva dôležitú úlohu aj spolupráca RABBSK, n.o. s vybranými oddeleniami BBSK (napr. krajským cyklokoordinátorom a Odborom verejnej dopravy v oblasti sprístupňovania destinácií a udržateľnej mobility; Oddelením územného plánovania a životného prostredia v oblasti ochrany krajiny a biodiverzity, v environmentálnom vzdelávaní a ďalších s tým súvisiacich témach; Oddelením kultúry, Oddelením stratégií a analýz, Odborom školstva, oddelením Catching-up regions a i.).

²¹ Sú zakladané podľa zákona č.91/2010 Z.z. o podpore cestovného ruchu v znení neskorších predpisov, aby zabezpečovali plnenie úloh v rozvoji cestovného ruchu spolu s ministerstvom, vyššími územnými celkami, obcami a turistickými informačnými centrami. Systém destinačného manažmentu sa v krajinách s rozvinutým cestovným ruchom uplatňuje už okolo 50 rokov, na Slovensku sa rozvíja takmer jedno desaťročie.

V užších geografických hraniciach chránených území neprebíha na území Banskobystrického kraja ani nikde na Slovensku žiadna forma kooperatívneho manažmentu medzi jednotlivými odvetvami, skupinami aktérov, a to ani v cestovnom ruchu, ani v iných oblastiach. Prebieha len individuálna spolupráca medzi niektorými aktérmi navzájom.

Pozitívnym príkladom, ktorý čiastočne plní niektoré funkcie v spoločnom (koordinovanom) riadení cestovného ruchu v CHÚ, je vytvorená Kooperačná rada CHKO BR-Poľana, ktorá plní poradnú funkciu a jej členmi sú zástupcovia v rozvoji cestovného ruchu (vrátane OOCR Stredné Slovensko, OOCR Turistický Novohrad a Podpoľanie). Pozitívnym príkladom v kontexte širšieho regiónu je zapojenie Správy NP Muránska planina do systému destinačného manažmentu v regióne Gemer, kde je Správa CHÚ členským subjektom OOCR a podieľa sa na rozhodovaní v otázkach rozvoja cestovného ruchu. Ani v jednom prípade však nejde o kooperatívny manažment v užších geografických hraniciach chráneného územia so špecifickými potrebami.

Presahy, ktoré vytvárajú na území Banskobystrického kraja **geoparky**, sú na jednej strane veľmi dobrým predpokladom rozvoja prírodného cestovného ruchu a iných foriem, na druhej strane vytvárajú osobitné požiadavky na koordináciu záujmov. Dôvodom je, že aj chránené územia aj geoparky by mali byť spravované v súlade s princípmi udržateľného rozvoja a vzájomne rešpektovať hlavné ciele, ktoré jednotlivé územia plnia.

MANAŽMENT CESTOVNÉHO RUCHU

Miestne obyvateľstvo,
podnikateľské subjekty,
poskytovatelia verejných
služieb

SPRÁVA A ROZVOJ TRÁS, ATRAKTIVÍT (TBZ), PRODUKTU V CHÚ A V ŠIRŠOM OKOLÍ

LOKÁLNA ÚROVEŇ
(geografické územie CHÚ a najbližšieho okolia)

Špecifický manažment krajiny/územia CHÚ vykonávajú:

- o ŠOPSR- kompetencie v ochrane prírody
Správa CHÚ v súčasnosti s obmedzenými kompetenciami v riadení
- o Lesy SR – manažment a obhospodarovanie lesných pozemkov
- o neštátni vlastníci pozemkov (Mestské lesy, urbárske spoločnosti, Cirkevné spoločnosti a i., neštátne subjekty hospodáriace na nelesnej pôde a i.).

Miestni obyvatelia, pre ktorých sú územia miestami ich života a vytvárajú aj potenciál ich zárobkovej činnosti.

Poskytovatelia služieb v cestovnom ruchu (ubytovacích, stravovacích, športovo-rekreačných, sprievodcovských služieb, CK/CA pôsobiace priamo v regióne).

Subjekty v iných priamo nadväzných odvetviach (najmä poľnohospodárstvo a iná výroba/ v prepojení na regionálnu produkciu a služby).

Maloobchodné prevádzky (potraviny a i.)

Obce a obcami zriadené podniky pre obhospodarovanie pozemkov.

Poskytovatelia verejných služieb a prevádzkovatelia verejnej infraštruktúry (parkoviská, doprava a i.).

- * **V CHÚ neprebíha kooperatívny manažment** (integrováný manažment krajiny alebo iné modely koordinovaného riadenia všetkých aktivít (ekosystémových služieb ani kooperatívny manažment cestovného ruchu na lokálnej úrovni, t.j. úrovni CHÚ a najbližšieho okolia).

Prírodný potenciál územia

- o kluby slovenských turistov (KST)
- o jednotlivé kluby patriace pod Slovenský cykloklub
- o Jazdecké kluby a subjekty v rozvoji konskej turistiky; chovatelia koní
- o Správa slovenských jaskýň
- o Slovenská speleologická spoločnosť – oblastné skupiny
- o Dobrovoľní strážcovia prírody
- o Správa iných CHÚ v prepojení na produkt širšieho okolia a prepájanie lokalít na trasách
- o Lesy SR, š.p.
- o subjekty zamerané na zvyšovanie environmentálneho povedomia a vzdelávanie (SAŽP, BBSK, univerzity)
- o iné OZ, nadácie a pod. subjekty zamerané zachovanie a zlepšenie stavu ekosystémových služieb, vedeckú činnosť, vrátane tých s celoštátnou pôsobnosťou (napr. Spoločnosť pre ochranu netopierov, SOS/BirdLife Slovensko a i.).
- o MAS a VSP.

Kultúrno-historický potenciál územia a širšieho okolia

- o OZ a iné iniciatívy v rozvoji konkrétnych objektov alebo tematických trás
- o MAS a VSP
- o Kultúrne inštitúcie – múzeá, galérie, knižnice a iné (obecné, mestské, krajské v správe BBSK a iné)
- o Pamiatkový úrad SR
- o Cirkevné zbory a správcovia NKP

Iné v širšom území:

- o **Geoparky**
- o Koordinátori značky Regionálny produkt a i.

DESTINAČNÝ MANAŽMENT A MARKETING NA ÚROVNI REGIÓNOV/ DESTINÁCIÍ BB KRAJA

OOCR

- ✓ rozvoj a tvorba produktu cestovného ruchu v spolupráci s rôznymi aktérmi v širšom regióne (vrátane MAS, geoparkami a i. pôsobiacimi na regionálnej úrovni, aj s aktérmi na lokálnej úrovni).

DESTINAČNÝ MANAŽMENT A MARKETING NA KRAJSKEJ ÚROVNI, rozvoj potenciálu CR

KOCR
Banskobystrický kraj
Turizmus (+ CK)

RABBSK,
n.o.

BBSK
(Odd CRaRR), krajský
cyklokoordinátor

- o *Národné iniciatívy v udržateľnom rozvoji CHÚ a udržateľnom CR (Asociácia prírodného turizmu, Asociácia organizácií CR Slovenska a i.),*

- o *národné a medzinárodné výskumné a vysokoškolské inštitúcie;*
- o *regionálne inštitúcie vo formálnom vzdelávaní (SOŠ a i. v širšom regióne);*
- o *regionálne, národné organizácie v neformálnom vzdelávaní,*
- o *medzinárodné organizácie, experti a partneri (napr. WWF Slovensko a i.)*

Súlad s aktivitami a zámerni BBSK v ďalších súvisiacich oblastiach Odd ÚP a ŽP, Odd kultúry, Odd stratégie a analýz, Odd Catching-up regions, Odb verejnej dopravy, Odb. školstva a i.

REGIÓNÁLNA/ DESTINAČNÁ ÚROVEŇ

2.5 Špecifiká chránených území z hľadiska rozvoja cestovného ruchu

Prírodný cestovný ruch má svoje špecifiká a Banskobystrický kraj má pre jeho rozvoj veľmi dobrý potenciál.

Tento dokument sa nezameriava na komplexnú analýzu potenciálu pre rozvoj prírodného cestovného ruchu Banskobystrického kraja. Charakterizuje (uvádza) len hlavné špecifiká z pohľadu cestovného ruchu, ktoré vzájomne odlišujú jednotlivé chránené územia v kraji vrátane ich prepojenia na geoparky, ktoré sú v rámci Slovenska jedinečné (základné informácie o veľkopošných chránených územiach sú obsahom Prílohy 5).

Chránené územia v Banskobystrickom kraji sú návštevníkmi, ktorí tu vykonávajú aktivity spájané s pohybom na trasách (pešia turistika, menej náročné prechádzky v prírode, horolezectvo, návšteva pamiatok v národnom parku, cykloturistika a pod.) vnímané pozitívne.

Celkové hodnotenie národného parku	Národný park Nízke Tatry	Národný park Veľká Fatra	Národný park Muránska planina
5 bodov z 5 (najlepšie hodnotenie)	39,91%	58,99%	54,12%
4	45,41%	33,64%	36,47%
3	13,76%	5,53%	7,65%
2	0,92%	0,46%	0,00%
1 bod z 5 (najhoršie hodnotenie)	0,00%	1,38%	1,76%

Najlepšie hodnotili návštevníci Národný park Muránska planina a Národný park Veľká Fatra. Návštevníci sú spokojní najmä s atmosférou a vzhľadom chráneného územia a čistotou národného parku. Vo všetkých troch územiach bola však značná časť návštevníkov, ktorí sú nespokojní s možnosťami parkovania²² (detail je obsahom Prílohy 6).

Atribút hodnotenia/hodnotenie	Vynikajúce	Veľmi dobré	Dobré	Neuspokojivé
Atmosféra a vzhľad z pohľadu návštevníka	NP Veľká Fatra NP Muránska planina		NAPANT	
Čistota národného parku	NP Muránska planina	NP Veľká Fatra	NAPANT	
Kvalita a priechodnosť turistických chodníkov	NAPANT NP Veľká Fatra	NP Muránska planina		
Navigačný systém	NAPANT NP Veľká Fatra	NP Muránska planina		
Informačný servis		NAPANT NP Veľká Fatra NP Muránska planina		
Možnosti nákupu lokálnych produktov a suvenírov		NAPANT NP Muránska planina		NP Veľká Fatra
Atraktivnosť pamiatok		NP Veľká Fatra NP Muránska planina	NAPANT	
Kvalita cyklotrás		NP Veľká Fatra		NAPANT NP Muránska planina
Parkovacie možnosti			NP Veľká Fatra	NAPANT NP Muránska planina

Hodnotenie atmosféry a vzhľadu národného parku (ako atribútu kvality chráneného územia) je do budúcnosti nevyhnutné rozlišovať aj vo vzťahu ku konkrétnym lokalitám a environmentálnemu povedomiu návštevníkov. Dôvodom je, že množstvo javov, ktoré sa podpisujú na vzhľade národného parku (napríklad kalamity) vníma množstvo návštevníkov ako negatívum, ale pre prírodu sú pozitívne.

V rámci prehľadu vnímania jednotlivých atribútov chráneného územia nie je uvedené návštevnícke hodnotenie sprievodcovských služieb a iných možností pozorovania fauny a flóry (prostredníctvom rôznych zážitkových programov) z dôvodu, že tieto služby nevyužil dostatočný počet návštevníkov pre to, aby mohli byť interpretované na úrovni jednotlivých národných parkov.

²² Hodnotenie bolo chráneným územím (NAPANT, Národný park Veľká Fatra, Národný park Muránska planina) pridelené na základe hodnotenia spokojnosti so službami/ prvkami návštevníkmi zapojenými do návštevníckeho prieskumu (hodnotili len návštevníkov, ktorí službu využili), pričom: vynikajúce hodnotenie = viac ako 94 % spokojných návštevníkov; veľmi dobré = 87% až 93 % spokojných návštevníkov; dobré = 80 % až 86 % návštevníkov; **neuspokojivé** = menej ako 80 % spokojných návštevníkov, resp. viac ako jedna pätina návštevníkov, ktorá službu využila je nespokojná.

Zhrnutie špecifik chránených území z hľadiska rozvoja cestovného ruchu

Národný park Nízke Tatry (NAPANT)

- druhý najväčší NP na Slovensku (spolu s ochranným pásmom sa nachádza na území troch krajov);
- sú tu lokalizované strediská s rozvinutým športovo-rekreačným zázemím pre pobytový cestovný ruch vrátane vybudovaných tematických atrakcií a parkov (najmä strediská Donovaly, Jasná);
- z hľadiska návštevnosti v súčasnosti generuje najvyšší počet prenocovaní spomedzi všetkých chránených území;
- produkty, služby a strediská sú súčasťou existujúcej ponuky destinácií Regiónu Stredné Slovensko a Región Horehronie;
- má rozvinuté turistické a cykloturistické trasy (vrátane ich napojenia na širšie okolie);
- rekreačné strediská majú vytvorenú sieť bežeckých trás (vrátane upravovaných); sieť upravovaných trás prepája aj viaceré strediská a významné lokality (Donovaly, Špania Dolina – stredisko Šachtičky);
- na jeho území sa nachádza Banskobystrický geopark (Starohorsko-špaňodolinská geomontánna oblasť);
- prejavuje sa tu nerovnomerné rozdelenie dopytu (veľké rozdiely v koncentrácii infraštruktúry a návštevníkov); väčšina kapacít je lokalizovaných priamo v obciach Donovaly, Horná Lehota a Bystrá, pričom potenciál na rozvoj služieb v jeho ochrannom pásme alebo najbližšom okolí ochranného pásma má mnoho ďalších obcí, ktoré sú vstupnými bodmi do chráneného územia.

Hodnotenie návštevníkmi zapojenými do prieskumu (218 návštevníkov)

- až 95 % návštevníkov je **spokojných** s kvalitou a priechodnosťou turistických chodníkov; pričom 92 % bolo spokojných aj s kvalitou navigačného systému v národnom parku;
- relatívne veľká časť návštevníkov je **nespokojná** s možnosťami parkovania (23 %) a kvalitou cyklotrás (31 %);
- v porovnaní s ostatnými hodnotenými chránenými územiami má NAPANT najviac nespokojných návštevníkov s čistotou národného parku (takmer 20 % návštevníkov) a atmosférou a vzhľadom národného parku (takmer 18 % nespokojných návštevníkov).

Národný park Veľká Fatra

- väčšina (podstatná časť) jeho územia sa nachádza v Žilinskom kraji;
- v Banskobystrickom kraji sa rozprestiera na území 4 obcí, ktoré predstavujú významný vstupný bod národného parku a turistické magistrály; má rozvinuté turistické trasy;
- rozvinuté cykloturistické trasy sú najmä v okolí NP, ktoré prepájajú NP so širším okolím (cykloturistika je súčasťou destinačnej ponuky Regiónu Stredné Slovensko);
- jedinečnosťou je Park tmavej oblohy Veľká Fatra;
- osobitne atraktívne a často vyhľadávané územie pre pešiu zimnú turistiku, turistiku na lyžiach (skialpinizmus);
- má vysoký potenciál prispieť k rozvoju cestovného ruchu v obciach v jeho ochrannom pásme, ale aj širšom okolí (okrese Banská Bystrica), aj s ohľadom na blízkosť NAPANTu, lokalizáciu Banskobystrického geoparku (Starohorsko-špaňodolinská geomontánna oblasť) a množstva lokalít a objektov spojených s najvýznamnejšou banskou históriou kraja.

Hodnotenie návštevníkmi zapojenými do prieskumu (217 návštevníkov)

- až 95 % návštevníkov je **spokojných** s kvalitou a priechodnosťou turistických chodníkov; pričom 93 % bolo spokojných aj s kvalitou navigačného systému v národnom parku; v porovnaní s NAPANT bolo s atmosférou a vzhľadom národného parku spokojných až **96 %** návštevníkov;
- rovnako ako v ostatných hodnotených chránených územiach bola relatívne veľká skupina návštevníkov nespokojná aj s možnosťami parkovania (takmer 20 % návštevníkov).

Národný park Muránska planina

- v porovnaní s inými chránenými územiami v Banskobystrickom kraji a na Slovensku sú na jeho území najčastejšie navštevovanými atrakciami tie lokality a miesta, kde sú poskytované aj jedinečné ekosystémové služby ako Sys'ovisko Biele vody, chov koní Norika Muránskeho, ale aj areál Muránskeho hradu a iné lokality.
- dostatočne rozvinuté turistické a cykloturistické trasy vo vnútri chráneného územia (cykloturistické napojenie národného parku na širšie okolie je veľmi dobré zo severnej časti v prepojení na región Horehronie a ochranné pásmo NAPANTu);
- nachádza sa v tesnej blízkosti ďalších dvoch národných parkov (NAPANT a NP Slovenský raj);

- v prepojení na jeho širšie okolie Veporských vrchov má čiastočne vybudovanú sieť konských trás pre produkty konského putovania (zatiaľ bez plnohodnotnej doplnkovej infraštruktúry);
- širšie územie je bohaté na jedinečnú históriu spojenú so spracovaním produktov baníctva;
- má veľmi dobré podmienky pre bežecké lyžovanie v prírode (neupravované trasy), ale aj prepojenie prostredníctvom vybraných trás na širšie okolie (stredisko Telgárt a i.);
- lokality pre skalolezenie (vrátane feratového lezenia);
- je jedinečným územím pre pozorovanie nočnej oblohy;
- správa NP Muránska planina je členským subjektom OOCR Gemer;
- aktivity spojené s pohybom na trasách, produkty a služby poskytované na tomto území sú súčasťou existujúcej ponuky regiónu Gemer a Horehronie.

Hodnotenie návštevníkmi zapojenými do prieskumu (170 návštevníkov)

- rovnako ako v prípade Národného parku Veľká Fatra najlepšie návštevníci hodnotili atmosféru a vzhľad (96 % pozitívnych hodnotení);
- V porovnaní s ostatnými hodnotenými chránenými územiami, kde bolo s kvalitou a priechodnosťou turistických chodníkov spokojných až 95 % návštevníkov; v tomto národnom parku to bolo 88 % spokojných návštevníkov.
- rovnako ako v ostatných hodnotených chránených územiach bola relatívne veľká skupina návštevníkov nespokojná aj s možnosťami parkovania (takmer 25 % návštevníkov).

Národný park Slovenský kras

- nachádza sa prevažne na území Košického kraja; na územie Banskobystrického kraja (okresu Revúca) zasahuje jeho ochranné pásmo;
- ide o jedinečné územie Slovenska, ktoré bolo 1. marca 1977 ako prvé na Slovensku zapísané do medzinárodnej siete biosférických rezervácií v rámci programu UNESCO – Človek a biosféra. Je tu známych vyše 1350 jaskýň a priepastí. V roku 1995 boli jaskyne Slovenského krasu a priľahlého Aggtelekského krasu v Maďarsku zapísané do zoznamu Svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO [31];
- medzi najviac navštevované patria Jaskyňa Domica, Gombasecká jaskyňa, Krásnohorská jaskyňa a Ochtinská aragonitová jaskyňa (ktorá sa nenachádza priamo na území národného parku, ale je maloplošným chráneným územím v kategórii národná prírodná pamiatka) - všetky sa nachádzajú na území Košického kraja;
- má rozvinutú sieť cykloturistických trás priamo vo vnútri NP, ktoré prepájajú územie so severnou časťou regiónu a s Maďarskom;
- pobytový cestovný ruch je v obciach na území Banskobystrického kraja v blízkosti tohto NP nerozvinutý.

Chránená krajinná oblasť Štiavnické vrchy

- je najrozsiahlejšou spomedzi všetkých CHKO na území Banskobystrického kraja;
- Banská Štiavnica a technické pamiatky okolia sú zapísané na zozname Svetového kultúrneho dedičstva UNESCO;
- územie osobitne bohaté na technické pamiatky baníctva a geologické lokality; tradície; v centrálnej časti je lokalizovaný Banskoštiavnický geopark;
- významný dopyt je tvorený aj kúpeľnými hosťami (kúpele Sklené Teplice) a pobytovými hosťami v obci Vyhne;
- rozvinutá sieť cykloturistických trás, ktoré tematicky a produktovo spájajú priamo v území atraktivity a zaujímavé lokality;
- rozvinutá sieť turistických trás;
- lokality, atraktivity a ponuka sú zaradené do destinačnej ponuky Regiónu Banská Štiavnica a regiónu Gron;
- najvyššia koncentrácia návštevníkov je v meste Banská Štiavnica a v jej širšom okolí, vo vybraných prírodných lokalitách a pri banských tajchoch sa najmä počas letných mesiacov prejavuje masovosť (vznikajú problémy v súvislosti s udržateľnou mobilitou, parkovaním aj čistotou prostredia).

Chránená krajinná oblasť Poľana

- Na základe CHKO Poľana vznikla Biosférická rezervácia Poľana, ktorú schválila medzinárodná koordinačná rada Programu Človek a biosféra v roku 1990 a zaradila ju do sústavy BR UNESCO. Má zriadenú koordinačnú radu (poradný orgán) zloženú z partnerov, ktorí sú nápomocní pri riešení konkrétnych problémov týkajúcich sa predovšetkým zachovania prírodných hodnôt, ale aj oblastí

spojených s poľnohospodárstvom, lesníctvom a rozvojom cestovného ruchu [32]. Zároveň je v štyroch lokalitách CHKO realizované automatické sčítanie turistov.

- najvyššie sopečné pohorie na Slovensku;
- má dostatočne rozvinutú sieť turistických trás; cykloturistické trasy vedú po vonkajšom obvode územia, pričom sú prepojené na širšie okolie (jednotlivé regióny);
- nachádza sa na území 3 regiónov cestovného ruchu; produkty, atraktivity a lokality sú zaradené do ich destinačnej ponuky (Podpoľanie, Horehronie a Región Stredné Slovensko);
- územie bohaté na tradície; jedinečnosťou sú lazničke osídlenia a zachované tradičné spôsoby obhospodarovania pôdy;
- atraktívna lokalita pre skalolezenie (Kalamárka);
- severo-západná časť je súčasťou Banskobystrického geoparku (Ľubietovsko-ponická geomontánná oblasť), širšie okolie tejto časti je okrem prírodných hodnôt a tradícií spojené s bohatou banskou históriou;
- v jej najbližšom okolí zo severnej strany (v stredisku Osrbie) je rozvíjané športovo-rekreačné zázemie pre rozvoj biatlonu s vysokým potenciálom pre organizáciu medzinárodných športových podujatí;
- so susediacim Národným parkom Muránska planina ju spája atraktívne územie Veporských vrchov a návštevnícky atraktívne lokality (dolina Vydrova s lesníckym skanzenom, Čiernohronská železnica), v tejto oblasti je vybudovaná sieť konských trás a rozvíjaný produkt Huculskej magistrály (konského putovania v regióne „Muránska planina – Čierny Hron“).

Chránená krajinná oblasť Cerová vrchovina

- spolu s Chráneným územím TK Karancs Medvesna (Maďarsko) tvorí táto CHKO prvý medzinárodný geopark európskej i globálnej siete geoparkov UNESCO Geopark Novohrad – Nógrad. Predstavuje územie bohaté na jedinečné geologické a prírodné hodnoty, kultúrno-historické dedičstvo a tradície.
- územie aj jeho širšie okolie je jedinečne spojené s históriou viacerých hradov a kaštieľov (priamo v CHKO sa nachádza hrad Šomoška a zrúcaniny hradu Hajnáčka a Pohanské);
- potenciál tejto oblasti a jej širšieho okolia (aj z hľadiska rozvoja aktívneho zahraničného cestovného ruchu) zatiaľ nie je využitý, čo vyplýva aj z veľmi nízkeho počtu zrealizovaných prenocovaní priamo na území aj v jeho blízkosti;
- najmenej rozvinutá sieť turistických a cykloturistických trás, ktoré by prepájali toto územie so širším okolím a ďalšími významnými lokalitami v širšom regióne.

Chránená krajinná oblasť Ponitrie

- nachádza sa prevažne na území Nitrianskeho a Trenčianskeho kraja; na území Banskobystrického kraja ide len o 6 obcí;
- z hľadiska histórie ide o obce spojené s históriou Slovenského národného povstania, aj keď tieto obce nepatria v súčasnosti medzi významne navštevované.

Silné a slabé stránky chránených území z hľadiska kľúčových aspektov rozvoja prírodného cestovného ruchu v Banskobystrickom kraji

Spolupráca a sieťovanie aktérov v rozvoji cestovného ruchu v chránených územiach:

- + prístup k rozvoju cestovného ruchu v kraji založený na princípoch destinačného manažmentu a marketingu;
- + rozvoj cestovného ruchu prostredníctvom OOCR, KOOCR a RABBSK, n.o.;
- chýbajúca spolupráca a sieťovanie aktérov v užších geografických hraniciach CHÚ;
- nízke povedomie miestnych a aktérov v cestovnom ruchu o udržateľnom cestovnom ruchu;
- chýbajúci strategický prístup k rozvoju udržateľného cestovného ruchu v CHÚ (vrátane chýbajúceho manažmentu návštevníka chráneného územia);
- nedostatok dát pre strategické rozhodovanie;
- v takmer všetkých chránených územiach (s výnimkou CHKO Poľana a CHKO Cerová vrchovina) sa už počas letnej sezóny výraznejšie prejavujú znaky masovosti cestovného ruchu vo vybraných lokalitách. To sa prejavuje na zvýšenom tlaku na prírodné prostredie, zníženom komforte návštevníkov (s vplyvom na zážitok návštevníka).

Ponuka produktu prírodného cestovného ruchu

- + rozvoj sprevádzaných produktov v prírodnom prostredí;
- + rozvoj produktov v prírodnom cestovnom ruchu a možností ich distribúcie prostredníctvom OOCR a KOOCR;
- chýbajúca kvalifikácia miestnych pre poskytovanie sprevádzaných produktov;

- obmedzené kompetencie Správ CHÚ pri poskytovaní produktov v prírodnom cestovnom ruchu a riešení potrieb CHÚ;
- chýbajúce moderné návštevnícke centrá na vstupných bodoch do CHÚ (na Slovensku sa momentálne nenachádza žiadne návštevnícke centrum);

Detailné zhodnotenie silných a slabých stránok chránených území Banskobystrického kraja pre rozvoj prírodného cestovného ruchu aj v súvislosti s možnosťami pohybu návštevníkov na trasách v chránených územiach sú obsahom Prílohy 7.

2.6 Predpoklady rozvoja prírodného cestovného ruchu v Banskobystrickom kraji

Pohyb a aktivity v prírode v chránených územiach patria medzi najvýznamnejšie motívy návštevy Banskobystrického kraja. Tieto preferencie návštevníkov otvárajú možnosti pre rozvoj takých foriem cestovného ruchu, ktoré idú ruka v ruke s ochranou prírody a pomôžu aj jej zachovaniu.

Príležitosti rozvoja prírodného cestovného ruchu v Banskobystrickom kraji

- ✓ trend rastúceho záujmu o trávenie voľného času v prírode a záujmu o lokality a produkty s menšou koncentráciou návštevníkov vyvolaného aj v dôsledku mimoriadnej situácie spôsobenej pandémie COVID 19;
- ✓ trend rastúceho povedomia návštevníkov o význame aktivít zodpovedných k životnému prostrediu;
- ✓ rastúci dôraz na udržateľnosť regiónov vrátane rozvoja cestovného ruchu v chránených územiach na medzinárodnej úrovni (vrátane politik EÚ) a na národnej úrovni v súvislosti s plnením cieľov Agendy 2030;
- ✓ schopnosť prispieť k rozvoju menej rozvinutých regiónov a oblastí kraja (menej investične náročný), ale aj k znižovaniu sezónnosti v rozvinutejších oblastiach kraja v cestovnom ruchu (potenciál rozšíriť ponuku);
- ✓ **schopnosť príamo prispieť nielen k rozvoju regiónov, ale aj k ochrane prírody.**

Potenciálny segment pre produkty v prírodnom cestovnom ruchu v Banskobystrickom kraji tvorí už v súčasnosti široká skupina aktívnych návštevníkov na trasách (vrátane menej náročnej turistiky a prechádzok na kratších okruhoch a náučných chodníkoch) aj fyzicky menej aktívni návštevníci.

Väčšina návštevníkov, ktorí realizujú rôzne športové a rekreačné aktivity na trasách v chránených územiach v Banskobystrickom kraji (pešia turistika, kónská turistika a i.), má určitý stupeň environmentálneho povedomia a pociťuje aj určitú formu záväzku spojeného s ochranou prírody, príp. príspevku k udržateľnosti chráneného územia (podľa výsledkov prieskumu):

- ✓ **viac ako dve tretiny návštevníkov sa aspoň raz zapojili do aktivít spojených so starostlivosťou o chránené územie** dobrovoľníckou prácou alebo finančným príspevkom, pričom predpokladáme, že 5 % návštevníkov chránených území Banskobystrického kraja, ktorí pravidelne finančne podporujú ochranu prírody v každodennom živote, má vyššie environmentálne povedomie a cistenie;
- ✓ **viac ako tri štvrtiny návštevníkov je ochotných prispievať na ochranu prírody** prostredníctvom splatenia vstupu do chráneného územia.

Produkt v prírodnom cestovnom ruchu (napríklad program spoznávania prírody s odborným výkladom, lektorom, sprievodcom) môžeme ponúknuť širokej skupine **aktívnych návštevníkov CHÚ**. Podľa prieskumu a aj podľa toho, čo potvrdili štúdie zo zahraničia, väčšina týchto návštevníkov vykonáva počas pobytu v chránenom území aj iné aktivity. Počas pobytu kombinujú návštevníci pešiu turistiku so spoznávaním kultúrneho dedičstva v chránenom území alebo v širšom okolí, prípadne jeden deň venujú aj cykloturistike.

Preto je jedným z predpokladov rozvoja prírodného cestovného ruchu aj **rozvoj ďalších produktov najmä v kultúrno-poznávacom cestovnom ruchu**, ale keďže ide v súčasnosti najmä aj o aktívnych návštevníkov, tak aj **možnosť vykonávania ďalších športových aktivít (najmä cykloturistiky a bežeckého lyžovania na kvalitných upravovaných tratiach)**. V prípade, že tieto aktivity nie je možné rozvíjať v súlade so zásadami ochrany prírody vo všetkých lokalitách vo vnútri CHÚ, vytvára veľmi dobré predpoklady rovnako atraktívne najbližšie okolie CHÚ (vrátane ochranného pásma národných parkov). Prepojenie so zázemím existujúcich stredísk a ďalší rozvoj športovo-rekreačného zázemia v najbližšom okolí CHU prepája produkt chráneného územia so širším regiónom. **Vytváranie pobytového zázemia mimo chránených území prináša okrem uvedeného aj viac príležitostí pre región a miestne obyvateľstvo pri rozvoji služieb v okrajových obciach a priamo podporuje lokálnu ekonomiku.** V tejto súvislosti je dôležité zohľadnenie aj ostatných kategórií chránených území (okrem území národnej sústavy CHÚ aj území sústavy Natura 2000), spôsobom, aby bolo vytváranie podmienok pre pobyt návštevníka v prírodnom cestovnom ruchu (návštevníka CHÚ) prepojený aj na aktivity v jeho okolí, vo voľnej – nechránenej krajine.

Správy chránených území v zahraničných národných parkoch prevádzkujú aj moderné návštevnícke centrá. Nejde len o základný informačný servis, ale o moderné priestory s inovátivným environmentálnym

Príležitosti rozvoja prírodného cestovného ruchu v Banskobystrickom kraji

vzdelávaním. Poskytujú teda produkt aj pre pasívnejšieho návštevníka (tzv. „soft-ekoturistu“), ktorý má nižšie environmentálne povedomie, alebo sa jeho prístup k prírode len vyvíja (napr. deti a mládež). Túto skupinu návštevníkov dokáže osloviť s využitím rôznych interaktívnych prvkov, vrátane využívania moderných informačných technológií. V chránených územiach v Banskobystrickom kraji zatiaľ nie je vybudované ani jedno z takýchto centier.

V zahraničí sú návštevnícke centrá prevádzkované aj na báze partnerstva správy chráneného územia s inými subjektmi (napr. geoparkami, organizáciami destinačného manažmentu na regionálnej úrovni, samosprávami a i. subjektmi). V niektorých krajinách s rozvinutým cestovným ruchom sú návštevnícke centrá prevádzkované aj na vstupoch do regiónov na úrovni krajov, aby boli pri vstupe do regiónu prezentované všetky chránené územia a iné významné lokality, čo slúži ako pozvánka na osobnú návštevu týchto miest.

Najširšia skupina návštevníkov v prírodnom cestovnom ruchu vyhľadáva autentickú prírodu vo vnútri CHÚ, ale očakáva aj dostupné služby a možnosti vykonávania viacerých aktivít počas pobytu (prevažná väčšina z nich nie sú striktní - „hard-ekoturisti“).

Ohrozenia rozvoja prírodného cestovného ruchu v Banskobystrickom kraji

- ! nejasný systém správcovstva a kompetencií pre údržbu trás a doplnkovej infraštruktúry na trasách v chránených územiach;
- ! chýbajúce zdroje financovania projektovej dokumentácie, rozvojových aktivít v cestovnom ruchu, aktivít spojených so starostlivosťou o chránené územia (obnovou hodnôt) vrátane starostlivosti o MCHU;
- ! celoslovensky legislatívne nedoriešený manažment chránených území, ktorého súčasťou je aj prírodný cestovný ruch a realizácia jeho produktov ako súčasti ekosystémových služieb územia; nejasná participácia miestnych vlastníkov pozemkov na finančnom prínose z rozvoja prírodného cestovného ruchu;
- ! legislatívne nedoriešené podmienky pre vykonávanie sprievodcovských činností (požiadavky na odbornú spôsobilosť, nejasné/nedoriešené kompetencie Správ CHÚ na vykonávanie týchto činností v konkrétnych lokalitách spojených so správou pozemkov);
- ! legislatívne nedoriešené zvyšovanie zastavanosti územia a s tým spojené aktivity, ktoré poškodzujú prírodný potenciál v kraji;
- ! neochota miestnych aktérov rozvíjať prírodný cestovný ruch a riešiť kľúčové problémy udržateľnosti (spojená v súčasnosti s nízkym povedomím miestneho obyvateľstva a kľúčových aktérov o význame rozvoja udržateľného cestovného ruchu, o potenciáli prírodného cestovného ruchu zvýšiť atraktivitu chránených území pre návštevníka; o možnostiach vytvorenia súladu prírodného cestovného ruchu s inými už prebiehajúcimi rekreačnými a športovými aktivitami nielen na trasách, ale aj v strediskách v chránených územiach a ich najbližšom okolí);
- ! **neochota spolupracovať na koordinovanom a udržateľnom rozvoji cestovného ruchu v chránených územiach, strategicky pristupovať k rozvoju prírodného cestovného ruchu, ktorý zohľadňuje rozvojové potreby v cestovnom ruchu aj potreby ochrany prírody;**
- ! **problematické nastavenie manažmentu územia (vrátane modelov financovania potrieb) vyplývajúce z komunikačných a legislatívnych bariér a chýbajúcich zdrojov financovania.**

Nastavenie modelu spolupráce a manažmentu v užších geografických hraniciach chránených území je základným predpokladom rozvoja prírodného cestovného ruchu v Banskobystrickom kraji aj na Slovensku. Je nevyhnutný pre rozvoj kľúčových charakteristík prírodného cestovného ruchu, takého cestovného ruchu, ktorý dokáže okrem produktu spojeného so spoznávaním prírody priamo prispievať na zabezpečenie ochrany prírody. V moderne riadených národných parkoch v zahraničí je preto súčasťou manažmentu krajiny okrem aktivít v ochrane prírody aj plnenie niektorých „rozvojových“ potrieb, najmä tých, ktoré priamo súvisia s produktom v prírodnom cestovnom ruchu a s tým súvisiacimi aktivitami návštevníkov v prírode. Dôležitou súčasťou činnosti a zdrojom príjmov na zabezpečenie potrieb chránených území v zahraničí sú aj spomínané návštevnícke centrá prevádzkované Správami CHÚ.

Neočakáva sa, že sa zahraničné modely podarí nastaviť v chránených územiach v Banskobystrickom kraji v krátkom časovom horizonte. Pre vytvorenie modelu kooperatívneho manažmentu v užších geografických hraniciach chránených území, ktorý by dokázal plniť ciele v ochrane prírody a v rozvoji cestovného ruchu ako jednej z ekosystémových služieb²³, nie sú v súčasnosti splnené viaceré legislatívne predpoklady. Hľadanie možností ako vie prírodný cestovný ruch prispievať platením na služby, ktoré poskytuje manažment krajiny, je zakomponované aj v národných cieľoch Envirostratégie 2030 [15].

Základným predpokladom, ktorý je možné v chránených územiach v Banskobystrickom kraji v najbližších rokoch splniť, je začiatok dialógu a prehlbovanie spolupráce všetkých aktérov v území navzájom (najmä spolupráce

²³ Napríklad integrovaný manažment krajiny.

Ohrozenia rozvoja prírodného cestovného ruchu v Banskobystrickom kraji

Správ CHÚ a ďalších subjektov, ktoré vykonávajú špecifický manažment krajiny spojený s obhospodarovaním lesných pozemkov) s ďalšími aktérmi na lokálnej úrovni a v širšom regióne. Príležitosťou je najmä spolupráca s Oblastnými organizáciami cestovného ruchu v kraji, ktoré sú profesionálnymi organizáciami na zabezpečenie destinačného manažmentu aj marketingu, ktoré už v súčasnosti realizujú kooperatívny manažment v širšom regióne. Ide o spoločné vyhodnocovanie, plánovanie rozvoja cestovného ruchu a zosúladovanie potrieb v ekonomickom rozvoji, a aj dlhodobej environmentálnej a sociálnej udržateľnosti chránených území.

Súčasnú potrebu chránených území v Banskobystrickom kraji sa odlišujú, každé je z hľadiska potrieb v rozvoji prírodného cestovného ruchu jedinečné. Preto je nevyhnutné pristúpiť k plánovaniu a rozvoju v každom z nich individuálne na lokálnej úrovni. V niektorých môže byť výhodou už rozvinutá infraštruktúra pre pobyt návštevníka (najmä NAPANT a CHKO Štiavnické vrchy), ale na druhej strane sa tu môžu výraznejšie ukazovať potreby zabezpečenia udržateľnej mobility návštevníkov medzi atraktivitami, lokalitami a na trasách.

V chránených územiach v Banskobystrickom kraji zatiaľ nie je žiadnym spôsobom realizovaný **manažment návštevníka**. Ten je pre chránené územia veľmi špecifický, pretože vyžaduje okrem zabezpečenia kvalitného základného návštevníckeho servisu aj manažment rozsahu realizovaných aktivít, počtu návštevníkov v konkrétnych lokalitách a aj riešenie problémov udržateľnej mobility. Je spojený s dôkladným monitoringom, prehodnotením účelu trás a ďalšími nástrojmi, ktoré prirodzene „usmerňujú“ návštevníkov tak, aby neboli lokality neprimerane zaťažované. Manažment návštevníka nie je v chránenom území len nástrojom ochrany prírody pred neprimeraným tlakom, ale zároveň nástrojom zvyšovania komfortu a bezpečnosti samotného návštevníka aj domáceho obyvateľa.

ZHRNUTIE PREDPOKLADOV ROZVOJA PRÍRODNÉHO CESTOVNÉHO RUCHU V BANSKOBYSSTRICKOM KRAJI

1.	Kvalitné zázemie založené na spolupráci pri zabezpečení ochrany prírody a zároveň rozvojových potrieb v udržateľnom cestovnom ruchu ²⁴
2.	Atraktívnosť chránených území z hľadiska ponuky v prírodnom cestovnom ruchu.
3.	Atraktívne prostredie a služby pre pobyt návštevníka v prírodnom cestovnom ruchu v chránenom území a jeho širšom okolí.
4.	Dostupnosť chránených území a prírodných lokalít a ich napojenie na širšie okolie.

²⁴ zohľadnené boli súčasné možnosti rozvoja zázemia na úrovni jednotlivých chránených území, t.j. že v súčasnosti nie je legislatívne upravený integrovaný manažment chránených území.

NÁVRHOVÁ ČASŤ

3. Aktivity s príspevkom k rozvoju prírodného cestovného ruchu v chránených územiach v Banskobystrickom kraji

Koncepcia predstavuje ucelený návrh aktivít, ktoré môžu pomôcť jednotlivým aktérom rozvíjať prírodný cestovný ruch v chránených územiach Banskobystrického kraja.

Prírodný cestovný ruch môže nielen vhodne doplniť realizované aktivity v chránených územiach v Banskobystrickom kraji, ale zároveň prispieť k zabezpečeniu zachovania prírodného a kultúrneho dedičstva. Predstavuje príležitosť aj pre menej rozvinuté regióny kraja.

Pre komplexný rozvoj prírodného cestovného ruchu v chránených územiach Banskobystrického kraja nie sú momentálne splnené všetky predpoklady. Vytváranie vhodných podmienok je obsiahnuté aj v rámcoch národnej Envirostratégie 2030. K tvorbe niektorých predpokladov ale vieme prispieť aj aktivitami na lokálnej a regionálnej úrovni, a to najmä preto, aby sme sa prostredníctvom rozvoja prírodného cestovného ruchu čo najviac priblížili tomu, že:

V roku 2030 budú chránené územia v Banskobystrickom kraji atraktívne a návštevníkmi vyhľadávané miesta pre pobyt a vykonávanie rôznych rekreačných, športových, ale aj vzdelávacích aktivít v prírode, ktoré budú vo vzájomnej rovnováhe s ochranou prírody a s potrebami domácich obyvateľov.

Chránené územia a regióny Banskobystrického kraja budú v roku 2030 ekonomicky, environmentálne a sociálne udržateľné destinácie aj vďaka tomu, že sa všetci aktéri budú spoločne podieľať na starostlivosti o prírodné dedičstvo a riešení rozvojových potrieb v cestovnom ruchu.

Navrhnuté boli štyri ciele, ktoré prispievajú k naplneniu tejto vízie v roku 2030. K napĺňaniu cieľov prispievajú konkrétne aktivity určené pre aktérov v rozvoji cestovného ruchu v chránených územiach v Banskobystrickom kraji. Aktivity sa vzájomne dopĺňajú, majú odporúčací charakter a sú najmä podkladom pre strategické plánovanie na lokálnej a regionálnej úrovni.

Návrh cieľov s príspevkom k rozvoju prírodného cestovného ruchu v Banskobystrickom kraji

Kvalitné zázemie založené na spolupráci pri zabezpečení ochrany prírody a zároveň rozvojových potrieb v udržateľnom cestovnom ruchu.

→ Cieľ v Banskobystrickom kraji	1. Prispievať k postupnému formovaniu kvalitného zázemia pre spravovanie CHÚ ako významných lokalít/destinácií Banskobystrického kraja.
Opatrenia, ktoré prispievajú k napĺňaniu cieľa (oblasti potrieb)	1.1 Zavádzanie strategického plánovania za účelom rozvoja chránených území ako environmentálne, ekonomicky a sociálne udržateľných destinácií.
1.2 Zvyšovanie povedomia a poznatkov o rozvoji udržateľného cestovného ruchu v chránených územiach a destináciách Banskobystrického kraja.
1.3 Vytváranie strategických partnerstiev, ktoré prispievajú k rozvoju udržateľného cestovného ruchu v chránených územiach a destináciách Banskobystrického kraja.

Atraktivnosť chránených území z hľadiska ponuky v prírodnom cestovnom ruchu

→ Cieľ v Banskobystrickom kraji	2. Zatraktívnenie chránených území Banskobystrického kraja pre rozvoj udržateľného cestovného ruchu, najmä ponuky pre návštevníka v prírodnom cestovnom ruchu
Opatrenia, ktoré prispievajú k napĺňaniu cieľa (oblasti potrieb)	2.1 Tvorba ponuky produktov v prírodnom cestovnom ruchu
2.2 Rozvoj trás pre pohyb návštevníka v prírodnom cestovnom ruchu v chránenom území, napojenia trás na dôležité turistické body záujmu a širšie okolie.

Atraktívne prostredie a služby pre pobyt návštevníka v prírodnom cestovnom ruchu.

→ Cieľ v Banskobystrickom kraji	3. Rozvíjať základné a doplnkové služby v cestovnom ruchu a športové zázemie s dôrazom na zachovanie atraktívnosti chránených území pre návštevníka v prírodnom cestovnom ruchu a rozvoj lokálnej ekonomiky v širšom regióne.
Opatrenia, ktoré prispievajú k napĺňaniu cieľa (oblasti potrieb)	3.1 Zvyšovanie rozsahu a kvality základných a doplnkových služieb v cestovnom ruchu pre jednodňových aj pobytových návštevníkov s dôrazom na zachovanie autenticity prostredia a rozvoj lokálnej ekonomiky.
3.2 Zaradenie regionálnych produktov do ponuky pre návštevníka v prírodnom cestovnom ruchu.
3.3 Rozvoj cykloturistiky a bežeckého lyžovania s ohľadom na udržateľnosť území, trás a lokalít.

Dostupnosť chránených území a prírodných lokalít a ich napojenie na širšie okolie

→ Cieľ v Banskobystrickom kraji	4. Sprístupnenie chránených území a prírodných lokalít Banskobystrického kraja návštevníkovi v prírodnom cestovnom ruchu s dôrazom na udržateľnosť.
Opatrenia, ktoré prispievajú k napĺňaniu cieľa (oblasti potrieb)	4.1 Dopravná dostupnosť chránených území a s ňou súvisiaca verejná infraštruktúra na vstupných bodoch do chránených území.
4.2 Informačná dostupnosť chránených území, lokalít a bodov záujmu (vrátane širšieho okolia)
4.3 Uplatňovanie manažmentu návštevníka chráneného územia (v nadväznosti na aktivity zrealizované v rámci opatrenia 1.1)

3.1 Kvalitné zázemie založené na spolupráci

CIEĽ 1: Prispievať k postupnému formovaniu kvalitného zázemia pre spravovanie CHÚ ako významných lokalít v regiónoch/destináciách Banskobystrického kraja.

OPATRENIE 1.1 ZAVÁDZANIE STRATEGICKÉHO PLÁNOVANIA ZA ÚČELOM ROZVOJA CHRÁNENÝCH ÚZEMÍ AKO ENVIRONMENTÁLNE, EKONOMICKY A SOCIÁLNE UDRŽATEĽNÝCH DESTINÁCIÍ

Odporúčané aktivity na krajskej úrovni

- a. Podpora procesov strategického plánovania rozvoja cestovného ruchu v chránených územiach kraja (vrátane spracovania dokumentov), aby boli v súlade s:
 - rozvojovým potenciálom kraja, aktivitami a koncepčnými dokumentmi OOCR;
 - so strategickými dokumentmi na národnej a krajskej úrovni v oblasti manažmentu životného prostredia (vrátane tých v procese spracovania, formou participácie na ich príprave), ktoré súvisia nielen s ekonomickými výzvami v cestovnom ruchu, ale aj s výzvami v zlepšovaní kvality životného prostredia a života obyvateľov do roku 2030²⁵.
 - b. Zavádzanie systému monitoringu a vyhodnocovania dát potrebných pre strategické rozhodovanie v rozvoji udržateľného cestovného ruchu v chránených územiach a destináciách Banskobystrického kraja.
- RABBSK, n.o., KOČR BBKT v spolupráci s OOCR**
- c. Participácia pri príprave a implementácii Envirostratégie BBSK (prebieha v gescii Oddelenia územného plánovania a životného prostredia BBSK):

²⁵ napr. v súlade s pripravovanou Stratégiou rozvoja udržateľného cestovného ruchu Slovenska do roku 2030; prijatou Stratégiou environmentálnej politiky Slovenska do roku 2030; pripravovanou Envirostratégiou BBSK do roku 2030 a Stratégiou adaptácie na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy; Regionálnym plánom udržateľnej mobility BBSK; pripravovanou koncepciou Kostrovej siete cyklistických trás v Banskobystrickom kraji; Integrovanou územnou stratégiou BBSK a i.

OPATRENIE 1.1 ZAVÁDZANIE STRATEGICKÉHO PLÁNOVANIA ZA ÚČELOM ROZVOJA CHRÁNENÝCH ÚZEMÍ AKO ENVIRONMENTÁLNE, EKONOMICKY A SOCIÁLNE UDRŽATEĽNÝCH DESTINÁCIÍ

- odborné zastúpenie za oblasti súvisiace s udržateľným cestovným ruchom v procese tvorby stratégie;
 - podpora vzájomného dialógu medzi zainteresovanými aktérmi vykonávajúcimi manažment chránených území (ŠOPSR – Správy CHÚ, Lesy SR; neštátni/ súkromní vlastníci pozemkov, samosprávami a inými socio-ekonomickými partnermi a odborníkmi),
 - podpora výmeny skúseností z prípravy pilotných projektov spolupráce a prípravy strategických dokumentov;
 - aktívna účasť na implementácii Akčného plánu Envirostratégie BBSK (napr. v prepojení na oblasti ochrany prírody, krajiny a biodiverzity, environmentálnej výchovy a vzdelávania, komunikačných a iných aktivít);
 - participácia na realizácii komunikačného plánu Envirostratégie BBSK v procese predstavenia stratégie verejnosti.
- d. Byť nápomocný BBSK a iným partnerom v území pri plnení úloh zadaných z národnej úrovne vyplývajúcich z cieľov Stratégie environmentálnej politiky Slovenska do roku 2030 a Konceptie ochrany prírody a krajiny do roku 2030²⁶, ktoré súvisia s rozvojom cestovného ruchu v chránených územiach.

RABBSK, n.o., KOČR BBKT

- e. Odborná a dátová podpora zavádzania strategického plánovania rozvoja cestovného ruchu v chránených územiach Banskobystrického kraja (v spolupráci s partnermi na národnej a regionálnej úrovni), najmä pri:
- identifikácii potrieb v rozvoji udržateľného cestovného ruchu: prírodného cestovného ruchu; nadväznosti na ostatné rekreačné činnosti; kľúčových potrieb udržateľnosti (napr. udržateľná mobilita medzi turistickými bodmi záujmu a pod.);
 - identifikácii potrieb ochrany prírody a s tým súvisiacej udržateľnosti území, okrem ekonomickej aj environmentálnej a sociálnej: podpora pri tvorbe komplexných návrhov (plánov) rekreačného využívania chránených území s dôrazom na vplyvy rozvoja cestovného ruchu a ľudskej činnosti na konkrétne lokality, biotopy a iné prvky ochrany, ale aj sociálne prostredie (miesta života obyvateľov - napr. produkcia odpadu, spotreba vody, znečistenie prostredia a pod.);
 - návrhu a tvorbe pilotných nástrojov pre realizáciu manažmentu návštevníka CHÚ (s dôrazom na významné lokality Banskobystrického kraja, napr. UNESCO lokality);
 - spracovaní strategických dokumentov rozvoja udržateľného cestovného ruchu v chránených územiach;
 - návrhu a tvorbe pilotných modelov financovania potrieb ochrany prírody a rozvojových potrieb v cestovnom ruchu.

RABBSK, n.o., KOČR BBKT v spolupráci s OOCR

Odporúčané aktivity pre aktérov na lokálnej úrovni

- f. Iniciovanie diskusie o možnostiach/špecifických potrebách rozvoja cestovného ruchu v chránených územiach medzi OOCR, Správami CHÚ a ďalšími organizáciami v regionálnom rozvoji a cestovnom ruchu na regionálnej úrovni (MAS, VSP a geoparky).
- g. Zapojenie do zberu a vyhodnocovania kľúčových regionálnych dát v cestovnom ruchu realizovanom OOCR, KOČR BBKT a/alebo RABBSK, n.o..
- h. Zavádzanie strategického plánovania založeného na kooperatívnom prístupe v chránených územiach (príprava a implementácia strategických dokumentov na úrovni chránených území)²⁷ s priamym zapojením Správ CHÚ a relevantných odborníkov.

²⁶ Ide najmä o plnenie úloh a cieľov, ktoré sa týkajú možností rozvoja cestovného ruchu, napr. aktivít zameraných na vytváranie zázemia pre manažment krajiny pre udržateľné využívanie prírodných zdrojov; tak aby boli zohľadnené potreby rozvoja cestovného ruchu prostredníctvom destinačného manažmentu; aktivity spojené s hodnotením cestovného ruchu na lokálnej a regionálnej úrovni v chránených územiach, aktivít súvisiacich s preskúmaním možností tvorby priamej alebo nepriamej zamestnanosti v cestovnom ruchu v chránených územiach a i.

²⁷ S dôrazom na strategické smerovanie v oblasti ochrany prírody v národných parkoch v súvislosti so zvyšovaním rozlohy bez zásahových území, tvoriacich jadrovú zónu národných parkov na princípoch IUCN, aj v zmysle Vízie a stratégie rozvoja Slovenska do roku 2030.

OPATRENIE 1.1 ZAVÁDZANIE STRATEGICKÉHO PLÁNOVANIA ZA ÚČELOM ROZVOJA CHRÁNENÝCH ÚZEMÍ AKO ENVIRONMENTÁLNE, EKONOMICKY A SOCIÁLNE UDRŽATEĽNÝCH DESTINÁCIÍ

- i. Zosúladovanie rozvojových aktivít v cestovnom ruchu s rámcami priestorovej ekologickej stability územia Slovenska, so záväznou dokumentáciou regionálneho územného systému ekologickej stability, tak aby bol rozvoj trás a iných aktivít v súlade s ochranou biotopov už v procese plánovania, ale aj rozvoja (vrátane oblastí vodných tokov).
- j. Zosúladovanie aktivít v rozvoji cestovného ruchu s programami starostlivosti chránených území vrátane programov starostlivosti o CHVÚ definujúcich činnosti, ktoré môžu ohroziť druhy, pre ktoré sú zamerané (napríklad kolíziu cykloturistiky a skalolezenia v období vyhniezdenia mláďat a i.).
- k. Zohľadnenie/zahrnutie krajinného, krajinnno-ekologického plánovania ako východiska strategických plánov aj investičných aktivít najmä už v súčasnosti zaťažených lokalitách s dopadmi na prírodné a sociálne prostredie.
- l. Zavádzanie manažmentu návštevníka chránených území: pilotný návrh systému a vyhodnocovania zberu dát pre meranie dopadov rozvoja cestovného ruchu v konkrétnych lokalitách aj podľa vykonávaných aktivít (cykloturistika, turistika, konská turistika, skalolezenie, rekreácia pri vode a pod.).
- m. Diskusia o možnostiach koordinácie aktivít zameraných na rozvoj cestovného ruchu (vrátane aktivít spojených s rozvojom trás, ale aj produktov v prírodnom cestovnom ruchu) a aktivitami spojenými so zabezpečením ochrany prírody, usmerňovanie návštevníckych tokov medzi lokalitami, zníženie „masovosti“ návštevníkov, ktorá ohrozuje zachovanie prírodného a kultúrneho dedičstva (okrem iného aj UNESCO lokalít).
- n. Návrh, tvorba a pilotné testovanie modelov financovania potrieb ochrany prírody a rozvojových potrieb v cestovnom ruchu (vrátane modelov starostlivosti o CHÚ so zapojením všetkých aktérov).

OPATRENIE 1.2 ZVYŠOVANIE POVEDOMIA A POZNATKOV O ROZVOJI UDRŽATEĽNÉHO CESTOVNÉHO RUCHU V CHRÁNENÝCH ÚZEMIACH A DESTINÁCIÁCH BANSKOBYSSTRICKÉHO KRAJA

Odporúčané aktivity na krajskej úrovni

- a. Podpora zvyšovania odborných vedomostí a kompetencií, zabezpečenie vzájomnej výmeny poznatkov a skúseností aktérov v destinačnom manažmente a marketingu na úrovni regiónov/destinácií (OOCR), na úrovni destinačného manažmentu a marketingu kraja (KOCR BBKT, RABSK, n.o.), aj na lokálnej úrovni, t.j. na úrovni manažmentu chránených území (napr. Správ CHÚ, Lesov SR a ďalších) a ďalších subjektov s regionálnou pôsobnosťou (MAS, VSP, geoparkov).

RABBSK, n.o., KOCR BBKT v spolupráci s OOCR

- b. Spolupráca pri výmene poznatkov, skúseností s:
 - medzinárodnými organizáciami, expertmi a partnermi (napr. WWF Slovensko, SOS/BirdLife Slovensko a i.);
 - národnými iniciatívami v rozvoji udržateľného cestovného ruchu (Asociácia prírodného turizmu, Asociácia organizácií cestovného ruchu Slovenska a i.);
 - subjektmi na národnej úrovni MDVSR, MŽPSR, MPaRV SR, MKSR, ŠOP SR, SAŽP, Lesy SR a i.;
 - regionálnymi expertmi (vrátane spolupráce s expertmi na iných odboroch a oddeleniach BBSK), inštitúciami vo formálnom vzdelávaní (SOŠ a i. v širšom regióne);
 - ďalšími regionálnymi, národnými organizáciami (napr. v neformálnom vzdelávaní).

RABBSK, n.o., KOCR BBKT v spolupráci s OOCR

Odporúčané aktivity pre aktérov na lokálnej úrovni

- c. Zvyšovanie znalosti odbornej a laickej verejnosti (aktérov na regionálnej a lokálnej úrovni vrátane miestnych obyvateľov a samospráv) o význame rozvoja udržateľného cestovného ruchu.

- d. Rozvoj dialógu/nadviazanie a prehlbovanie spolupráce medzi Správami CHÚ a miestnym obyvateľstvom (pravidelná organizácia informačných stretnutí s miestnym obyvateľstvom a ostatnými aktérmi v území a širšom okolí; angažovanie externých odborníkov, najmä facilitátora/mediátora pre komunikáciu s miestnym obyvateľstvom a ostatnými aktérmi v území).
- e. Rozvoj spolupráce Správ CHÚ a ďalších subjektov, ktoré realizujú rôzne formy manažmentu v chránených územiach s expertmi, univerzitami zo SR aj zahraničia, výskumnými inštitúciami v oblasti prírodných vied:
 - participácia na odborných diskusiách, seminároch, konferenciách s témou udržateľného cestovného ruchu v chránených územiach;
 - zapojenie do národných a medzinárodných projektov spolupráce v oblasti zvyšovania odbornosti a vedomostí v rozvoji cestovného ruchu v chránených územiach, výmeny skúsenosti a príkladov dobrej praxe prostredníctvom projektov spolupracujúcich subjektov neziskového a verejného sektora.

OPATRENIE 1.3 VYTŤARANIE STRATEGICKÝCH PARTNERSTIEV, KTORÉ PRISPIEVAJÚ K ROZVOJU UDRŽATEĽNÉHO CESTOVNÉHO RUCHU V CHRÁNENÝCH ÚZEMIACH A DESTINÁCIÁCH BANSKOBYSŤRICKÉHO KRAJA

Odporúčané aktivity na krajskej úrovni

- a. Podpora sieťovania aktérov v chránených územiach s aktérmi v rozvoji cestovného ruchu.
- b. Rozvoj strategických partnerstiev v súvislosti s kľúčovými zámermi v rozvoji udržateľného cestovného ruchu v chránených územiach kraja.

RABBSK, n.o. v spolupráci s OOCR

Odporúčané aktivity pre aktérov na lokálnej úrovni

- c. Rozvoj spolupráce Správ CHÚ a organizácií, ktoré realizujú destinačný manažment a marketing na regionálnej úrovni (OOCR, KOOCR a RABBSK, n.o.).
- d. Rozvoj spolupráce správ CHÚ a „aktérov na lokálnej úrovni s kompetenciami v správe a rozvoji trás, lokalít a atraktivít v chránenom území a v jeho najbližšom okolí“:
 - kluby slovenských turistov (KST)
 - jednotlivé kluby patriace pod Slovenský cykloklub
 - Jazdecké kluby a subjekty v rozvoji konskej turistiky; chovatelia koní
 - Správa slovenských jaskýň; Slovenská speleologická spoločnosť – oblastné skupiny
 - Dobrovoľní strážcovia prírody
 - Správa iných CHÚ v prepojení na produkt širšieho okolia a prepájanie lokalít na trasách
 - Lesy SR, š.p.
 - subjekty zamerané na zvyšovanie environmentálneho povedomia a vzdelávanie (SAŽP, BBSK),
 - iné OZ, nadácie a pod. subjekty zamerané na ekosystémové služby, vedeckú činnosť, vrátane tých s celoštátnou pôsobnosťou (napr. Spoločnosť pre ochranu netopierov, SOS/BirdLife Slovensko a i.)
 - MAS a iné VSP
 - geoparky
 - OZ a iné iniciatívy v rozvoji kultúrno-historického potenciálu (objektov a tematických trás),
 - Kultúrne inštitúcie – múzeá, galérie, knižnice a iné (obecné, mestské, krajské v zriaďovateľskej pôsobnosti BBSK a iné);
 - Pamiatkový úrad SR
 - Cirkevné zbory a správcovia NKP.
- e. Rozvoj dialógu/nadviazanie a prehlbovanie vzájomnej spolupráce medzi subjektmi, ktoré v chránených územiach realizujú rôzne formy manažmentu krajiny/CHÚ (ŠOPSR – Správy CHÚ, Lesy SR; neštátnymi vlastníkami pozemkov) a samosprávami.
- f. Rozvoj spolupráce s miestnymi poskytovateľmi služieb v cestovnom ruchu, ako aj poskytovateľmi verejných služieb, ktoré ovplyvňujú príchod a pobyt návštevníka (napr. doprava a i.).
- g. Rozvoj dialógu/nadviazanie a prehlbovanie spolupráce medzi Správami CHÚ a aktérmi, ktorí realizujú iné ekonomické aktivity v CHÚ (aj nepriamo súvisiace s rozvojom cestovného ruchu)

s cieľom zosúladenia aktivít v rozvoji cestovného ruchu s ostatnými ekonomickými činnosťami.

3.2 Atraktívne chránené územia z hľadiska ponuky v prírodnom cestovnom ruchu

CIEĽ 2: Zatraktívnenie chránených území Banskobystrického kraja pre rozvoj udržateľného cestovného ruchu, najmä ponuky pre návštevníka v prírodnom cestovnom ruchu.

OPATRENIE 2.1 TVORBA PONUKY PRODUKTOV V PRÍRODNOM CESTOVNOM RUCHU

Odporúčané aktivity na krajskej úrovni

- a. Podpora budovania návštevníckych centier na vstupných bodoch do chránených území.
 - spolupráca pri identifikácii strategických miest/lokalít pre návštevnícke centrá aj s ohľadom na ich prepojenie s významnými oblasťami geoparkov, blízkosť UNESCO lokalít aj v prepojení na zábery budovania krajských envirocentier;
 - spolupráca pri formovaní rozsahu návštevníckeho servisu a ďalších základných služieb v návštevníckych centrách tak, aby spĺňali požiadavky a očakávania návštevníkov (ide o služby, ktoré dopĺňajú environmentálne vzdelávanie, pretože tieto centrá sú často miestom prvého kontaktu návštevníka s chráneným územím aj regiónom);
 - odborná podpora pri zavádzaní moderných technológií a interpretačných prostriedkov do environmentálneho vzdelávania v spolupráci s národnými a medzinárodnými odborníkmi, tak aby environmentálne vzdelávanie zodpovedalo zaujímavému a inovatívnemu „produktu v prírodnom cestovnom ruchu“.

KOCR BBKT, RABBSK, n.o. v spolupráci s OOCR

- b. Popularizácia produktov prírodného cestovného ruchu prostredníctvom podujatí, pravidelne organizovaných akcií, environmentálneho vzdelávania aj v nadväznosti na svetové a medzinárodné environmentálne dni²⁸; realizácia teambuildingových a skupinových aktivít spojených so starostlivosťou o prostredie, jeho ochranou a zachovaním druhov (flóry a fauny – vtáctva a i.) v spolupráci s odborníkmi v oblasti ochrany prírody aj vzdelávania.
- c. Podpora tvorby a realizácia zážitkových programov spoznávanie prírody a významných kultúrno-historických lokalít a objektov na trasách v CHÚ s odborným výkladom (lektorom/sprievodcom). Ide o produkty v prírodnom cestovnom ruchu prispôbené konkrétnym cieľovým skupinám (menej náročných programov), ktoré sú realizované v súlade so zásadami ochrany prírodného a kultúrneho dedičstva CHÚ primárne pre skupiny s menším počtom účastníkov:
 - podpora zvyšovania kvalifikácie miestnych obyvateľov pre zabezpečenie menej náročných zážitkových programov v spolupráci s partnermi na národnej a regionálnej úrovni (školami, certifikovanými vzdelávacími inštitúciami a i.);
 - rozvoj spolupráce so sprievodcami;
 - realizácia konkrétnych projektov /produktov/ so zapojením miestnych obyvateľov v spolupráci s OOCR v kraji a špecializovanými kultúrnymi inštitúciami v zriaďovateľskej pôsobnosti BBSK (Krajskou hvezdárňou a planetáriom M. Hella v Žiari nad Hronom a jeho organizačnými súčasťami), inými špecializovanými inštitúciami (napr. Park tmavej oblohy Veľká Fatra a pod.) a ich distribúcia prostredníctvom OOCR a KOCR BBKT;
 - rozvoj spolupráce s regionálnymi, slovenskými aj zahraničnými cestovnými kancelárkami a cestovnými agentúrami;
 - podpora rozvoja udržateľnej infraštruktúry pre tvorbu zážitkových programov, ktorá je v súlade so zásadami ochrany prírody a zároveň krajinným a architektonickým rázom prostredia (náučných zariadení v prírode a inej doplnkovej infraštruktúry priamo využiteľnej pri poskytovaní služieb).
- d. Nerealizovať a nepodporovať aktivity spojené s vyrušovaním živočíchov v ich životnom prostredí a prijímať opatrenia, ktoré zamedzujú neetickým praktikám v rámci poskytovania služieb v prírodnom cestovnom ruchu (napríklad aktivity s pozorovaním zvierat a wildlife

²⁸ Napríklad pozorovanie vtáctva (Birdwatching) v období jarného ťahu vtáctva (1. apríl Deň vtákov) a jesenného ťahu (Európsky BirdWatch).

- fotografov založených na vnadení alebo vyrušovaní chránených živočíchov v ich životnom prostredí).
- e. Podpora prepájania produktu CHÚ so širším okolím prostredníctvom významných tematických kultúrno-poznávacích trás regionálneho alebo nadregionálneho významu.

KOCR BBKT, RABBSK, n.o. v spolupráci s OOCR

Odporúčané aktivity pre aktérov na lokálnej úrovni

- f. Budovanie moderných návštevníckych centier Správ CHÚ s moderným vybavením pre inovatívne environmentálne vzdelávanie atraktívne pre širokú skupinu návštevníkov.
- g. Rozvoj udržateľnej infraštruktúry pre tvorbu zážitkových foriem spoznávania prírody s dôrazom na súlad so zásadami ochrany prírody a krajiny a zároveň krajinným a architektonickým rázom prostredia:
- budovanie, obnova a modernizácia náučných zariadení v prírode:
 - o budovanie nových náučných chodníkov (NCH), náučných lokalít (NL) a náučných bodov v súlade so zásadami budovania náučných zariadení;
 - o citlivé/vhodné umiestnenie doplnkových objektov a infraštruktúry (prístreškov, odpočinkových miest s lavičkami, 3D modelov a interaktívnych zariadení, ktoré plnia doplnkovú funkciu k NCH a NL);
 - o údržba, obnova a modernizácia existujúcich NCH a NL a doplnkových objektov a malej drobnej infraštruktúry;
 - budovanie, obnova a modernizácia inej doplnkovej infraštruktúry na trasách. Ide o doplnkovú infraštruktúru, ktorá nie je súčasťou náučných zariadení (NCH, NL), ale je priamo využiteľná v produkte prírodného cestovného ruchu (neplní len funkciu skrášlenia prostredia) – napr. pozorovateľní, miest vyhladok, miest pre pozorovanie nočnej oblohy a i.²⁹.
- h. Realizácia konkrétnych projektov/zážitkových programov spoznávania prírody s odborným výkladom, lektorom, sprievodcom a pod. v spolupráci so Správami CHÚ, OOCR a KOCR v kraji, miestnymi obyvateľmi, dobrovoľnými strážcami prírody, špecializovanými kultúrnymi inštitúciami v zriaďovateľskej pôsobnosti BBSK (Krajskou hvezdárňou a planetáriom M. Hella v Žiari nad Hronom a jeho organizačnými súčasťami), inými špecializovanými inštitúciami (napr. Park tmavej oblohy Veľká Fatra a pod.) so zameraním na produkty s menším počtom účastníkov:
- produktov, ktoré využívajú náučné zariadenia a inú infraštruktúru;
 - iných produktov, ktoré nevyžadujú budovanie infraštruktúry (napr. kurzy fotografovania, rozpoznávanie stôp, ski-touring spojený s výkladom, pozorovanie vtáctva/Birdwatching a pod.).
- i. V spolupráci so Správami CHÚ vypracovanie zásad a pravidiel pre poskytovanie zážitkových programov spoznávania prírody s dôrazom na špecifiká konkrétnych lokalít a typ aktivity, ich implementácia (osvojenie poskytovateľmi zážitkových programov) a popularizácia v spolupráci s partnermi na lokálnej a regionálnej úrovni (napr. zásady správania sa v prírode pri pozorovaní nočnej oblohy a pod.).
- j. Nerealizovať a nepodporovať aktivity spojené s vyrušovaním živočíchov v ich životnom prostredí a prijímať opatrenia, ktoré zamedzujú týmto, ale aj iným neetickým praktikám v rámci poskytovania služieb v prírodnom cestovnom ruchu (napríklad aktivity wildlife fotografov založených na vnadení alebo vyrušovaní chránených živočíchov v ich životnom prostredí).
- k. Koordinované sprístupňovanie významných prírodných lokalít, lokalít a objektov kultúrno-historického potenciálu (napr. sprístupňovanie jaskýň, geologických lokalít v geoparkoch, NKP, miestnych pamätihodností a i. historicky významných lokalít a objektov), najmä zosúladienie aktivít Správ CHÚ, geoparkov, OOCR, obcí, špecializovaných občianskych združení a iných aktérov v rozvoji, obnove a sprístupnení kultúrno-historického potenciálu. Dôležitý je aj výber vhodnej formy sprístupnenia lokality (napríklad len vo forme odborných diskusií so sprievodcom)³⁰ ako súčasť manažmentu návštevníka CHÚ.

²⁹ Nepatria tu vyhladkové veže.

³⁰ Napr. NPR Dobročský prales (celoročne uzavretá MCHÚ).

OPATRENIE 2.1 TVORBA PONUKY PRODUKTOV V PRÍRODNOM CESTOVNOM RUCHU

- l. Zabezpečenie pravidelnej a systematickej starostlivosti o CHÚ s dôrazom aj na MCHÚ a iné lokality aj so zapojením samospráv a iných subjektov (obnova prírodných hodnôt vytvára potenciál pre rozvoj produktov v prírodnom cestovnom ruchu a často vyžaduje dlhodobý proces záchrany)³¹.
- m. Popularizácia produktov prírodného cestovného ruchu prostredníctvom podujatí a pravidelne organizovaných akcií pre verejnosť aj v nadväznosti na svetové a medzinárodné environmentálne dni³², realizácia teambuildingových a skupinových aktivít spojených so starostlivosťou o prostredie, jeho ochranou a zachovaním druhov (flóry a fauny – vtáctva a i.) v spolupráci s odborníkmi v oblasti ochrany prírody a vzdelávania.

OPATRENIE 2.2 ROZVOJ TRÁS PRE POHYB NÁVŠTEVNÍKA V PRÍRODNOM CESTOVNOM RUCHU V CHRÁNENOM ÚZEMÍ, NAPOJENIA TRÁS NA DÔLEŽITÉ TURISTICKÉ BODY ZÁUJMU A ŠIRŠIE OKOLIE

Odporúčané aktivity na krajskej úrovni

- a. Realizácia a popularizácia dobrovoľníckych programov čistenia a údržby lokalít a trás v chránených územiach (vrátane vodných tokov), ktoré zároveň prispievajú k vyššej angažovanosti ľudí v ochrane životného prostredia a zvyšovaniu environmentálneho povedomia v spolupráci s odborníkmi v oblasti ochrany prírody aj vzdelávania.
- b. Podpora pri riešení/tvorbe modelov ekonomickej udržateľnosti trás pre vykonávanie pešej turistiky, konskej turistiky, vodnej turistiky (splavovania) a iných aktivít a s tým súvisiacej doplnkovej infraštruktúry malých rozmerov na trasách, systému správcovstva a kompetencií pre údržbu.
- c. Podpora rozvoja trás pre vykonávanie pešej zimnej a letnej turistiky, konskej turistiky a vodnej turistiky (splavovania) v súlade so zásadami ochrany prírody a krajinným a architektonickým rázom prostredia:
 - obnova existujúcej a budovanie novej doplnkovej infraštruktúry umiestnenej priamo na existujúcich trasách v priamej väzbe na zariadenia cestovného ruchu, významné lokality, atraktivity a TBZ v produkte v prírodnom cestovnom ruchu;
 - podpora budovania nových a obnova existujúcich trás, ktoré prispievajú k rozvoju existujúcich inštitucionalizovaných tematických kultúrno-poznávacích trás regionálneho a nadregionálneho významu (vrátane pútnických), ktoré prechádzajú chránenými územiami (napr. Barborská cesta, Svätajakubská cesta a i.).

RABBSK, n.o. v spolupráci s OOCR

Odporúčané aktivity pre aktérov na lokálnej úrovni

- d. Rozvoj trás pre vykonávanie pešej letnej a zimnej turistiky, konskej turistiky, vodnej turistiky (splavovania) v súlade so zásadami ochrany prírody a krajinným a architektonickým rázom prostredia:
 - obnova existujúcich a budovanie nových trás, v priamej väzbe na zariadenia cestovného ruchu, významné lokality, atraktivity a TBZ; obnova a budovanie doplnkovej infraštruktúry (MDI) na týchto trasách;
 - obnova a budovanie trás, ktoré prispievajú k rozvoju tematických kultúrno-poznávacích trás (vrátane pútnických), ktoré prepájajú chránené územia so širším okolím a regiónom.
- e. Hľadanie riešení/modelov ekonomickej udržateľnosti trás pre vykonávanie pešej turistiky, konskej turistiky, vodnej turistiky (splavovania), atraktivít a lokalít v CHÚ, ich údržby a správy s aktívnym zapojením všetkých aktérov vrátane obcí a podnikateľských subjektov. Preskúmať možnosti financovania z prostriedkov generovaných z vybranej dane za ubytovanie (prípadného zvýšenia) z dôvodu, že tieto trasy vytvárajú podmienky pre trávenie času práve

³¹ Potreba zapojenia samospráv a ostatných subjektov vyplýva jednak z obmedzených kompetencií a zdrojov Správ CHÚ, ale súvisí aj s tým, že práve tieto územia sú miestami trávenia času návštevníkov, sú súčasťou produktu a prispievajú k vyššej atraktivite regiónu aj predĺženiu dĺžky pobytu.

³² Napríklad pozorovanie vtáctva (Birdwatching) v období jarneho ťahu vtáctva (1. apríl Deň vtákov) a jesenného ťahu (Európsky BirdWatch).

OPATRENIE 2.2 ROZVOJ TRÁS PRE POHYB NÁVŠTEVNÍKA V PRÍRODNOM CESTOVNOM RUCHU V CHRÁNENOM ÚZEMÍ, NAPOJENIA TRÁS NA DÔLEŽITÉ TURISTICKÉ BODY ZÁUJMU A ŠIRŠIE OKOLIE

ubytovaných hostí, a teda sú súčasťou produktu pre pobytových hostí, ktorí ich využívajú (často spojené s motívom návštevy). Vzhľadom na to, že trasy prepájajú jednotlivé obce, musí byť model financovania spojený s akčným plánom údržby a obnovy na minimálne 3 roky, a to aj z dôvodu plánovania výdavkov koordinovaný konkrétnym subjektom, ktorý tieto obce sieťuje.

3.3 Atraktívne prostredie a služby pre pobyt návštevníka v prírodnom cestovnom ruchu.

CIEĽ 3: Rozvíjať základné a doplnkové služby v cestovnom ruchu a športové zázemie s dôrazom na zachovanie atraktívnosti chránených území pre návštevníka v prírodnom cestovnom ruchu a rozvoj lokálnej ekonomiky v širšom regióne.

OPATRENIE 3.1 ZVYŠOVANIE ROZSAHU A KVALITY ZÁKLADNÝCH A DOPLNKOVÝCH SLUŽIEB V CESTOVNOM RUCHU PRE JEDNODŇOVÝCH AJ POBYTOVÝCH NÁVŠTEVNÍKOV S DÔRAZOM NA ZACHOVANIE AUTENTICITY PROSTREDIA A ROZVOJ LOKÁLNEJ EKONOMIKY

Rámcové zameranie aktivít založených na spolupráci aktérov v širšom regióne a v kraji

- a. Podpora podnikateľov a samospráv pre budovanie služieb a infraštruktúry spojenej s poskytovaním základných a doplnkových služieb v cestovnom ruchu s dôrazom na rozvoj širšieho regiónu³³. Zvyšovanie kvality služieb a dostupnosti kvalitnej pracovnej sily v cestovnom ruchu v spolupráci so strednými odbornými školami v regióne.
- b. Zavádzanie a uplatňovanie systémov kvality ubytovacích, stravovacích a iných doplnkových služieb pre návštevníkov.
- c. V spolupráci s odborníkmi, hľadanie možností pre formovanie autenticity územia z hľadiska zachovanej miestnej pôvodnej architektúry napr.:
 - mapovanie pôvodných objektov miestnej architektúry;
 - formulovanie zásad, ktoré budú na príkladoch (napr. dobových fotografií a nákresoch konkrétnych objektov) vymedzovať technické požiadavky na zachovanie miestnej pôvodnej architektúry stavieb/objektov (aj s ohľadom na podmienky ochrany kultúrnych pamiatok, pamiatkových území, archeologických nálezov a archeologických nálezísk v súlade s vedeckými poznatkami a na základe medzinárodných zmlúv v oblasti európskeho a svetového kultúrneho dedičstva).

Opatrenie 3.2 Zaradenie regionálnych produktov do ponuky pre návštevníka v prírodnom cestovnom ruchu.

Rámcové zameranie aktivít založených na spolupráci aktérov v CHÚ, širšom regióne a v kraji

- a. Rozvíjať a uchovávať tradičné remeslá, chov, produkciu a výrobu na účely rozvoja cestovného ruchu.
- b. Rozvíjať regionálnu produkciu a výrobu so zameraním na tradičné poľnohospodárske a potravinárske produkty a postupy na účely využitia v cestovnom ruchu:
 - rozvíjať ovocinárstvo a zvyšovanie jeho produkčného potenciálu (produkcia, vzdelávanie, sieťovanie) s cieľom jeho dlhodobého využitia v produkte cestovného ruchu;
 - rozvoj edukatívnych a zážitkových foriem spoznávania regionálnej poľnohospodárskej produkcie a miestnej potravinárskej výroby, tradičného chovu zvierat.
- c. Rozvoj všetkých aktivít súvisiacich s rozvojom vidieckeho cestovného ruchu a agroturistiky.
- d. Rozvoj aktivít súvisiacich so spoznávaním prírody blízkeho hospodárenia v lesoch (napríklad sprevádzané exkurzie do ukázkových lesov s výkladom poskytovaným priamo realizátormi činností).

³³ návštevník v prírodnom cestovnom ruchu využíva aj existujúcu infraštruktúru stredísk v chránených územiach, avšak jej intenzívne infraštruktúrne rozširovanie na úkor potenciálneho úbytku predmetov ochrany nesúvisí s rozvojom prírodného cestovného ruchu, pretože tento typ návštevníka očakáva vo vnútri CHÚ predovšetkým atraktívne prírodné prostredie (autentickú prírodu), ktoré nie je dané tematickými parkami a vytvorenými atraktivitami.

- e. Vytvárať prepojenia regionálnej produkcie na cestovný ruch vrátane podpory odbytu regionálnych produktov:
- zvyšovanie povedomia o systémoch regionálneho značenia a jeho význame medzi regionálnymi producentmi a rozvoj systémov regionálneho značenia;
 - sieťovanie regionálnych producentov s poskytovateľmi služieb cestovného ruchu (najmä zariadení cestovného ruchu) pre účely podpory regionálnej produkcie;
 - podpora edukatívnych a zážitkových foriem spoznávania výroby lokálnych produktov a tradičných receptúr;
 - podpora/ vytváranie miest priameho predaja regionálnych produktov návštevníkom v turistických bodoch záujmu (TBZ) a návštevníckych centrách prostredníctvom "regionálnych pultov" a miest predaja produktov s regionálnou značkou;
 - podpora odbytu regionálnej produkcie stravovacími prevádzkami - využívania čerstvých a kvalitných regionálnych surovín v modernej ale aj v tradičnej gastronómii spojenej s prezentáciou tradičných receptúr (aj podpora iných krátkych spotrebiteľských reťazcov);
 - realizácia podujatí zameraných na prezentáciu a odbyt produktov regionálnych producentov s prepojením na prezentáciu tradičnej regionálnej výroby, zvykov a tradícií.

OPATRENIE 3.3 ROZVOJ CYKLOTURISTIKY A BEŽECKÉHO LYŽOVANIA S OHĽADOM NA UDRŽATEĽNOSŤ ÚZEMÍ, TRÁS A LOKALÍT.

Rámcové zameranie aktivít založených na spolupráci aktérov v širšom regióne a v kraji

- a. Rozvoj cykloturistiky s ohľadom na udržateľnosť aktivít na trasách a zásady/limity ochrany prírody a v nadväznosti na Akčný plán rozvoja cykloturistiky a ďalšie strategické plány/dokumenty:
- rozvoj trás najmä s prepojením na širšie okolie chráneného územia, hľadanie možností rozvoja v nechránenej krajine a v prepojení na turistické body záujmu (atraktivity, lokality a pod.) a vytváranie cykloturistických okruhov;
 - citlivé budovanie doplnkovej infraštruktúry na trasách s ohľadom na náročnosť a cieľovú skupinu cyklo-turistu (rodiny s deťmi, aktívni športovci a pod.);
 - pri plánovaní rozvoja nových trás zohľadniť aj udržateľnosť (údržbu a správu existujúcich trás vrátane doplnkovej infraštruktúry na trasách);
 - prepájať rozvoj cykloturistiky s manažmentom návštevníka chráneného územia (v nadväznosti na aktivity v opatrení 1.1):
 - mapovanie a meranie návštevnosti na trasách a v konkrétnych prírodných lokalitách chráneného územia špecifikácia trás podľa typu využitého bicykla (napr. vylúčenie vybraných lokalít, v ktorých môže dôjsť k vysokej záťaži a ohrozeniu predmetov ochrany v prípade rapídneho zvýšenia počtu cykloturistov na e-bikoch);
 - špecifikácia trás podľa účelu (vykonávanej aktivity na trase) tak, aby nedochádzalo ku konfliktom (nebezpečným situáciám pri strete peších turistov a cykloturistov).
- b. Rozvoj bežeckého lyžovania:
- zmapovanie podmienok a možností rozvoja bežeckého lyžovania v súlade so zásadami ochrany prírody (najmä v prípade požiadaviek na úpravu bežeckých tratí).
 - vytváranie podmienok pre rozvoj bežeckého lyžovania v chránenom území, ale najmä v prepojení na širšie okolie chráneného územia v nechránenej krajine, už vybudovanú (existujúcu) infraštruktúru stredísk a vytváranie zázemia v prepojení na vzdelávanie a podporu športu ako súčasť komplexného rozvoja osobnosti detí a mládeže (vrátane športových klubov na lokálnej úrovni);
 - v spolupráci s aktérmi v území hľadanie udržateľných modelov úpravy tratí pre bežecké lyžovanie.
- c. Hľadanie riešení/modelov ekonomickej udržateľnosti trás, ich údržby a správy s aktívnym zapojením všetkých aktérov vrátane obcí a podnikateľských subjektov. Preskúmať možnosti financovania z prostriedkov generovaných z vybranej dane za ubytovanie (prípadného zvýšenia) z dôvodu, že tieto trasy vytvárajú podmienky pre trávenie času práve ubytovaných hostí, a teda sú súčasťou produktu pre pobytových hostí, ktorí ich využívajú (často spojené s motívom návštevy). Vzhľadom na to, že trasy prepájajú jednotlivé obce, musí byť model financovania spojený s akčným plánom údržby a obnovy na minimálne 3 roky (z dôvodu plánovania výdavkov) koordinovaný konkrétnym subjektom, ktorý tieto obce sieťuje.

3.4 Dostupnosť chránených území a prírodných lokalít

CIEL' 4: Sprístupnenie chránených území a prírodných lokalít Banskobystrického kraja návštevníkovi v prírodnom cestovnom ruchu s dôrazom na udržateľnosť.

OPATRENIE 4.1 DOPRAVNÁ DOSTUPNOSŤ CHRÁNENÝCH ÚZEMÍ A S ňOU SÚVISIACA VEREJNÁ INFRAŠTRUKTÚRA NA VSTUPNÝCH BODOCH DO CHRÁNENÝCH ÚZEMÍ

Komplexné riešenia založené na spolupráci aktérov na lokálnej a regionálnej úrovni³⁴

- a. Rozvoj udržateľnej mobility na vstupných bodoch do CHÚ a v lokalitách dostupných automobilovou dopravou

Medzi služby v chránených územiach, s ktorými prejavila nespokojnosť počas letnej turistickej sezóny až viac ako jedna pätina návštevníkov, patrili parkovacie možnosti. Tie sú spojené s chýbajúcimi komplexnými riešeniami udržateľnej mobility. Nevyhnutné je dôkladne prehodnotiť budovanie parkovacích kapacít na vstupných bodoch do CHÚ a pri turistických bodoch záujmu (lokalitách a atrakciách dostupných automobilovou dopravou). Aj napriek tomu, že ide o „najrýchlejšie riešenie“, rozširovanie parkovacích kapacít ešte viac podporuje dochádzanie turistov vlastnými automobilmi a môže mať tak negatívny dopad na chránené územie a jednotlivé lokality (najmä ich vzhľad, atmosféru, stav životného prostredia a ohrozenie ochrany prírodného a kultúrneho dedičstva). Okrem toho hrozí pri týchto aktivitách preťaženie ciest, ktoré nemajú rezervu na ďalšie skapacitnenie.

Nekoordinované budovanie nových a rozširovanie existujúcich parkovacích kapacít zároveň komplikuje manažment návštevníka CHÚ a teda uplatňovanie nástrojov, ktoré umožňujú regulovať prílišné zaťaženie lokalít návštevníkmi (masovosti s negatívnymi dopadmi nielen na predmety ochrany, ale aj komfort návštevníka).

K budovaniu parkovacích kapacít by malo dochádzať len tam, kde nie je dostatočný potenciál na zavedenie nových pravidelných alebo sezónnych turistických spojov verejnej dopravy a kde sprístupnenie chráneného územia nie je v rozpore s ochranou biotopov a druhov, pre ochranu ktorých bolo vyhlásené. V niektorých chránených územiach môžu tento systém dopĺňať aj pilotné projekty prevádzkovania kyvadlovej alebo zokruhovanej dopravy. Ich súčasťou je komplexné riešenie spojené s nájdením a realizáciou parkovacích možností, budovaním parkovísk typu Park & Ride a Park & Pedal vo vybraných lokalitách, ktoré sú kľúčovým bodom zastavenia kyvadlovej dopravy, alebo je do týchto lokalít privedené dostatočné množstvo spojov verejnej dopravy (osobitne vhodnými sú lokality pri potenciálne vybudovaných návštevníckych centrách chránených území).

- b. Po vybudovaní vhodnej infraštruktúry zhodnotiť a navrhnuť zákaz vstupu pre automobily (okrem dopravnej obslužnosti).
- c. Prispôsobovanie vybavenia dopravných prostriedkov /verejnej dopravy/ potrebám návštevníkov (vybavenie pomôckami ako sú nosiče na bicykle, na bežky a i.) podľa charakteru regiónov a lokalít.
- d. Popularizácia udržateľnej mobility medzi domácimi obyvateľmi aj návštevníkmi kraja (osveta).
- e. Zmapovanie potrieb a realizácia chýbajúcej verejnej infraštruktúry v blízkosti a v napojení na vstupné body do CHÚ (chodníky, verejné priestranstvá, oddychové miesta v obciach a pod.).
- f. V nadväznosti na aktivity Opatrenia 3.3a a rozvoja cyklo dopravy, zmapovanie a realizácia možnosti rozvoja cyklochodníkov v rámci Bike & Pedal najmä v širšom okolí CHÚ, možnosti parkovania a s tým spojenej potrebnej infraštruktúry a služieb, aby návštevník mohol zaparkovať na odchytovej parkovisku a prejsť do destinácie alebo do pre cykloturistov sprístupnenej lokality na bicykli, kolobežke a pod.

³⁴ V nadväznosti na pripravovaný Regionálny plán udržateľnej mobility Banskobystrického samosprávneho kraja (dostupné na: <https://www.bbsk.sk/>).

Odporúčané aktivity pre aktérov na lokálnej úrovni

- a. Modernizácia existujúcich miest prvého kontaktu na moderné informačné centrá z hľadiska dispozičného riešenia, vnútorného a vonkajšieho vybavenia, technológií, prístupu k objektom a nadväznej verejnej infraštruktúry.
- b. Vytvorenie nových informačných centier na vstupných bodoch do CHÚ pri zohľadnení ich špecializácie z hľadiska napojenia na jednotlivé typy trás - cykloturistické, turistické, aj napojenia na existujúce kultúrne inštitúcie a tematické kultúrno-poznávacie trasy prepájajúce vstupný bod do CHÚ so širším okolím (vrátane moderného vnútorného a vonkajšieho vybavenia, technológií, zabezpečení prístupu k objektu a nadväznej verejnej infraštruktúry).
- c. Vytvorenie udržateľnej siete informačných bodov pre poskytovanie základného návštevníckeho servisu menej náročnou formou v ostatných TBZ, vrátane najbližšieho okolia CHÚ (ubytovacích zariadení a i.)
- d. Budovanie jednotného grafického informačného a orientačného systému na vstupných bodoch do CHÚ, v miestach prvého kontaktu s návštevníkom, pri TBZ (v súlade s aktivitami OOCR pôsobiacej v širšom regióne, jednotným turistickým a informačným systémom na tematických trasách, ktoré prechádzajú CHÚ). Hľadanie možností využitia mobilných aplikácií, inovatívnych technológií a budovania jednotného mobiliáru.
- e. Kontinuálne zvyšovanie kompetencií zamestnancov poskytujúcich základný návštevnícky servis vrátane komunikačných, jazykových, technologických zručností a inovácií.
- f. Zapojenie do aktivít OOCR a KOOCR (RABBSK, n.o. a i.) v oblasti zvyšovania kvality služieb a návštevníckeho servisu.

Záver

Pojem „udržateľnosť“ rezonuje v medzinárodnom prostredí už niekoľko desaťročí, na Slovensku mu však bola doposiaľ v rozvoji cestovného ruchu venovaná len okrajová, prípadne teoretická pozornosť.

Spektrum aktivít vykonávaných v prírodnom cestovnom ruchu je široké. V porovnaní s inými športovými a rekreačnými aktivitami je rozvoj prírodného cestovného ruchu menej investične náročný, potenciál osloviť návštevníka majú aj menej rozvinuté oblasti Banskobystrického kraja. V porovnaní s ostatnými krajinami na Slovensku môže byť prírodný cestovný ruch a produkty v prírodnom prostredí chránených území jedinečnou konkurenčnou výhodou aj vďaka presahom, ktoré vytvárajú na území Banskobystrického kraja geoparky. Napríklad Banskobystrický geopark prepája tri veľkoplošné chránené územia, NAPANT, Národný park Veľká Fatra a CHKO Poľana, čo vytvára potenciál pre samostatnú a jedinečnú líniu kraja a prepojenia prírodného dedičstva s významným kultúrnym dedičstvom.

Táto Konceptcia rozvoja **prírodného cestovného ruchu** sa zameriava na tzv. veľkoplošné chránené územia. Ako chránené územia sú vymedzené za účelom dosiahnuť špecifické ciele v oblasti ochrany prírody a krajiny. Práve schopnosť prispieť k ochrane prírody je kľúčovým princípom rozvoja prírodného cestovného ruchu, a to nielen prostredníctvom zvyšovania environmentálneho povedomia, ale priamym transferom prostriedkov od návštevníkov aktérom v území, ktorí túto ochranu zabezpečujú. Aj z toho dôvodu boli pre spracovanie tejto koncepcie pilotne vybrané veľkoplošné chránené územia a nie geoparky, aj keď navrhované aktivity môžu byť aplikované aj v rámci nastavenia udržateľného rozvoja cestovného ruchu a manažmentu geoparkov.

Základným predpokladom rozvoja prírodného cestovného ruchu v užších geografických hraniciach chránených území v Banskobystrickom kraji aj na Slovensku je nastavenie vhodného modelu spolupráce a manažmentu. K jednej z jeho foriem neodmysliteľne patrí aj manažment návštevníka, ktorý neplní len úlohy v oblasti ochrany prírodného dedičstva, ale usmerňovaním návštevníckych tokov zabezpečuje zvýšenie komfortu a bezpečnosti návštevníkov, čím prispieva k rozvoju kvalitného a zodpovedného cestovného ruchu. Pre rozvoj cestovného ruchu (vrátane uplatňovania manažmentu návštevníka), ale aj rozvoj ďalších ekonomických aktivít, je základným predpokladom získavanie a vyhodnocovanie čo najpresnejších dát o počte a štruktúre návštevníkov v korelácii s environmentálnou, ale aj sociálnou únosnosťou územia (únosnosťou konkrétnych lokalít s ohľadom na ich citlivosť).

Pre vytvorenie modelu rozvoja cestovného ruchu vo veľkoplošných chránených územiach podľa vzoru zahraničných národných parkov, ktorý by dokázal plnohodnotne plniť ciele v ochrane prírody aj v rozvoji cestovného ruchu, nie sú v súčasnosti splnené viaceré legislatívne predpoklady (predpoklady na národnej úrovni), z ktorých možno vybrať najmä nasledovné:

- legislatívne podmienky pre realizáciu manažmentu chránených území a s tým spojené inštitucionálne podmienky pre vykonávanie rozvojových aktivít Správami CHÚ (vrátane vlastných podnikateľských a iných aktivít, súvisiacich so zabezpečovaním zdrojov na ochranu prírody a udržateľný rozvoj územia);
- legislatívne podmienky pre vykonávanie sprievodcovských činností (požiadavky na odbornú spôsobilosť, ale aj nejasné/nedoriešené kompetencie Správ CHÚ na vykonávanie týchto činností v konkrétnych lokalitách spojených so správou pozemkov).

Základným predpokladom, ktorý je však možné v chránených územiach v Banskobystrickom kraji v najbližších rokoch splniť, je začiatok dialógu a prehlbovanie spolupráce všetkých aktérov v území navzájom a spoločné presadzovanie záujmov v rozvoji prírodného cestovného ruchu.

Zdroje

- [1] Eagles, Paul F.J., McCool, Stephen F. - Haynes, Christopher D.A., 2002. Sustainable Tourism in Protected Areas: Guidelines for Planning and Management. IUCN Gland, Switzerland and Cambridge, UK. xv + 183pp, ISBN 2-8317-0648-3.
- [2] Sirse J. - Kharstishvili, L. 2015. Assessing and Developing the Eco-Tourism Potential of the Protected Areas in Georgia – Tourism Strategy – Final. Österreichische Bundesforste AG Consulting, 2015. [online]. 2020. Dostupné na: <http://tjs-caucasus.org/wp-content/uploads/2015/04/Ecotourism-PA-Georgia-Strategy_Final.pdf>
- [3] United Nations World Tourism Organisation (UNWTO). „Sustainable Development“. [online]. 2020. Dostupné na: <<https://www.unwto.org/sustainable-development>>
- [4] 2020. Best Practices for developing Ecotourism in Support of National Parks in Slovakia, 2020. Linking Tourism & Conservation (LT&C), Aegis, n.o. [online]. Dostupné na: <https://www.aegis.org/wp-content/uploads/2020/09/LTC-Handbook-Best_Practices_for_Ecotourism_in_Slovakia_fin.pdf>
- [5] Linking Tourism & Conservation (LT&C). 2020. [online]. Dostupné na: <<https://www.ltandc.org>>
- [6] The Rio Declaration on Environment and Development. 1992. Organizácia spojených národov (OSN), 1992. [online]. 2019. Dostupné na: <http://www.unesco.org/education/pdf/RIO_E.PDF>
- [7] Agenda 21. 1992. United Nations Conference on Environment & Development Rio de Janeiro, Brazil, 3 to 14 June 1992. [online]. 2019. Dostupné na: <<https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>>
- [8] Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015. 2015. United Nations, General Assembly. [online]. 2019. Dostupné na: <<https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>>
- [9] Tourism and the Sustainable Development Goals – Journey to 2030. Highlights. 2017. World Tourism Organization (UNWTO). Madrid : UNWTO, 2017. 36 s. ISBN 978-92-844-1940-1.
- [10] Protokol o trvalo udržateľnom cestovnom ruchu k Rámcovému dohovoru o ochrane a trvalo udržateľnom rozvoji Karpát. (Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky 110/2015 Z.z.). 2013. Ministerstvo životného prostredia SR. [online]. 2019. Dostupné na: <<https://www.minzp.sk/ochrana-prirody/medzinarodne-dohovory/karpatsky-dohovor/>>
- [11] United Nations World Tourism Organisation (UNWTO). „Biodiversity“. [online]. 2020. Dostupné na: <<https://www.unwto.org/sustainable-development/biodiversity>>
- [12] Wiezik, M a kol. 2019. Koncept prírodného turizmu v slovenských podmienkach. Aegis, n.o., 2019, 37 s. [online]. 2019. Dostupné na: <<https://prirodnyturizmus.sk/>>
- [13] Global Code of Ethics for Tourism. 2001. Svetová organizácia cestovného ruchu (UNWTO). 2001. Organizácia spojených národov (OSN). [online]. 2019. Dostupné na: <<http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/docpdf/gcetbrochureglobalcodeen.pdf>>
- [14] Vízia a stratégia rozvoja Slovenska do roku 2030 - dlhodobá stratégia udržateľného rozvoja Slovenskej republiky – Slovensko 2030. 2021. Bratislava, november 2020. Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie SR. [online]. 2020. Dostupné na: <<https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/-/SK/dokumenty/LP-2020-553>>
- [15] Zelenšie Slovensko. Stratégia environmentálnej politiky Slovenskej republiky do roku 2030. Ministerstvo životného prostredia SR. [online]. 2019. Dostupné na: <https://www.minzp.sk/files/iep/03_vlastny_material_envirostrategia2030_def.pdf>
- [16] Programové priority pre Dobrý kraj. 2018. [online]. 2020. Dostupné na: <https://rabbsk.dobrykraj.sk/wp-content/uploads/2019/05/Programove_priority_Dobry_kraj.pdf>
- [17] Geoparky na Slovensku. Ministerstvo životného prostredia SR. Sekcia geológie a prírodných zdrojov. [online]. 2020. Dostupné na: <<https://www.geopark.sk/>>
- [18] Rozvojová agentúra Banskobystrického samosprávneho kraja, n.o., 2020.
- [19] Ubytovacia štatistika cestovného ruchu – návštevníci 2019. 2020. Ministerstvo dopravy a výstavby SR – Sekcia cestovného ruchu. [online]. 2020. Dostupné na: <<https://www.mindop.sk/ministerstvo-1/cestovny-ruch-7/statistika/ubytovacia-statistika/rok-2019>>
- [20] Štatistický úrad Slovenskej republiky. 2019.

- [21] Konceptcia rozvoja cestovného ruchu Banskobystrického samosprávneho kraja na roky 2016 – 2021, 2016. Banskobystrický samosprávny kraj. [online]. 2020. Dostupné na: <<https://www.bbsk.sk/>>
- [22] Aktualizácia Konceptcie geoparkov SR. 2015. Ministerstvo životného prostredia SR. Sekcia geológie a prírodných zdrojov. [online]. 2020. Dostupné na: <<https://www.geopark.sk/>>
- [23] OECD. 2016. An OECD Review of Statistical Initiatives Measuring Tourism at Subnational Level, OECD Tourism Papers, 2016/01, OECD Publishing, Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/5jln3b32hq7h-en>
- [24] Measuring the Sustainability of Tourism. UNWTO. [online]. 2020. Dostupné na: <<https://www.unwto.org/standards/working-group-of-experts-on-mst>>
- [25] Zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov.
- [26] Convention on Biological Diversity. 1992. United Nations. [online]. 2019. Dostupné na: <<https://www.cbd.int/doc/legal/cbd-en.pdf>>
- [27] Indikátory stavu a ochrany biodiverzity. 2020. Enviroportal. Informačný portál rezortu MŽP SR. [online]. 2021. Dostupné na: <<https://www.enviroportal.sk/indicator/detail?id=121&print=yes>>
- [28] Štátna ochrana prírody SR. 2020. Prehľad chránených území. [online]. 2021. Dostupné na: <<http://www.sopsr.sk/web/?cl=114>>.
- [29] Ministerstvo životného prostredia SR. Natura 2000. [online]. 2021. Dostupné na: <<https://www.minzp.sk/natura2000/>>.
- [30] Ministerstvo životného prostredia SR. Územia medzinárodného významu. [online]. 2021. Dostupné na: <<https://www.minzp.sk/ochrana-prirody/medzinarodne-dohovory/uzemia-medzinarodneho-vyznamu/>>.
- [31] Národný park Slovenský kras. [online]. 2021. Dostupné na: <<http://npslovenskykras.sopsr.sk/>>
- [32] Akčný plán Biosférickej rezervácie Poľana. 2014. [online]. 2021. Dostupné na: <http://chkopolana.sopsr.sk/wp-content/uploads/2020/05/AkcnyPlan_BRPolana_2014.pdf>
- [33] Nariadenie vlády SR č. 182/1997 Z.z. o Národnom parku Nízke Tatry
- [34] Nariadenie vlády SR č. 140/2002 Z.z. zo 6.3.2002, ktorým sa vyhlasuje Národný park Veľká Fatra - úč. od 1.4.2002
- [35] Nariadenie vlády SR č. 259/1997 Z.z. ktorým sa vyhlasuje Národný park Muránska planina
- [36] Nariadenie vlády SR č. 101/2002 Z.z. z 13.2.2002, ktorým sa vyhlasuje Národný park Slovenský kras
- [37] Vyhláška Ministerstva kultúry SSR č. 124/1979 Zb. z 22.9.1979, ktorou sa vyhlasuje chránená krajinná oblasť Štiavnické vrchy
- [38] Vyhláška Ministerstva životného prostredia SR č. 431/2001 Z.z. z 3.9.2001 o Chránenej krajinskej oblasti Poľana - účinnosť od 1.1.2002
- [39] Vyhláška Ministerstva kultúry SSR č. 113/1989 Zb. o Chránenej krajinskej oblasti Cerová vrchovina zo dňa 18. októbra 1989, aktualizovaná 3.9.2021 vyhláškou MŽP SR č. 433/2001 Z.z. o Chránenej krajinskej oblasti Cerová vrchovina
- [40] Vyhláška Ministerstva kultúry Slovenskej socialistickej republiky č. 58/1985 Zb. ktorou sa vyhlasuje chránená krajinná oblasť Ponitrie v znení zákona č. 287/1994 Z. z.

PRÍLOHY

Príloha 1 Prehľad strategických dokumentov na medzinárodnej a národnej úrovni

Prehľad nadnárodných dokumentov

Medzinárodné dokumenty a rámce – OSN
Deklarácia z Rio de Janeiro o životnom prostredí a rozvoji (1992)
Agenda 21
Agenda 2030 pre udržateľný rozvoj (2015)
Globálny etický kódex cestovného ruchu
Dohovor o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva
Dohovor o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva
Strategické dokumenty na nadregionálnej úrovni
Karpatský dohovor (2003) a relevantné sektorové Protokoly
Stratégia pre rozvoj trvalo udržateľného cestovného ruchu v Karpatoch
Strategické dokumenty na úrovni EÚ
Spoločná práca pre budúcnosť cestovného ruchu v Európe
Európsky dohovor o krajine
Šiesty environmentálny akčný program Únie
Základná orientácia na trvalo udržateľný európsky cestovný ruch
Uznesenie Európskeho parlamentu o nových perspektívach a nových výzvach pre trvalo udržateľný európsky cestovný ruch
Obnovená politika EÚ v oblasti cestovného ruchu: Za pevnejšie partnerstvo v rámci európskeho cestovného ruchu
Agenda pre trvalo udržateľný a konkurencieschopný európsky cestovný ruch
Európa ako popredná svetová destinácia cestovného ruchu – nový politický rámec pre európsky cestovný ruch
Dunajská stratégia a Akčný plán
Územná Agenda Európskej únie 2020
Koncepcia na ochranu vodných zdrojov Európy
Siedmy environmentálny akčný program Spoločenstva "Dobry život v rámci možností našej planéty"
Ôsmy environmentálny akčný program Spoločenstva "Spoločne zvrátiť trendy"
Územná Agenda Európskej únie 2030 "Budúcnosť pre všetky miesta"

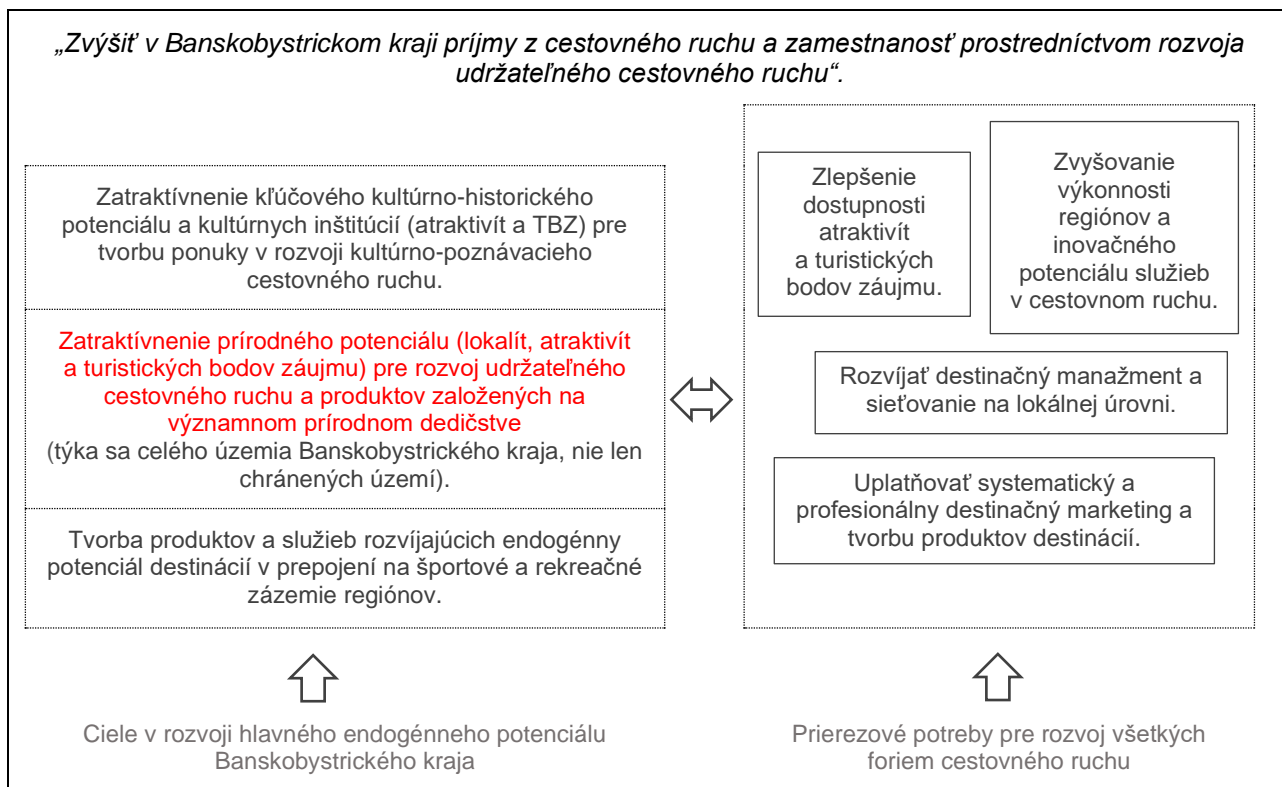
Prehľad dokumentov na národnej úrovni

Vláda SR
Programové vyhlásenie vlády SR 2020-2024
Vízia a stratégia rozvoja Slovenska do roku 2030
Aktualizácia národnej stratégie regionálneho rozvoja (na roky 2014 až 2020)
Ministerstvo dopravy a výstavby SR
Koncepcia územného rozvoja Slovenska - KURS2001 (v znení KURS2011)
Stratégia rozvoja cestovného ruchu do roku 2020
Aktualizácia marketingovej stratégie Sekcie cestovného ruchu na roky 2019 - 2020
Ministerstvo životného prostredia SR
Agenda 21
Národná stratégia trvalo udržateľného rozvoja
Aktualizovaná národná stratégia ochrany biodiverzity do roku 2020 a Akčný plán pre implementáciu opatrení vyplývajúcich z Aktualizovanej národnej stratégie ochrany biodiverzity do roku 2020
Stratégia environmentálnej politiky Slovenskej republiky do roku 2030
Stratégia adaptácie Slovenskej republiky na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy
Akčný plán pre implementáciu Stratégie adaptácie SR na zmenu klímy (v procese)
Scenáre pre prírodu Slovenska do roku 2050
Rezortná koncepcia environmentálnej výchovy, vzdelávania a osvetu do roku 2025
Koncepcia ochrany prírody a krajiny do roku 2030 (v procese)
Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR
Národný program stabilizácie a rozvoja slovenského včelárstva na roky 2019/2020 až 2021/2022
Koncepcia lesnej pedagogiky

Zdroj: Analýza strategických dokumentov so zameraním na podmienky a predpoklady rozvoja prírodného cestovného ruchu na Slovensku, 2020 (spracovaná v rámci projektu „Menej bariér pre viac úžitku z prírody“) doplnené o podnety členov pracovnej skupiny.

Príloha 2 Návrh cieľov BBSK v rozvoji cestovného ruchu na roky 2021 - 2027

Navrhované ciele v rozvoji cestovného ruchu v rámci pripravovaného hlavného strategického dokumentu Banskobystrického kraja pre roky 2021 – 2027³⁵.

³⁵ Integrovaná územná stratégia BBSK pre programové obdobie rokov 2021 – 2027 (v príprave). Dostupné na: <https://www.bbsk.sk/Strategick%C3%A9dokumenty.aspx>

Príloha 3 Prepočítaná intenzita prenocovaní a hustota kapacít

Intenzita prenocovaní a hustota ubytovacích kapacít prepočítané na plochu zastaveného územia a počet obyvateľov obce.

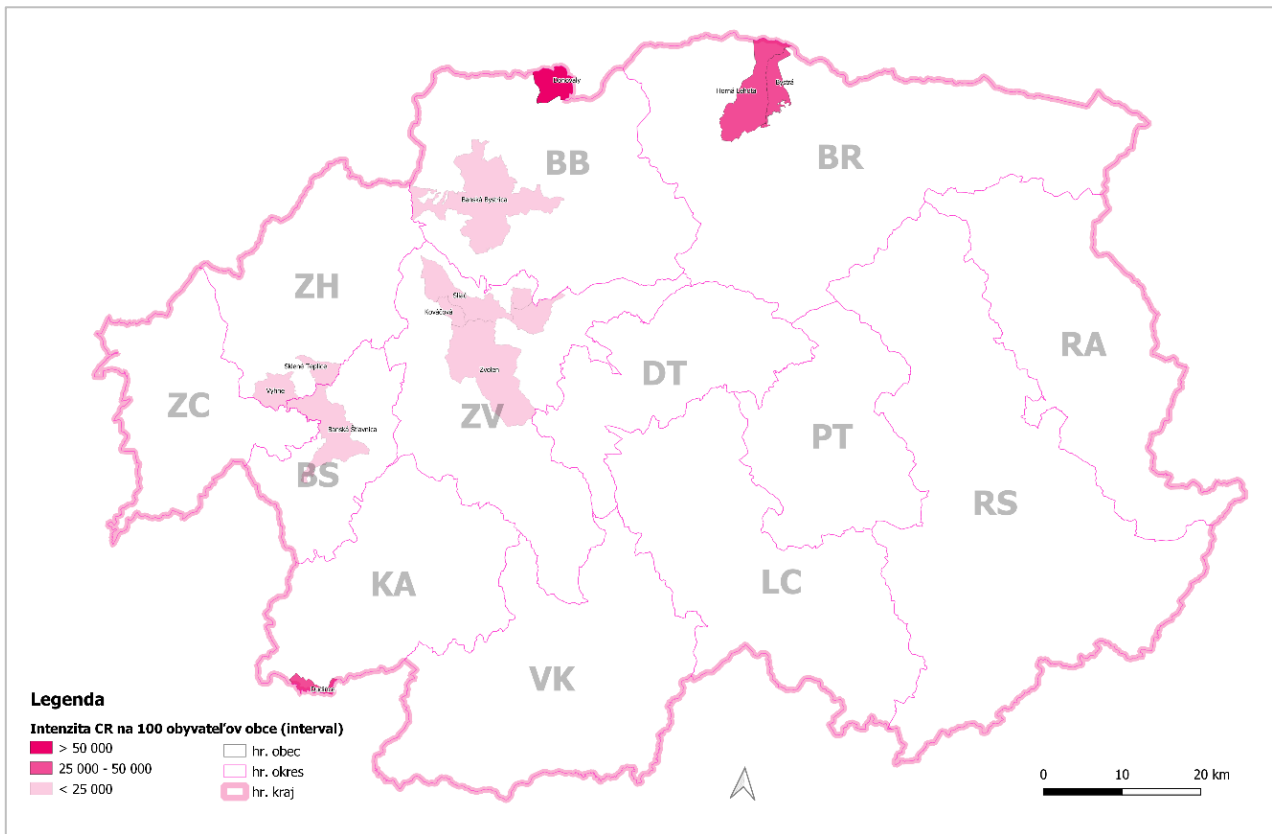
Metodika

Indikátorom udržateľnosti v cestovnom ruchu sa dlhodobo venuje viacero medzinárodných inštitúcií. Určenie ich hraničných hodnôt je však v slovenských podmienkach veľmi problematické z dôvodu nedostupnosti dát. UNWTO zostavila expertnú skupinu, ktorej účelom je navrhnúť set indikátorov v nadväznosti na napĺňanie cieľov Agendy 2030 [24]. Nie všetky indikátory je možné v súčasnosti na Slovensku merať na regionálnej úrovni z dôvodu nedostupnosti štatistických údajov (napríklad zamestnanosti v cestovnom ruchu, jej podielu na celkovej zamestnanosti, podielu cestovného ruchu na HDP a iné). Medzi základné ukazovatele patrí aj určenie turistickej hustoty a intenzity, ktoré niektoré krajiny už dlhšie používajú na to, aby určili, ako je rozvoj cestovného ruchu „rozložený“ v rámci krajiny, regiónu, destinácií alebo stredísk, ale aj v čase, čiže počas jednotlivých sezón (napríklad Rakúsko) [23].

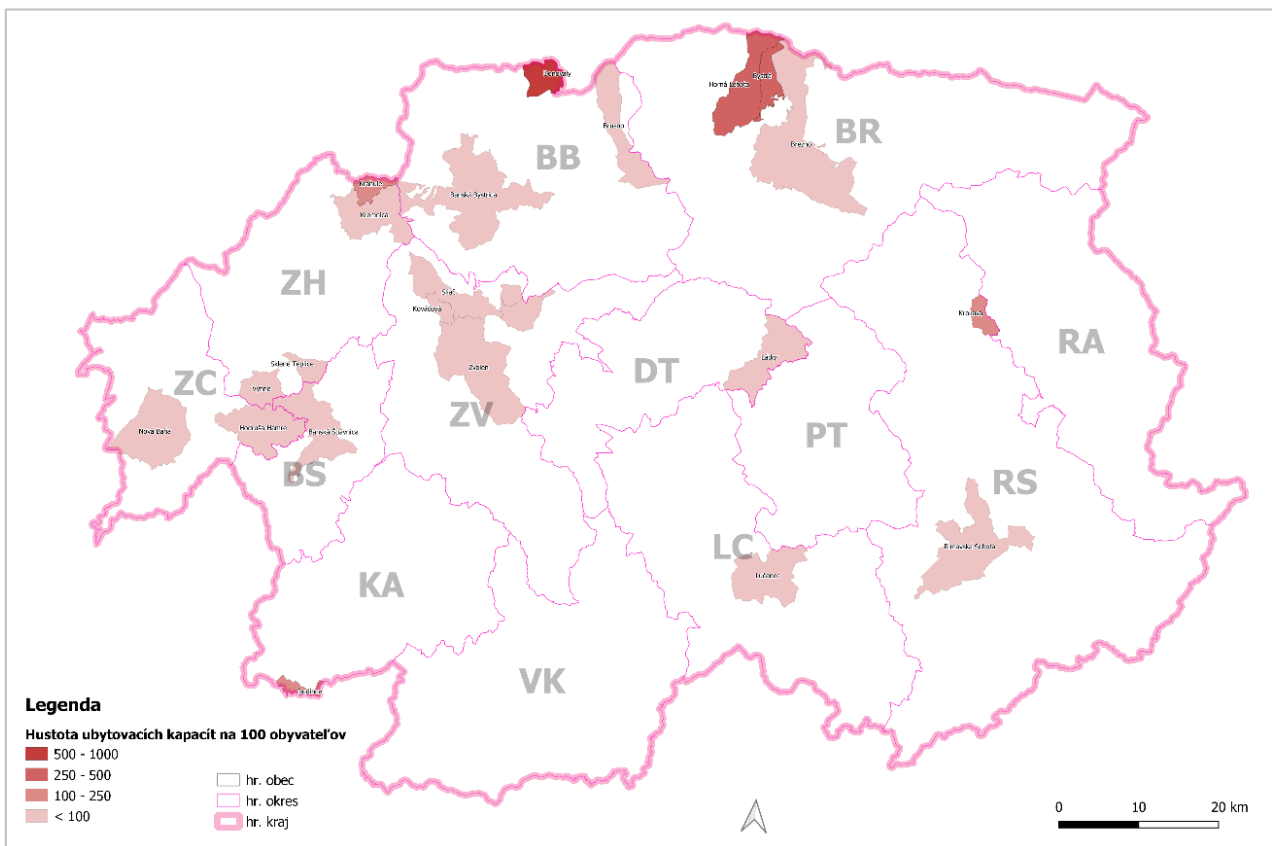
Prepočet počtu prenocovaní (intenzity prenocovaní) a hustoty ubytovacích kapacít na počet obyvateľov obce a na plochu zastaveného územia obce môže naznačiť nielen ekonomický, ale najmä sociálny a environmentálny rozmer koncentrácie ubytovacích kapacít a investičnej aktivity. Vzhľadom na to, že na Slovensku nie sú na národnej úrovni, ani na úrovni jednotlivých chránených území, prípadne iných geografických celkov v súčasnosti vymedzené žiadne indikátory udržateľnosti, pre účely tejto Konceptie a zároveň získania určitého benchmarkingu bola na úrovni obcí Banskobystrického kraja a chránených území modelovo vypočítaná turistická intenzita = intenzita prenocovaní a turistická hustota = hustota ubytovacích kapacít v týchto variantoch:

1. Intenzita prenocovaní = počet prenocovaní (rok 2019)
2. Intenzita prenocovaní na 100 obyvateľov obce
3. Intenzita prenocovaní na km² zastaveného územia obce
4. Hustota ubytovacích kapacít = počet stálych lôžok na území obce
5. Hustota ubytovacích kapacít na 100 obyvateľov obce
6. Hustota ubytovacích kapacít na km² zastaveného územia obce

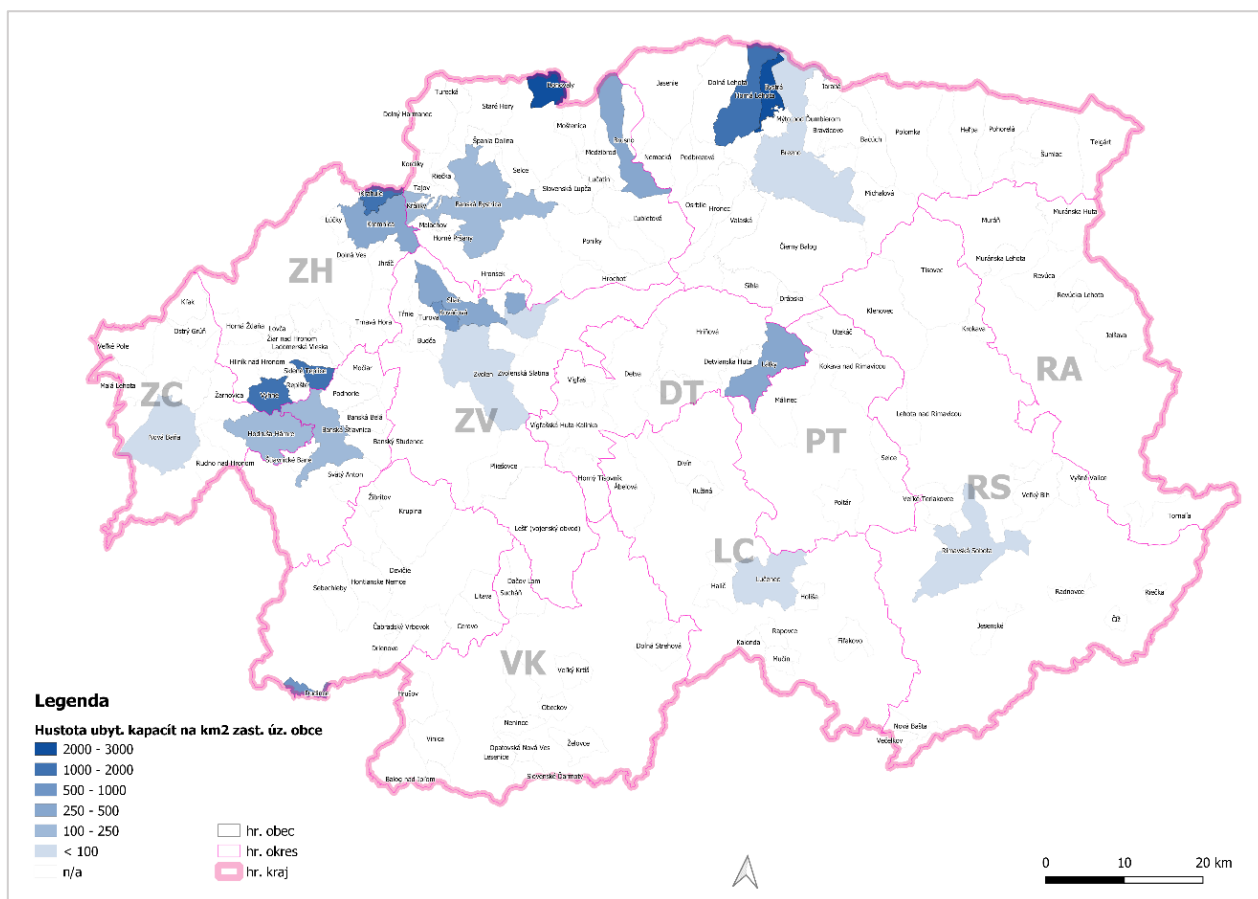
Pre jednotlivé indikátory boli obce Banskobystrického kraja zatriedené do intervalov, pričom z hľadiska ich opisu v jednotlivých územiach je rozhodujúci aj charakter obce a rozvíjaného potenciálu, resp. jeho citlivosti na návštevnosť a typ produktu (mestské, kúpeľné, horské a pod.). Určené intervaly **plnia len porovnávaciu funkciu** pre územie Banskobystrického kraja. Je dôležité zdôrazniť, že ide o stále lôžka ubytovacích zariadení vedených v registri ubytovacích zariadení ŠÚSR, avšak počet ostatných tu vybudovaných objektov na rekreačné účely sa odhaduje na niekoľkonásobne vyšší. Ide predovšetkým o objekty apartmánového bývania, ktorých vlastníckmi nie sú väčšinou domáci obyvatelia, ale obyvatelia s trvalým pobytom v iných častiach Slovenska.

Intenzita prenocovaní (počet) na 100 obyvateľov obce v Banskobystrickom kraji (2019).
 Zdroj: Rozvojová agentúra BBSK, n.o., 2020.

Hustota ubytovacích kapacít na 100 obyvateľov obce v Banskobystrickom kraji (2019).
 Zdroj: Rozvojová agentúra BBSK, n.o., 2020.

Hustota ubytovacích kapacít na km² zastavaného územia obce v Banskobystrickom kraji (2019).

Zdroj: Rozvojová agentúra BBSK, n.o., 2020.

Príloha 4 Základné charakteristiky návštevníkov CHÚ zapojených do prieskumu

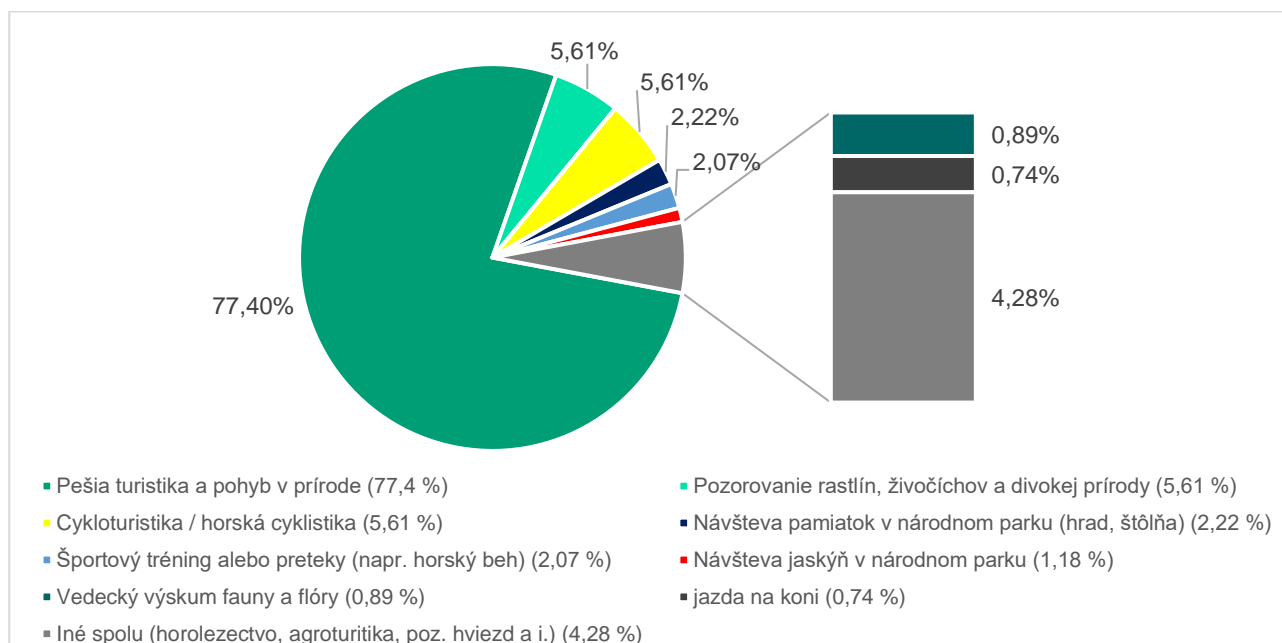
Základné charakteristiky neodrážajú presné zloženie súčasných návštevníkov chránených území, pretože boli cielene oslovení najmä návštevníci na trasách, nie v tematických parkoch, areáloch a zariadeniach stredísk, ktorí sa tiež podieľajú na pobytovom cestovnom ruchu.

Až pre 42 % respondentov bola návšteva chráneného územia a s tým spojený pobyt v prírode hlavným dôvodom prečo do regiónu prišli (prišli na rôzny počet dní, ktoré v chránenom území strávili). Zároveň bolo ďalších 23 % návštevníkov v chránenom území preto, že si urobilo v regióne jednodňový výlet. Pre 17 % návštevníkov bolo hlavným motívom návštevy regiónu, že tu chceli stráviť letnú dovolenku a pre 13 % víkendový pobyt. Či bola príroda a zrovna návšteva CHÚ hlavný motív, alebo jeho návštevu spojili návštevníci na jednodňovom výlete, víkendovom pobyte alebo počas letnej dovolenky aj s inými aktivitami, alebo jeho výber ovplyvnili aj iné skutočnosti, návštevníci neuviedli. Len 5 % návštevníkov bolo v regióne kvôli pracovnej ceste, konferencii alebo odbornom seminári, návšteve rodiny a známych alebo regiónom len prechádzalo a popri tom chránené územie navštívili. Aj pre týchto návštevníkov môže produkt v prírodnom cestovnom ruchu (napríklad sprevádzaný produkt) doplniť pobyt v regióne.

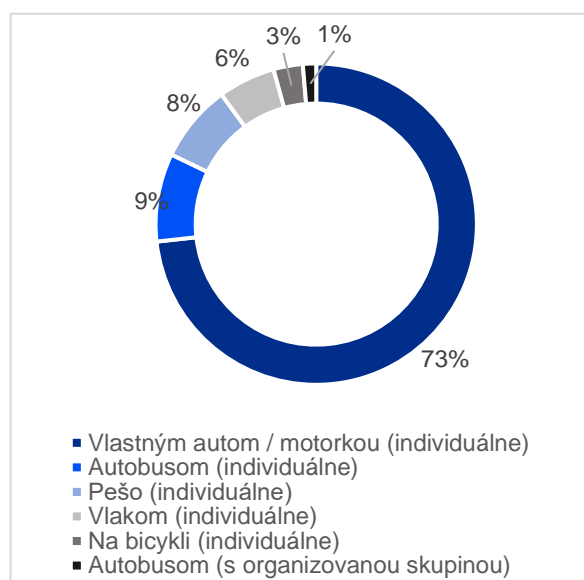
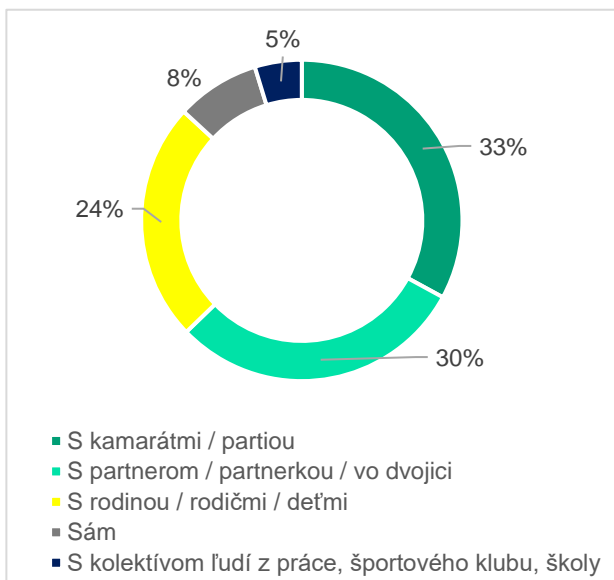
Hlavný motív návštevy regiónu návštevníka chráneného územia osloveného v prieskume.

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2020.

Najčastejšie vykonávané aktivity v chránených územiach Banskobystrického kraja (návštevníci, ktorí sa zapojili do prieskumu).

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2020.

Štruktúra návštevníkov chránených území Banskobystrického kraja, ktorí sa zapojili do prieskumu podľa toho, s kým a akým spôsobom pricestovali do chráneného územia.

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2020.

Príloha 5 Charakteristika chránených území v Banskobystrickom kraji

Národný park Nízke Tatry

Dátum vyhlásenia	01.01.1978
Aktuálna vyhláška	Nariadenie vlády SR č. 182/1997 Z.z. o Národnom parku Nízke Tatry [33]
Katastrálne územia obcí	Banskobystrický kraj: <u>Bacúch, Beňuš, Braváčovo, Brezno, Brusno, Bystrá, Dolná Lehota, Heľpa, Hiadel, Horná Lehota, Jarabá, Jasenie, Moštenica, Mýto pod Ďumbierom, Podkonice, Pohorelá, Pohronský Bukovec, Polomka, Šumiac, Telgárt, Závadka nad Hronom,</u> Žilinský kraj: Demänovská Dolina, Dúbrava, Liptovský Mikuláš (časť Iľanovo, časť Ploštín), Kráľova Lehota, Lazisko, Liptovská Lúžna, Liptovská Osada, Liptovská Porúbka, Liptovská Štiavnica, Liptovské Kľačany, Liptovský Ján, Malužiná, Nižná Boca, Partizánska Ľupča, Pavčina Lehota, Ružomberok, Východná, Vyšná Boca, Závažná Poruba, Liptovská Teplička, Vernár a Vikartovce
Ochranné pásmo	Banskobystrický kraj: okres Banská Bystrica a Brezno. Žilinský kraj: okres Ružomberok a Liptovský Mikuláš. Prešovský kraj: okres Poprad.
Výmera	72 842 ha 110 162 ha (ochranné pásmo)
Počet prenocovaní na území Banskobystrického kraja (2019): 418 268	

NP Veľká Fatra

Dátum vyhlásenia	01.04.2002
Aktuálna vyhláška	Nariadenie vlády SR č. 140/2002 Z.z. zo 6.3.2002, ktorým sa vyhlasuje Národný park Veľká Fatra - úč. od 1.4.2002 [34]
Katastrálne územia obcí	Banskobystrický kraj: <u>Dolný Harmanec, Staré Hory, Turecká a Motyčky</u> Žilinský kraj: Liptovská Osada, Liptovské Revúce, Ružomberok, Ľubochňa (okres Ružomberok), Blatnica, Folkušová, Necpaly, Belá-Dulice a Turčianske Jaseno (okres Martin), Mošovce a Rakša (okres Turčianske Teplice)
Ochranné pásmo	Banskobystrický kraj: <u>Dolný Harmanec, Harmanec a Staré Hory</u> Žilinský kraj: Liptovská Osada, Ružomberok, Hubová, Ľubochňa a Stankovany (okres Ružomberok), Kraľovany (okres Dolný Kubín), Šútovo, Krpeľany, Turany, Nolčovo, Konské, Podhradie, Turčianska Štiavnička, Sklabinský Podzámok, Záborie, Sklabiňa, Turčianske Jaseno, Belá-Dulice, Folkušová a Blatnica (okres Martin), Mošovce, Rakša, Háj, Turčiansky Michal a Čremošné (okres Turčianske Teplice)
Výmera	40 371 ha 26 133 ha (ochranné pásmo)
Počet prenocovaní na území Banskobystrického kraja (2019): 12 748	

Národný park Muránska Planina

Dátum vyhlásenia	01.10.1997
Aktuálna vyhláška	Nariadenie vlády SR č. 259/1997 Z.z. ktorým sa vyhlasuje Národný park Muránska planina [35]
Katastrálne územia obcí	Banskobystrický kraj <u>Heľpa, Muránska Huta, Muráň, Pohorelá, Pohronská Polhora, Polomka, Šumiac, Tisovec, Vaľkovňa a Zavadka nad Hronom.</u>
Ochranné pásmo	Banskobystrický kraj: okres Brezno, Revúca a Rimavská Sobota
Výmera	20 317,8021 ha 21 697,9644 ha (ochranné pásmo)
	Počet prenocovaní na území Banskobystrického kraja (2019): 63 514

Národný park Slovenský kras

Dátum vyhlásenia	01.03.2002
Aktuálna vyhláška	Nariadenie vlády SR č. 101/2002 Z.z. z 13.2.2002, ktorým sa vyhlasuje Národný park Slovenský kras [36]
Katastrálne územia obcí	Košický kraj: Ardovo, Bôrka, Brzotín, Dlhá Ves, Drnava, Gemerská Hôrka, Honce, Hrhov, Hrušov nad Turňou, Jablonov nad Turňou, Jovice, Kečovo, Kováčová pri Hrhove, Krásnohorská Dlhá Lúka, Kružná, Kunova Teplica, Lipovník pri Rožňave, Lúčka pri Hrhove, Pašková, Plešivec, Rakovnica, Rožňavské Bystré, Silica, Silická Brezová, Silická Jablonica, Slavec, Štítnik, Vidová (okres Rožňava) Debraď, Drienovec, Dvorníky nad Turňou, Hačava, Háj, Jasov, Medzev, Turňa nad Bodvou a Zádiel (okres Košice-okolie).
Ochranné pásmo	Banskobystrický kraj: Gemerský Milhošť, Hucín, Jelšavská Teplica, Mikolčany a Nováčany v Gemeri. (okres Revúca) Košický kraj: Ardovo, Brzotín, Dlhá Ves, Gemerská Hôrka, Hrhov, Hrušov nad Turňou, Jablonov nad Turňou, Jovice, Kečovo, Krásnohorská Dlhá Lúka, Lipovník pri Rožňave, Rozložná, Silica, Silická Brezová, Silická Jablonica, Slavec (okres Rožňava), Dvorníky nad Turňou, Hačava, Medzev, Turňa nad Bodvou, Zádiel (okres Košice-okolie).
Výmera	34 611,0832 ha 11 741,5677 (zóna D)
	Počet prenocovaní na území Banskobystrického kraja (2019): 0 (n/a)

Národný park Slovenský raj

Dátum vyhlásenia	01.03.2002
Aktuálna vyhláška	Nariadenie vlády SR č. 69/2016 Z. z., ktorým sa vyhlasuje Národný park Slovenský raj, jeho zóny a ochranné pásmo [34]
Katastrálne územia obcí	Banskobystrický kraj: Telgárt Prešovský kraj: Hranovnica, Vernár (okres Poprad) Košícký kraj: Dedinky, Dobšiná, Stratená (okres Rožňava), Betlanovce, Hrabušice, Letanovce, Mlynky, Smižany, Spišské Tomášovce (okres Spišská Nová ves).
Ochranné pásmo	Banskobystrický kraj: Telgárt Prešovský kraj: Hranovnica, Spišské Bystré (okres Poprad) Košícký kraj: Dedinky, Dobšiná (okres Rožňava); Betlanovce, Hrabušice, Letanovce, Mlynky, Smižany, Spišské Tomášovce, Spišská Nová Ves (okres Spišská Nová Ves).
Výmera	19 413,67 ha 5 474,76 ha (ochranné pásmo)
	Počet prenocovaní na území Banskobystrického kraja (2019): (n/a)

CHKO Štiavnické vrchy

Dátum vyhlásenia	22.09.1979
Aktuálna vyhláška	Vyhláška Ministerstva kultúry SSR č. 124/1979 Zb. z 22.9.1979, ktorou sa vyhlasuje chránená krajinná oblasť Štiavnické vrchy [37]
Katastrálne územia obcí	Banskobystrický kraj: <u>Antol</u> , <u>Bad'an</u> , <u>Banská Belá</u> , <u>Banská Štiavnica</u> , <u>Banský Studenec</u> , <u>Beluj</u> , <u>Nová Baňa-Brehy</u> , <u>Dekýš</u> , <u>Hliník nad Hronom</u> , <u>Hodruša-Hámre</u> , <u>Ilija</u> , <u>Kopanice</u> , <u>Kozelník</u> , <u>Lehôtka pod Brehy</u> , <u>Močiar</u> , <u>Počúvadlo</u> , <u>Podhorie</u> , <u>Prenčov</u> , <u>Repište</u> , <u>Rudno nad Hronom</u> , <u>Sklené Teplice</u> , <u>Štiavnické Bane</u> , <u>Tekovská Breznica</u> , <u>Trnavá Hora</u> , <u>Voznica</u> , <u>Vyhne</u> , <u>Vysoká</u> , <u>Žarnovica</u> , <u>Žiar nad Hronom</u> , <u>Babina</u> , <u>Bacurov</u> , <u>Devičie</u> , <u>Dobrá Niva</u> , <u>Dubové</u> , <u>Hontianske Nemce</u> , <u>Hronská Breznica</u> , <u>Kraľovce-Krnišov</u> , <u>Krupina</u> , <u>Ladzany</u> , <u>Ostrá Lúka</u> , <u>Sebechleby</u> , <u>Žibritov</u> . Nitriansky kraj: Bohunice, Čajkov, Devičany, Gondovo, Jabloňovce, Nová Dedina, Pukanec, Rybník, Uhliská, Bárovce, Pečenice.
Ochranné pásmo	-
Výmera	77 630 ha
	Počet prenocovaní na území Banskobystrického kraja (2019): 82 485 Pozn: nezahŕňa návštevnosť mesta Banská Štiavnica, Sklených Teplíc a rekreačnej obce Vyhne.

CHKO Poľana

Dátum vyhlásenia	12.08.1981
Aktuálna vyhláška	Vyhláška Ministerstva životného prostredia SR č. 431/2001 Z.z. z 3.9.2001 o Chránenej krajinskej oblasti Poľana - účinnosť od 1.1.2002 [38]
Katastrálne územia obcí	Banskobystrický kraj: <u>Čierny Balog</u> , <u>Detva</u> , <u>Dúbravy</u> , <u>Hriňová</u> , <u>Hrochoť</u> , <u>Hronec</u> , <u>Ľubietová</u> , <u>Očová</u> , <u>Poniky</u> , <u>Povrazník</u> , <u>Sihla</u> , <u>Strelníky</u> a <u>Valaská</u> .
Ochranné pásmo	-
Výmera	20 360,4804 ha
	Počet prenocovaní na území Banskobystrického kraja (2019): 65 769

CHKO Cerová vrchovina

Dátum vyhlásenia	01.01.2002
Aktuálna vyhláška	Vyhláška Ministerstva kultúry SSR č. 113/1989 Zb. o Chránenej krajinskej oblasti Cerová vrchovina zo dňa 18. októbra 1989, aktualizovaná 3.9.2021 vyhláškou MŽP SR č. 433/2001 Z.z. o Chránenej krajinskej oblasti Cerová vrchovina [39]
Katastrálne územia obcí	Banskobystrický kraj: <u>Belina</u> , <u>Bizovo</u> , <u>Blhovce</u> , <u>Čakanovce</u> , <u>Čamovce</u> , <u>Drňa</u> , <u>Dubno</u> , <u>Fíľakovo</u> , <u>Gemerské Dechtáre</u> , <u>Gemerský Jablonec</u> , <u>Hajnáčka</u> , <u>Hodejov</u> , <u>Hodejovec</u> , <u>Hostice</u> , <u>Chrámec</u> , <u>Janice</u> , <u>Jestice</u> , <u>Lipovany</u> , <u>Nová Bašta</u> , <u>Petrovce</u> , <u>Radzovce</u> , <u>Stará Bašta</u> , <u>Šiatorská Bukovinka</u> , <u>Šurice</u> , <u>Tachty</u> a <u>Večelkov</u> .
Ochranné pásmo	-
Výmera	16 771 ha
	Počet prenocovaní na území Banskobystrického kraja (2019): 3 025

CHKO Ponitrie

Dátum vyhlásenia	24.06.1985
Aktuálna vyhláška	Vyhláška Ministerstva kultúry Slovenskej socialistickej republiky č. 58/1985 Zb. ktorou sa vyhlasuje chránená krajinná oblasť Ponitrie v znení zákona č. 287/1994 Z. z.[40]
Katastrálne územia obcí	Banskobystrický kraj: <u>Prochoť</u> , <u>Kľak</u> , <u>Ostrý Grúň</u> , <u>Veľké Pole</u> , <u>Píla</u> , <u>Malá Lehota</u> Nitriansky kraj: <u>Nitra</u> , <u>Žirany</u> , <u>Lefantovce</u> , <u>Jelenec</u> , <u>Kostoľany pod Tríbečom</u> , <u>Ladice</u> , <u>Veľčice</u> , <u>Zlatno</u> , <u>Oponice</u> , <u>Súlovce</u> , <u>Kovarce</u> , <u>Nitrianska Streda</u> , <u>Solčany</u> , <u>Krnča</u> , <u>Veľký Klíž</u> , <u>Klátova Nová Ves</u> , <u>Veľké Uherce</u> , <u>Partizánske</u> , <u>Kolačno</u> , <u>Topoľčany</u> , Trenčiansky kraj: <u>Radobica</u> , <u>Horná Ves</u> , <u>Osľany</u> , <u>Čereňany</u> , <u>Bystričany</u> , <u>Kamenec pod Vtáčnikom</u> , <u>Podhradie</u> .
Ochranné pásmo	-
Výmera	37 665,41 ha
	Počet prenocovaní na území Banskobystrického kraja (2019): 4 248

Maloplošné chránené územia

Chránené areály (CHA) v Banskobystrickom kraji (spolu 39)

CHA Alúvium Blhu	CHA Holica	CHA Lúky pod Ukorovou
CHA Arborétum Borová hora	CHA Horná Chrapková	CHA Malachovské skalky
CHA Arboretum Kysihybel	CHA Hrabovo	CHA Martinovská nádrž
CHA BANSKOŠTIAVNICKÁ botanická záhrada	CHA Hrochotská Bukovina	CHA Meandre Kamenistého potoka
CHA Beležír	CHA Hrončičača	CHA Michalštolníanske rašelinisko
CHA Brezinky	CHA Ivanov salaš	CHA Pod Šťavicou
CHA Brvnište	CHA Jakub	CHA Revištský rybník
CHA Cerínsky potok	CHA Jasenina	CHA Rovnianska gaštanica
CHA Dekrétovej porast	CHA Jelenecká jaskyňa	CHA Suchá dolina
CHA Dolná Zálomská	CHA Krásno	CHA Tunel pod Dielikom
CHA Fenek	CHA Kúpna hora	CHA Vachtové jazierko
CHA Gavurky	CHA Lúka pod cintorínom	CHA Vinohrady
CHA Hikóriový porast	CHA Lúky pod Besníkom	CHA Volavčia kolónia

Prírodné rezervácie (PR) v Banskobystrickom kraji (spolu 86).

PR Bacúšska jelšina	PR Jajkovská sutina	PR Príbrežie Ružinej
PR Barania hlava	PR Jelšovec	PR Príslopy
PR Baranovo	PR Kamenné more	PR Prosisko
PR Bralce	PR Kamenný jarok	PR Pstruša
PR Breznianska skalka	PR Kerčík	PR Rohozníanska jelšina
PR Bujacia lúka	PR Kiarovský močiar	PR Rosiarka
PR Bujakov vrch	PR Klenovské blatá	PR Ružinské jelšiny
PR Cúdeninský močiar	PR Kojatín	PR Ryžovisko
PR Čačinská cerina	PR Kopa	PR Seleštianska stráň
PR Čebovská lesostep	PR Kopec	PR Sokolec
PR Čertova dolina	PR Kozlinec	PR Stará kopa
PR Dálovský močiar	PR Kremnický Štós	PR Steblová skalka
PR Dedinská hora	PR Mackov bok	PR Suché doly
PR Fabova hoľa	PR Mačinová	PR Svetlianska cerina
PR Gajdošovo	PR Mačková	PR Svrčinník
PR Habáňovo	PR Martalúzka	PR Szaboóva skalka
PR Hajnáčsky hradný vrch	PR Mašianske skalky	PR Šinkov salaš
PR Harmanecký Hlboký jatok	PR Meandre Hrona	PR Štroky
PR Havrania dolina	PR Modrokamenská lesostep	PR Šupín
PR Havranie skaly	PR Mokrú Poľana	PR Ťahan
PR Hlboký jarok	PR Nad Furmancom	PR Trstie
PR Hodošov les	PR Ostrá skalka	PR Uňadovo
PR Holik	PR Pavelcovo	PR Urpínska lesostep
PR Holy vrch	PR Periská	PR VN Gemerský Jablonec
PR Horné lazy	PR Pod Dudášom	PR Vrchovisko pri Pohorel. Maši
PR Horný Červený les (Vereš)	PR Podlavické výmole	PR Vrchslatina
PR Hradište	PR Pokoradzské jazierka	PR Zdychavské skalky
PR Ipeľské hony	PR Predajníanska slatina	PR Zlatníanske skalky
PR Jabloňovský Roháč	PR Pri Bútľavke	

Národné prírodné rezervácie (NPR) v Banskobystrickom kraji (spolu 36)

NPR Badínsky prales	NPR Kášter	NPR Príboj
NPR Boky	NPR Klenovský Vepor	NPR Ragáč
NPR Cigánka	NPR Kurinecká dubina	NPR Rohy
NPR Čabrad	NPR Ľubietovský Vepor	NPR Sitno
NPR Dobročský prales	NPR Malá Stožka	NPR Skalka
NPR Harmanecká tisina	NPR Masiarsky bok	NPR Šarkanica
NPR Hnilecká jelšina	NPR Mláčik	NPR Šiance
NPR Hradová	NPR Plavno	NPR Šomoška
NPR Hrdzavá	NPR Pod Latiborskou hoľou	NPR Veľká Stožka
NPR Hrončeký grúň	NPR Pohanský hrad	NPR Vtáčnik
NPR Javorníková	NPR Poludnica	NPR Zadná Poľana
NPR Kašivárová	NPR Ponická dúbava	NPR Zlatnica

Prírodné pamiatky (PP) v Banskobystrickom kraji (spolu 52).

PP Bátorový balvan PP Belinské skaly PP Burda PP Čakanovský profil PP Dekrétova jaskyňa PP Dudinské travertíny PP Havranka PP Horná Roveň PP Chvalovská jaskyňa PP Ihráčske kamen. more PP Jalovské vrstvy PP Jánošíkova skala PP Jánošíkova skrýša PP Jastrabská skala PP Kalamárka PP Kamenistý potok PP Kamenná diera PP Kamenná žena	PP Kapitulske bralá PP Kosihovský Kamenný vrch PP Králická tiesňava PP Krehora PP Kremenica PP Kriváňsky potok - časť PP Krupinské bralce PP Lipovianske pieskovce PP Ľupčiansky skalný hrieb PP Majerova skala PP Malá Drienčanska jaskyňa PP Mara medvedia PP Melichova skala PP Morské oko PP Moštenické travertíny PP Mučínka jaskyňa PP Netopieria jaskyňa	PP Ostrovica PP Ponická jaskyňa PP Predajnianske vodopády PP Putikov vršok PP Pyramída PP Sixova stráň PP Soví hrad PP Spády PP Tajovská kopa PP Tesárska roklina PP Turovský sopúch PP Veporské skalky PP Vešeléniho jaskyňa PP Zaboda PP Zakylske pleso PP Zolná PP Zolniansky lahar
---	---	--

Národné prírodné pamiatky (NPP) v Banskobystrickom kraji (spolu 10)

NPP Andezitové kamenné more NPP Bobačka NPP Bystrianska jaskyňa NPP Harmanecká jaskyňa	NPP Jaskyňa mŕtvych netopierov NPP Kostná dolina NPP Mičinské travertíny	NPP Podbanište NPP Starohutiensky vodopád NPP Vodopád Bystrého potoka
---	--	---

Územia európskej sústavy chránených území Natura 2000

Chránené vtáčie územia (CHVÚ) v Banskobystrickom kraji (spolu 7)

SKCHVU003	Cerová vrchovina a Rimavská kotlina
SKCHVU022	Poľana
SKCHVU017	Muránska planina - Stolica
SKCHVU021	Poiplie
SKCHVU033	Veľká Fatra
SKCHVU053	Slovenský raj
SKCHVU018	Nízke Tatry

Územia európskeho významu (ÚEV) v Banskobystrickom kraji (spolu 134 vrátane C etapy)

SKUEV0001	Tri peniažky	SKUEV0212	Muteň	SKUEV0319	Poľana
SKUEV0002	Lúky pod Ukorovou	SKUEV0216	Sitno	SKUEV0357	Cerová vrchovina
SKUEV0003	Rimava	SKUEV0225	Muránska planina	SKUEV0358	Soví hrad
SKUEV0008	Repiská	SKUEV0238	Veľká Fatra	SKUEV0359	Dechtárske vinice
SKUEV0009	Koryto	SKUEV0241	Svrčinník	SKUEV0360	Beležíř
SKUEV0013	Stráž	SKUEV0244	Harmanec. Hlboký jarok	SKUEV0361	Vodokáš
SKUEV0015	Dolná Bukovina	SKUEV0245	Boky	SKUEV0362	Pieskovcové chrby
SKUEV0018	Lúka pod cintorinom	SKUEV0246	Šupín	SKUEV0363	Ťahan
SKUEV0023	Tomov štál	SKUEV0247	Rohy	SKUEV0364	Pokoradzské jazierka
SKUEV0035	Čebovská lesostep	SKUEV0248	Močidlianska skala	SKUEV0365	Dáľovský močiar
SKUEV0036	Litava	SKUEV0249	Hrbatá lúčka	SKUEV0366	Drienčanský kras
SKUEV0044	Badínsky prales	SKUEV0257	Alúvium Ipľa	SKUEV0383	Ponická dúbava
SKUEV0045	Kopa	SKUEV0258	Tlstý vrch	SKUEV0384	Klenovské Blatá
SKUEV0046	Javorinka	SKUEV0259	Stará hora	SKUEV0399	Bacúšska jelšina
SKUEV0047	Dobročský prales	SKUEV0260	Mäsiarsky bok	SKUEV0400	Detviarsky potok
SKUEV0052	Seleštianska stráň	SKUEV0261	Dedinská hora	SKUEV0402	Bradlo
SKUEV0053	Kiarovský močiar	SKUEV0262	Čajkovské brale	SKUEV0593	Sokolec
SKUEV0054	Cúdeninský močiar	SKUEV0263	Hodrušská hornat.	SKUEV0638	Revištský rybník
SKUEV0055	Ipeľské hony	SKUEV0264	Klokoč	SKUEV0640	Bujačia lúka
SKUEV0056	Habáňovo	SKUEV0265	Suť	SKUEV0669	Drieňové
SKUEV0062	Príboj	SKUEV0266	Skalka	SKUEV0684	Jelšovec
SKUEV0112	Slovenský raj	SKUEV0273	Vtáčnik	SKUEV0694	Vrchslatina
SKUEV0149	Mackov bok	SKUEV0281	Třstie	SKUEV0695	Rohoznianska jelšina
SKUEV0151	Pohorels. vrchovisko	SKUEV0282	Tisovský kras	SKUEV0728	Podpoľana
SKUEV0153	Horné lazy	SKUEV0283	Lúky pod Besníkom	SKUEV0729	Rosiarka
SKUEV0154	Suchá dolina	SKUEV0284	Teplické stráne	SKUEV0730	Hodošov les
SKUEV0186	Mláčky	SKUEV0285	Alúvium Muráňa	SKUEV1013	Stráž
SKUEV0198	Zvolen	SKUEV0297	Brezinky	SKUEV1149	Mackov bok
SKUEV0199	Plavno	SKUEV0298	Brvnište	SKUEV1297	Brezinky
SKUEV0200	Klenovský Vepor	SKUEV0299	Baranovo	SKUEV1302	Ďumbierske Tatry
SKUEV0201	Gavurky	SKUEV0301	Kopec	SKUEV1303	Alúvium Hrona
SKUEV0202	Trešková	SKUEV0302	Ďumbierske Tatry	SKUEV1357	Cerová vrchovina
SKUEV0203	Stolica	SKUEV0303	Alúvium Hrona	SKUEV1362	Pieskovcové chrby
SKUEV0204	Homola	SKUEV0310	Kráľovohoľské Tatry		
C ETAPA					
SKUEV0814	Hubovo	SKUEV0863	Nad Kostolnicou	SKUEV0956	Ľuborečské dubiny
SKUEV0816	Horný tok Ipľa	SKUEV0864	Holý vršok	SKUEV0957	Uderinky
SKUEV0817	Rimava a Slaná	SKUEV0865	Rataj	SKUEV0958	Stredný tok Ipľa
SKUEV0855	Dedkovo	SKUEV0872	Jedzina	SKUEV0959	Galamia
SKUEV0856	Dolná Zálomska	SKUEV0875	Čierny hrad	SKUEV0969	Hradné lúky
SKUEV0857	Mičinské travertíny	SKUEV0889	Medovarské dubiny	SKUEV2216	Sitno
SKUEV0858	Horná skala	SKUEV0890	Pírovské	SKUEV2284	Teplické stráne
SKUEV0859	Ľubiet. dúbavy	SKUEV0891	Domanické stráne	SKUEV2285	Alúvium Muráňa
SKUEV0860	Iliašská dolina	SKUEV0892	Dolný Chlm	SKUEV2357	Cerová vrchovina
SKUEV0861	Riečanské lúky	SKUEV0893	Kunešovské lúky	SKUEV2366	Drienčanský kras
SKUEV0862	Predajnian.slatina	SKUEV0947	Stredný tok Hrona	SKUEV2392	Brezovská stráň

Príloha 6 Návštevnícke hodnotenie vybraných chránených území v Banskobystrickom kraji

Národný park Nízke Tatry

	SPOKOJNÍ	NESPOKOJNÍ
kvalita a priechodnosť turistických chodníkov	94,8%	5,2%
navigačný systém	91,6%	8,4%
možnosti nákupu lokálnych produktov a suvenírov	87,8%	12,2%
informačný servis	85,7%	14,3%
atraktívnosť pamiatok	85,7%	14,3%
atmosféra a vzhľad	82,3%	17,7%
čistota národného parku	80,3%	19,7%
parkovacie možnosti	77,2%	22,8%
kvalita cyklotrás	68,8%	31,3%

NP Veľká Fatra

	SPOKOJNÍ	NESPOKOJNÍ
atmosféra a vzhľad	95,8%	4,2%
kvalita a priechodnosť turistických chodníkov	94,9%	5,1%
navigačný systém	93,3%	6,7%
kvalita cyklotrás	89,9%	10,1%
atraktívnosť pamiatok	88,9%	11,1%
čistota národného parku	87,9%	12,1%
parkovacie možnosti	80,6%	19,4%
možnosti nákupu lokálnych produktov a suvenírov	72,7%	27,3%
informačný servis	70,5%	29,5%

Národný park Muránska Planina

	SPOKOJNÍ	NESPOKOJNÍ
atmosféra a vzhľad	95,8%	4,2%
čistota národného parku	93,3%	6,7%
informačný servis	92,0%	8,0%
atraktívnosť pamiatok	91,5%	8,5%
navigačný systém	89,5%	10,5%
možnosti nákupu lokálnych produktov a suvenírov	89,1%	10,9%
kvalita a priechodnosť turistických chodníkov	88,3%	11,7%
parkovacie možnosti	75,4%	24,6%
kvalita cyklotrás	70,9%	29,1%

Príloha 7 Silné a slabé stránky chránených území v Banskobystrickom kraji

Silnou stránkou regiónov a destinácií Banskobystrického kraja je **rozvoj cestovného ruchu založený na princípoch destinačného manažmentu** prostredníctvom Oblastných organizácií cestovného ruchu a Krajskej organizácie cestovného ruchu a postupné zvyšovanie ich stability. Tieto organizácie majú osvojené princípy destinačného manažmentu a realizujú rôzne rozvojové zámery aj marketingový manažment v cestovnom ruchu. Tiež je tu vytvorená silná sieť miestnych akčných skupín, ktoré plnia dôležitú funkciu pri realizácii rozvojových potrieb regiónov. V kraji je množstvo aktívnych združení a ďalších subjektov, ktoré sa podieľajú na rozvoji potenciálu kraja.

Slabými stránkami sú:

- chýbajúca spolupráca a sieťovanie všetkých kľúčových aktérov v užších geografických hraniciach CHÚ. Úzka spolupráca v chránených územiach je veľkou výzvou, pretože v ich geografických hraniciach vykonáva aktivity veľké množstvo aktérov (čo je spojené aj s tým, že sú osobitne atraktívne v porovnaní s inými územiami kraja) (viď časť 2.4). Ich ciele sa môžu javiť ako protichodné, čo často vyplýva len z chýbajúceho vzájomného dialógu a hľadania spoločných riešení (riešení, aby zostalo prírodné dedičstvo zdrojom hodnôt pre všetkých). V užších geografických hraniciach CHÚ neprebíha žiaden kooperatívny manažment, aj keď je to práve pri tomto type destinácií základným predpokladom pre to, aby mohli fungovať ako vyspelé národné parky v zahraničí;
- nízke povedomie miestnych a aktérov v cestovnom ruchu o udržateľnom cestovnom ruchu, najmä potrebách chránených území a uchovávaní prírodného dedičstva;
- chýbajúci strategický prístup k rozvoju udržateľného cestovného ruchu v CHÚ (detailná identifikácia potrieb každého chráneného územia, adresná identifikácia potrieb nielen v cestovnom ruchu ale aj v oblasti ochrany prírody po úroveň jednotlivých lokalít);
- nedostatok dát pre strategické rozhodovanie, ktoré sú nevyhnutné pre správne nastavenie cieľov, rozvojových potrieb a aj riešenie problémových oblastí udržateľnosti. Nejde len o základné údaje o absolútnom počte návštevníkov v chránenom území, ale aj o počte návštevníkov v konkrétnych lokalitách a na konkrétnych trasách.

Silnou stránkou Banskobystrického kraja sú jeho chránené územia (5 národných parkov a 4 CHKO), ktoré presahujú aj do susediacich krajov. Zároveň sa tu nachádzajú tri geoparky. Okrem toho sa tu nachádzajú aj iné významné prírodné UNESCO lokality, ale aj kombinujúce prírodné a kultúrne dedičstvo. V chránených územiach sa už v súčasnosti realizujú sprevádzané produkty v prírodnom cestovnom ruchu (realizované individuálnymi poskytovateľmi, OOCR aj prostredníctvom KOOCR Banskobystrický kraj Turizmus). Správy CHÚ realizujú vzdelávacie aktivity pre organizované skupiny so zameraním na environmentálne vzdelávanie.

Slabými stránkami sú:

- chýbajúce moderné návštevnícke centrá na vstupných bodoch do CHÚ a pri významných UNESCO lokalitách (na Slovensku sa momentálne nenachádza žiadne návštevnícke centrum takéhoto charakteru). Aj keď sú CHÚ v Banskobystrickom kraji hodnotené návštevníkmi na trasách pozitívne, pre ich posun na úroveň rozvoja prírodného cestovného ruchu sú moderné návštevnícke centrá kľúčové. Ponuka služieb v CHÚ v Banskobystrickom kraji ale aj na celom Slovensku je obmedzená na poskytovanie základného návštevníckeho servisu v klasických informačných centrách. Environmentálne vzdelávanie je poskytované priamo v teréne (v jednotlivých lokalitách) alebo v zastaralých a nemoderných priestoroch, ktoré nezodpovedajú štandardom konkurencieschopného návštevníckeho – vzdelávacieho centra, vrátane využívania moderných technológií. Tie vedia osloviť takmer všetky skupiny návštevníkov a majú osobitný význam pre deti a mladých ľudí, u ktorých sa formuje environmentálne povedomie a vzťah k prírode. Preádzka návštevníckych centier musí byť realizovaná výlučne Správami CHÚ, resp. v strategickom partnerstve s nimi, pretože nejde len o poskytovanie jednej z doplnkových služieb v strediskách. Aj keď musí byť toto vzdelávanie poskytované inovatívne, tak aby zaujalo aj najmenšieho návštevníka, ide o vysoko odborné uchopenie jedinečných prírodných javov chráneného územia, vrátane prepojenia na najnovšie poznatky. Príjmy zo zrealizovaných aktivít v návštevníckom centre môžu byť jedným zo zdrojov na zabezpečenie ochrany prírody;
- obmedzené kompetencie Správ CHÚ pri poskytovaní produktov v prírodnom cestovnom ruchu a riešení potrieb CHÚ ako aj chýbajúca kvalifikácia miestnych obyvateľov pre poskytovanie sprevádzaných produktov;
- chýbajúce zdroje pre údržbu a rozvoj trás pre vykonávanie pešej turistiky, kónskej turistiky, vodnej turistiky (splavovania), starostlivosť o lokality, atraktivity, náučné zariadenia v prírode a doplnkovú infraštruktúru, čo vyplýva z nedostupnosti externých zdrojov financovania ale často aj nejasného systému správcovstva a kompetencií pre údržbu.

Trasy pre rozvoj pešej turistiky

Silnou stránkou väčšiny chránených území a ich okolia je relatívne dobré pokrytie trás pre pešiu turistiku (v výnimkou okolia CHKO Cerová vrchovina). Na trasách chýba na väčšine územia doplnková infraštruktúra, ktorá nie je často udržiavaná, resp. nemá stanoveného ani správcu (napr. v prípade studničiek, prameňov ale aj prístreškov).

Trasy pre rozvoj konskej turistiky a putovania

Konská turistika a trasy pre konské putovanie sú rozvíjané v súčasnosti najintenzívnejšie v rámci projektu Huculská magistrála (trasy a niekoľko staníc v lokalite Muránska planina – Čierny Hron; CHKO Poľana a Národný park Muránska planina), chýba však napojenie týchto trás na ďalšie regióny a prihraničné územie Maďarska. Rovnako nie je na väčšine trás dostupná doplnková infraštruktúra (napr. napájadlá, stojiská a oddychové miesta).

Trasy pre rozvoj bežeckého lyžovania

Pre túto aktivitu v prírode majú potenciál chránené územia v severnej časti kraja, najmä NAPANT, Národný park Muránska planina, Národný park Veľká Fatra, CHKO Štiavnické vrchy a CHKO Poľana. Pri udržiavaní trás je nevyhnutné vo vybraných lokalitách rešpektovať záujmy ochrany prírody a mať stanovené zodpovedného správcu týchto aktivít. Osobitne vhodné podmienky pre rozvoj bežeckého lyžovania a teda aj širší produkt majú ochranné pásma národných parkov a ich širšie okolie (najmä v prípade NAPANT a Národného parku Muránska planina). Významné je aj prepájanie bežeckých trás v chránených územiach navzájom napríklad prepojenie NAPANT, Národného parku Muránska planina a Slovenského raja v regióne Horehronie (subregión Horehron v častiach Telgárt, Šumiac a ďalších).

Významný rozvojový potenciál CHKO Poľana vytvára lokalita Osrblie, pričom vytvorenie rozsiahlejšieho športovo-rekreačného zázemia v blízkosti, ale nie na území s osobitnými záujmami ochrany prírody tejto biosférickej rezervácie vytvára vyváženú kombináciu prepojenia lokality pre pobytový cestovný ruch so vstupným bodom do chráneného územia.

Vodné trasy

Vysoký potenciál pre rozvoj vodnej turistiky má rieka Hron, Ipeľ, Muránka, Slaná a iné. Vodné trasy vyžadujú osobitnú pozornosť pre rozvoj modernej infraštruktúry (prístavísk a pod.) a pre údržbu a čistenie.

Potreba riešenia/ tvorby modelov ekonomickej udržateľnosti trás, atraktivít aj verejnej infraštruktúry a služieb, ktorá vyplýva z nedostupnosti externých zdrojov financovania, ale často aj nejasného systému správcovstva a kompetencií pre údržbu.